

The Project Gutenberg eBook of Laila eli Kuvaelmia Ruijan rannoilta, by J. A. Friis

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Laila eli Kuvaelmia Ruijan rannoilta

Author: J. A. Friis

Release Date: August 22, 2010 [EBook #33493]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LAILA ELI KUVAELMIA RUIJAN RANNOILTA ***

RANNOILTA***

E-text prepared by Tapio Riikonen

LAILA ELI KUVAELMIA RUIJAN RANNOILTA

Kirj.

J. A. FRIIS

Suomennos norjankielestä.

G. W. Edlund, Helsinki, 1883.

SISÄLLYS:

- I. Tyhjä kätkyt
- II. Jaampa sutta hiihtämässä
- III. Lapsi ja Lappalainen
- IV. Suomalaisia. Poro. Majanmuutto
- V. Runne ja Ranne
- VI. Joulunaatto
- VII. Rutto
- VIII. Mellet ja Laila koulussa
- IX. Markkinat Karasjoella
- X. Kesällä
- XI. Häät
- XII. Jaampan viimeinen retki

I.

Tyhjä kätkyt.

Kaukana pohjois-Ruujassa ja syvällä sydänmaassa on pieni maakylä nimeltä Karasjok. Kylä on saanut nimensä joesta, joka juoksee sen ohitse. Joen nimi on myös Karasjok, eli suomeksi "väkevä virta."

Tasangolla, jonka halki virta juoksee, seisoo pieni puukirkko ja sen ympärillä asuu muutamia lappalaisperheitä. Seutu on kesäiseen aikaan sangen kaunis; tangolla kasvaa rehoittavaa ruohoa ja harjanteilla kaunista petäjikköä.

Nykyjään asuu seudulla pappi, mutta viime vuosisadalla, jolloin tässä kerrotut seikat tapahtuivat, tuli pappi sinne vaan pari kertaa vuodessa, ja paitsi Lappalaisia asui siellä silloin vaan norjalainen nimismies ja kauppias. Kauppiaan nimi oli Lind. Hän oli vaimoneen eräänä kesänä saapunut paikkakunnalle meren rannikolta, tuoden mukanaan kaikenlaisia tavaroita, joilla rupesi harjoittamaan kauppaa Lappalaisten kesken.

Muuten ei kukaan tiennyt sen enempää kauppiaasta ja hänen vaimostaan. He olivat molemmat nuoria ja tullessaan ilman perillisittä, mutta vuoden kuluttua lisääntyi perhe pienellä tyttärellä, ja odottamatta, kunnes seudulle saapuisi pappi, joka lapsen olisi kastanut, päättivät he lähteä lapsen kanssa Koutokeinoon, toiseen samankaltaiseen kylään keskellä sydänmaata, jossa myös oli kirkko ja jossa silloin asui pappi vuoden umpeensa. Molempien kylien väliä on noin 15 penikuormaa. Kesällä täytyy kulkea jalkaisin, vaan talvella voi käyttää poroa ja saattaa silloin kulkea matkan kahdessa päivässä.

Monta vuotta sitten seisoivat kauppiaas Lindin talon edustalla Karasjoella 5 poroa, valjastettuna kukin pulkkansa eteen.

Kauppiaan renki Lars, eli kuten Lappalaiset sanovat, Lassi, sovitteli paraillaan yhteen rekeen padan, vähän jäätynyttä poronlihaa ja yhtä toista muuta, josta saattoi huomata että joku aikoi pitemmälle matkalle.

Kaikki porot olivat suuria, kauniita eläviä. Yksi poro oli aivan valkoinen, joka on varsin harvinainen väri, toinen oli kirjava; muilla oli tavallinen tuhkaharmaa väri, ja kaikilla oli suuret monihaaraiset sarvet.

Ne kuuluivat kaikki kauppiaalle ja hän se olikin, joka nyt vaimoneen joulunaattona aikoi matkustaa Koutokeinoon, saadakseen pienen neljännesvuotiaan tyttärensä kastetuksi.

Kauppiaan porot, erittäinkin lumivalkoinen, jolla vaimon tuli ajaa, olivat varustetut komeilla valjailla, vyö kaulassa ja vyötäisillä, koristettuna punaisilla ompeluksilla, tupsuilla, hopealangoilla ja monilla pienillä kulkusilla. Lappalaisten komeuteen kuuluu näet, sekin, että vaimo tahi rikas tyttö tulee kirkolle ajaen kauniilla, valkoisella porolla ja puettuna itse valkoiseen turkkiin, joka on koristettu kaikenlaisilla punaisilla ompeluksilla. Porot olivat luultavasti kauan seisoneet sidottuina, sillä ne eivät syöneet eteen pantua jäkälää, vaan olivat hyvin rauhattomia; kaapivat jaloillaan maata, kieputtivat sarviaan ja nykivät mursunnahkaista hihnaa, joka riimun tapaisesti oli sidottu päähän.

Ne olivat nähtävästi hyvin nureissaan vankeudesta ja tahtoivat mielellään päästä vapauteen, joten se, jonka tuli ajaa, saattoi olla varma siitä, että ensimmäinen neljännes matkasta oli menevä huikeassa vauhdissa.

Talon arkihuoneessa istui nuori vaimo lapsi sylissään, ja hänen edessään järjesteli eräs lappalaistyttö erityisiä esineitä "komsaan" eli lappalaiskätkyeeseen, tuommoiseen laitokseen, joka tuhatvuotisen kokemuksen jälkeen on tehty niin tarkoituksen-mukaiseksi kuin mahdollista semmoisille retkille, joita näissä seuduin talvella tehdään, usein ankarassa pakkasessa, lumituiskussa ja teittömissä erämaissa.

Semmoinen kätkyt on koverrettu puusta; toisessa päässä on kupukatto, jonka alla lapsenpää lepää, ja kupukatosta jalkapuoleen käy vahvat nuorat eli siteet, jotka muodostavat tiheän ristikon lapsen yli. Siteiden päälle voi taasen levittää vaipan eli jotakin muuta, joten lapsi voi levätä täydelleen suojattuna ja kumminkin esteettömästi hengittää ilmaa, kätkyeen toisesta päästä toiseen käy vahva nuora, jonka avulla sen voi kantaa selässään eli ripustaa puuhun ja panna heiluvaan liikkeeseen. Se voi pudota ja kierä maassa sekä kestää kolmenkymmenen asteen kylmyyttä, ilman että lapsi kärsii mitään vahinkoa.

Kupukatton eli holvin etukaareen lapsen pään päällä ripustetaan tavallisesti lasihelmiä, renkaita tahi muuta helisevää, jolla pienokainen voi leikkiä. Muinoin ripustettiin poikalapsen kätkyeeseen jousi, nuoli ja keihäs pienennetyssä muodossa merkiksi, että hänestä oli tuleva voimakas metsästäjä. Tyttölapsen kätkyeeseen ripustettiin riekon siivet, jalat ja nokka osoitteeksi, että hänestä oli tuleva yhtä "siisti, ripeä ja soma" kuin riekkokin oli.

"Tiedätkö nyt varmaan, Magga, että sammaleet, jotka panit kätkyeeseen, ovat kuivia?" kysyi äiti

lappalaistytöltä.

"Sen tiedän," vastasi tämä, ne ovat niin kuivia, niin kuivia ja hienoja, ett'ei sen parempia löydy koko Diljetunturilla."

"Ja pienet porovasikan nahat, onko sinulla ne?"

"Tässä on neljä poronvasikan nahkaa, tässä on höyhentyyny pään alle ja tässä on jalkapussi j.n.e."

"Luulen että Maria nukkuu," lausui äiti; "nyt on paras toimittaa hänet kätkyeseen." Henkäystään pidättäen hän painoi suudelman lapsen otsalle ja antoi sen tytölle, joka paremmin ymmärsi asettaa sitä kätkyeseen. "Saanko minäkin suudella lasta?" kysyi lappalaistyttö.

"Aivan kernaasti sen saat tehdä, Magga," vastasi äiti, "sinä et suo Marialle etkä minulle mitään pahaa, mutta älä vaan herätä häntä."

Kaikella huolella lapsi nyt pantiin kätkyeseen ja äiti rauhoittui johonkin määrin Koutokeinon matkalle lähtiessään.

Samassa tuli kauppias huoneesen ilmoittaen, että kaikki oli valmiina lähtöön.

Ilma oli kylmä mutta kaunis heidän astuessaan ulos asettuakseen rekiin, ja rekikeli oli oivallinen, eli toisin sanoin, oli vähän nuorta lunta kovan hangen päällä. Oli juuri semmoinen keli, jolloin poro juoksee paraten, kun se juostessaan silloin tällöin saa siepata suun täydeltä lunta jäähdyttääkseen kieltänsä ja sammuttaakseen janoansa.

"Onko nyt kukin paikallaan reessä ja ohjakset kädessä?" kysyy Lappalainen, jonka ajaa edellä ja jota kaikki muut porot sidottuina peräksyttäisin seuraavat.

"Nyt heitän irti!" huutaa hän, heittäytyy rekeen, ja äkkinäisellä tempauksella lähtee "raide" [1] eteenpäin, niin että lumi elukoiden sorkista tupruaa korkealle ajajien päälle.

Etunenässä ajaa Lappalainen, sitten kauppias, sen jälkeen hänen puolisonsa, sitten lappalaistyttö lapsi sylissänsä ja hänen takanaan välillinen eli varaporo ilman reettä. Pitemmällä matkalla nimittäin eli siinä, missä maa on hyvin mäkiä, kuletetaan tavallisesti semmoinen poro mukana. Sillä jyrkänneitä alas kulkiessa viimeinen poro, jolla ei ole rekeä kintereillä, pysähtyy ehdottomasti eli pitää vastaan, josta vauhti hiljenee ja käy turvallisemmaksi edellä ajaville.

Voipi myös sattua vahinko jollekin porolle ja silloin voi turvata varaporoon. Onpa niinkin sattunut, että on jouduttu niin etäälle ihmisasunnosta, jotta eväs on loppunut ja on täytynyt teurastaa varaporo.

Muutamia tunteja myöhemmin näemme matkustajien hiljaista vauhtia kulkevan pitkin lumikenttää, revontulten kaarenmoisesti säihkyessä ikäänkuin kunniahohteena heidän päänsä päällä. Revontulten hohde on niin kirkas, että selvään luulee kuulevansa suhisevan ja räiskyvän äänen samalla, kun ne taivaanrannasta toiseen sinkahuttelevat terävähuippuisia ja punaisenkelteisiä kieliään. Revontulet ynnä tähtien valo taivaan sinikannelta vaikuttavat, että on melkein yhtä valoisata kuin päivällä.

Porot ovat nyt vähitellen juosseet intonsa uuvuksiin, ja ne irroitetaan sen vuoksi nuorasta, joten kukin matkustaja ajaa erikseen. Sillä ei ainoastaan Lappalainen ja lappalaistyttö vaan myös kauppias ja hänen puolisonsa ovat tottuneita porolla ajamaan.

Heidän aikomuksensa on saapua yöksi majalle, joka matkustajia varten on rakennettu tien oheen; tällaiset majat ovat Ruijassa toisinaan niin etäällä toisistaan, jotta ei päivässä ennätä yhdestä toiseen. Toisinaan, kun ei semmoiselle majalle ennätä, täytyy viettää yö tunturilla. Silloin kaivetaan kuoppa lumeen, asetetaan poronahka alle, toinen päälle, kaadetaan viimein reki kumon päällimmäiseksi, ja ellei pakkaneen ja tuisku ole varsin ankara, saattaa siinä maata joksenkin levollisesti ja nukkua yhtä makeasti kuin huoneessakin. Ajaessaan Lappalainen huvikseen on toisinaan reessä polvillaan, toisinaan seisoallaan ja kaikenmoisisissa asennoissa. Muilla sitä vastoin on täysi työ pysytelläkseen reessä. Tyttö, jolla on lapsi sylissänsä, ajaakin niin varovaisesti kuin mahdollista, varsinkin kun tie kääntyy alas rotkoon ja siitä joelle, jonka jäätä tahi rantaa myöten ajetaan pitkän matkaa. Toisin paikoin on virta niin väkevä ja koskinen, ett'ei se voi jäätymä. Silloin täytyy kulkea joen rantaäyräitä myöten ja tässä tarvitaan taitoa pysyä tasapainossa ja istuallaan reessä, joka poron useinkin vallattomasti ja huimapäisesti hypähdellessä helposti sattuu kiviin ja kantoihin, tahi luisuu pitkin kaljameita. Kuljettuaan 5-6 tuntia Lappalainen pysähtyy levähtääkseen paikalla, jossa näkyy olevan jäkälää poroille. Päästyään valjaista porot heti alkavat kaapia pois lunta etujaloillaan päästäkseen jäkälään käsiksi. Sitten Lappalainen virittää tulen, panee padan tulelle ja täyttää sen lumella saadakseen keittämiseen tarpeellisen veden.

Mutta olihan kauppiaan puolison myös pidettävä huoli siitä, että pikku Mariakin saisi jotakin ravintoa, ja hän käski sen vuoksi Maggan nostamaan lapsen kätkyestä.

"Otetaanko lapsi kätkeyestä tämmöisessä pakkasessa", huudahti tyttö, "ei, se ei käy laatuun, paleltuisihan se."

"Niin, mutta mitä pitää minun tekemän?" kysyi äiti.

"Sinun pitää tekemän niinkuin lappalaisvaimot tekevät."

"No, kuinka he sitten tekevät?"

"Lappalaisvaimo laskeutuu polvilleen lumeen kätkeyeen viereen, kumartuu lapsen yli ja imettää sitä kätkeyssä."

Samaten nytkin tehtiin, ja pari tuntia levättyään lähti matkue taas liikkeelle ja ajoi eteenpäin.

Vähän matkan päässä nousee matkaajien edessä ikäänkuin valkoisia savupilviä joesta. Tässä on siis koski, joka on kierrettävä. Lappalainen pysähtyy ja sitoessaan porot yhteen hän lausuu:

"Tässä on meidän meneminen maalle kosken äyräälle, katsokaa nyt eteenne, mäki on jäinen, ja jos vaan putoaa reestä, saattaa helposti vieriä koskeen."

"Magga kulta," huusi äiti, "pidä huolta Mariasta."

Viimeisen puolen tunnin kuluessa on Lappalainen heittänyt pois rekitemppunsa; hän on ollut ääneti ja ajanut tavattoman rajusti.

"Onko siellä jotakin tiellä, Lassi!" kysyi kauppias.

"Ei ole," vastasi Lappalainen omalla kielellään, jota kauppias myös taisi, "vaan etkö ole huomannut, että tässä on tuoreita suden jälkiä? Parasta lienee, ett'et hiisku vaimollesi mitään, jott'ei hän säikähtyisi. Ehkä saavumme majalle tapaamatta susia tahi ilman että ne saavat meistä vihiä. Ei ole enään kuin puoli penikuormaa jällellä ja ole huoleti —" vaan ennenkuin hän ennätti jatkaa, hyppäsi hänen poronsa äkkiä ja niin rajusti syrjään, että hän milt'ei oli pudota reestä.

Susiparvi tuli juosten heitä vastaan ja valkoinen vaahto valui niiden veripunaisesta kidasta.

Porot karkasivat eteenpäin huimaa vauhtia. Ei mikään käsi pystynyt heitä hillitsemään. Jokaisella oli kyllin tekemistä pysytelläkseen reessä ja suojellakseen itseään täräyksistä ja kaatumasta.

"Magga, Magga, pidä huolta lapsesta, pidä huolta Mariasta!" kuului äidin ääni.

Kukkulata kohti lensivät porot, vaan hädässään kompastuivat kantoihin, jotta nuora, jolla ne olivat yhdistetyt, katkesi. Huimassa vauhdissa ne sitten kiitivät kukin eri haaralle, ja lunta tuprusi niin vasten silmiä, jotta oli mahdoton nähdä eteensä. Vielä rajummin ne lensivät eteenpäin päästyään kukkulalle ja nähdessään susilauman takanaan. Viimeisessä törmänteessä tyttö kellahti semmoista vauhtia erästä kantoa vastaan, jotta sekä hän että lapsi sinkosivat reestä. Poro veti yhä perässään tyttöä, joka oli sitonut ohjaksen käsiranteesensa, vaan lapsi kätkeyessään vieri aina vaan alemmas. Toisinaan oli kätkyt pysähtymäisillään johonkin kuiluun, vaan luisui taas alaspäin, kiihtyi vauhdissaan ja pysähtyi lopullisesti erälle jäälohkareelle, joka hiljalleen kulki virran mukana pitkin rantaa.

Sillä välin porot yhä kiitivät pitkin tasankoa, ja tyttö oli puolipyörreksissä viruessaan susien takaa ajamana toisesta kädestään ohjaksissa. Vihdoin hän sai kätensä irroitetuksi ja poro kiiti nyt eteenpäin tyhjällä reellä, katkaisi pian vetonuoransa ja lensi sitten vielä tulisemmasti eteenpäin sudet kantapäillään.

Tämä seikka oli toisien pelastus, sillä sudet ahdistivat nyt irtonaista poroa, ja arvattavasti saavuttivat sen piinkin ahmien suuhunsa sen lämmintä verta.

Vasta usean virstan päässä Lappalainen sai poronsa suurella vaivalla pysähtymään. Kauppias puolisoneen ei myöskään ollut kaukana ja vaara oli hetkeksi ohitse, mutta missä oli tyttö ja lapsi?

Ilta oli jo käynyt sekä pimeäksi että pilviseksi, joten ei voinut nähdä kauas eteensä. He odottivat sen vuoksi hetkisen voidakseen nähdä eli kuulla tytön tulevan. "Me emme ole kaukana majasta," lausui Lappalainen, "meidän täytyy ensin ajaa sinne. Minä palaan sitten takasin, jos vaan saan poron kulkemaan sinnepäin uudelleen."

"Minä seuraan sinua Lassi," lausui äiti.

"Siitä ei ole apua," vastasi Lappalainen, "sinä et saa poroasi palaamaan sinne, kentiesi en minäkään poroani."

"Mutta lapsi, lapsi", vaikeroi äiti itkien.

"Ehkäpä Magga on saapunut majalle ennen meitä," lausui Lappalainen herättääkseen äidissä vähän toivoa ja saadakseen hänet ajamaan eteenpäin, vaikka itse tuskin rohkeni uskoa tätä. Kuljettuaan sen verran, että saattoivat nähdä majan, ja kun ei tyttöä vielääkään kuulunut, kääntyi Lappalainen takaisin, mutta kauppias ja hänen puolisonsa kulkivat majaa kohden.

Puolen tuntia ponnisteltuaan poron kanssa saadakseen sitä kulkemaan takaisin, Lappalainen vihdoin saapui sille paikalle, jossa susilauman olivat kohdanneet. Hän alkoi huutaa ja meluta, jotta tyttö hänet huomaisi. Vihdoin kuului vastaus alhaaltapäin virran rannalta, ja täällä hän tapasi tytön, joka kaalasi lumessa itkien ja valittaen lasta turhaan etsiessään.

Tyttö kertoi nyt mitä hänelle oli tapahtunut ja molemmat etsivät vielä lasta, vaan turhaan. Lopullisesti he eivät voineet luulla muuta kuin että lapsi oli joko vierinyt virtaan ja siten kadonnut jäljettömiin tahi joutunut susien saaliiksi.

Nyt ei ollut muuta neuvoa, kuin palata onnettomien vanhempien luo, jotka kuoleman tuskassa odottivat heitä majassa.

Vihdoin kuului ulkoa kulkusten kilinä ja äiti syöksi ulos huutaen:

"Lapseni, lapseni, missä on lapseni?"

"Emme ole voineet vielä sitä löytää," puhui Lappalainen, kun tyttö hämmästyksissään ei saanut sanaa suustaan, "meidän täytyy odottaa kunnes päivä vähän valkenee."

"Hyvä Jumala, hyvä Jumala," huokasi poloinen äiti vaipuen touotonna miehensä syliin.

Tyttö ja Lappalainen kertoivat nyt miten asian laita oli ja että olisi turhaa lähteä matkalle uudestaan, ennenkuin muutaman tunnin kuluttua, vaan kun äiti jälleen tointui tahtoi hän itse lähteä lastansa etsimään.

"Meidän täytyy odottaa päivän tuloa," vakuutti Lappalainen, "sitten lähdemme kaikki kolme."

Pitkä oli tämä yö onnettomille, pitkät, surulliset olivat hetket itkun ja valitushuutojen kestäessä. "Maria, pieni Maria, ainoa lapseni susien saaliina! Herra Jumala, sinä rankaiset minua kovin vihassasi!" valitti äiti.

"Koeta vähän levähtää voimistuaksesi, kun uudestaan lähdemme etsimään," lohdutti mies.

"Levähtää, levähtää, en saata, lähtekäämme heti."

"Se ei käy laatuun ennenkuin aamulla, me emme näe mitään," vakuutti mies; "jättäkäämme asia Jumalan huostaan. Hänen laupias kätensä suojelee lapsemme. Tiedäthän, ett'ei se voi paleltua kätkyessä."

"Mutta sudet, sudet! Jumalan nimessä lähtekäämme heti takaisin," valitti äiti.

"Susilla on kyllin tekemistä hätyttäessään Maggan poroa," lohdutti mies.

"Ja virta ja koski. Jumalani, Jumalani, en saata olla täällä, meidän täytyy lähteä, rakas ystäväiseni, lähtekäämme! Seuraa minua, Lassi!"

Lassi vakuutti porojen olevan niin säikäyksissään, että pimeässä oli mahdoton saada niitä sinne palaamaan, ja täten rouva saatiin vähän levähtämään, vaan juuri kun uni ja väsymys oli käskemäisillään tapauksen unhotuksen huntuuun, heräsi hän taas äkkiä, ja suru ja kauhistus ahdisti kuin lyijytaakka hänen sydäntänsä.

"Pian lähdemme matkalle," sanoi Lappalainen, "neljännes tunnin kuluttua on niin valoisata, että saatamme kulkea."

Tyttö jäi odottamaan; Lappalainen, kauppias ja hänen vaimonsa läksivät matkalle ja saapuivat päivän koittaessa sille paikalle, jossa porot olivat säikähtyneet. Sekin paikka löydettiin, jossa tyttö oli pudonnut reestä, ja pian keksi Lappalainen kapean juovan lumessa jota myöten kätkyt oli luisunut alas virtaan päin.

Kaikki kolme seurasivat nyt tuota juovaa eikä kauan viipynyt ennenkuin kätkytkin tuli näkyviin virran rannalla. Ilohuudolla äiti juoksi rannalle ja heittäytyi kätkyeen päälle, vaan huoaten ja valittaen hän vaipui riutuneena maahan.

Kätkyt oli tyhjä, nuorat irti revityt ja lähemmin tarkasteltaessa huomattiin veripilkkuja lumessa ja ylen ympäri suden jälkiä.

Nyt ei ollut enää epäilemistäkään, ei voinut muuta luulla, kuin että lapsi oli joutunut petojen saaliiksi. Tyhjän kätkeyeen kanssa vanhemmat palasivat majalle. Heillä ei nyt ollut mitään tekemistä Koutokeinossa; seuraavana päivänä he palasivat Karasjoelle, sairaina sekä sielun että ruumiin puolesta.

Mutta yksi seikka jäi heiltä huomaamatta, nimittäin että sillä paikalla, jossa kätkyt makasi, näkyi suksien jälet, jotka näyttivät vievän ylöspäin pitkin rantaa.

II.

Jaampa sutta hiihtämässä.

Monta vuotta sitten oli Aslak Laagje Ruijan varakkain tunturi-Lappalainen.

Hänellä oli 3-4000 suuruinen porolauma, ja tämän hoitamiseen tarvitsi hän sekä palvelijoita että palvelijattaria, puhumattakaan suuresta koirajoukosta.

Kaksi hänen renkiänsä olivat nimeltä Jaampa ja Jouna ja näistä kannattaa kenties kuulla vähän lähemmin, etenkin ensimainitusta.

Jaampa oli puhdasta lappalaista rotua ja puhdas lappalainen hän oli näöltäänkin. Hänen suunsa oli jotenkin suuri, nenänsä pieni ja hiukan litteä, silmät pienet ja sikkaraiset, poskipielet ulkonevat, tukka musta ja vanukkeinen ja koko naama ryppyinen ja kurttuinen, ikäänkuin vanhan koivun kylki. Sen lisäksi hän oli kokonaan ruskettunut kuumuudesta ja kylmyydestä, savusta ja sateesta, tuulesta, rakeista ja lumesta. Hän ei ollut miellyttävän näköinen, ei edes lappalaistyttöjen silmissä, ja hänellä oli ollut niin huono naimaonni, ett'ei hän vielä 40 vuoden iällä ollut saanut itselleen vaimoa. Jaampa ei ollut mikään hurskas mies, ja ikävä kyllä, häntä ei voitu sanoa jumaliseksi edes kristillisessä merkityksessä. Päin vastoin pahoin pelkään, että täytyy sanoa häntä pakanaksi Tosin hän oli sekä kastettu että ripille päästetty, mutta hänen kasvatuksensa kristinopissa oli tapahtunut siihen aikaan viime vuosisadalla, jolloin Lappalaislasten tuli oppia norjankielellä.

Jaampa oli siis kyllä sen verran oppinut norjankielistä katkismusta ulkoa, että töin tuskin pääsi ripille mutta luultavasti ei hänkään, niinkuin siltä ajalta luemme, "ymmärtänyt vähäistäkään siitä, mitä oli kuullut, lukenut ja laulanut," ja sittemmin oli hän heittänyt kirjansa ja niiden mukana kristinoppiansakin nurkkaan.

Laagjen emäntä, joka oli hurskas vaimo ja joka taisi useampia rukouksia sekä lapin- että suomen- ja norjankielellä, oli usein sanonut hänelle:

"Jaampa, Jaampa, kuinka sinulle käy tuomiopäivänä, sinä kuin et milloinkaan rukoile, et aamuin etkä illoin?"

"En minä osaa daroa (norjankieltä)." vastasi Jaampa silloin, "kuinka minä voisin rukoilla Norjalaisten Jumalaa, eihän se ymmärrä lapinkieltä."

Tähän ei Laagjen emäntä tiennyt mitään vastata, sillä hänkin oli kuullut pispän, (M. F. Bang'in) niin uskottomalta kuin se kuuluukin, vakuuttaneen, "ettei Jumala tahtonut kuulla lappalaisia, vaan ainoastaan norjalaisia rukouksia."

Pispän tarkoitus oli varmaankin saada heitä sitä ahkerammin oppimaan norjankieltä. Mutta Jaampa ei tahtonut oppia norjankieltä, tahi ei voinut, jos olisi tahtonutkin; sillä kuka olisi hänelle sitä opettanut?

Mitäpä hän siis teki? Hän turvausi salaisesti jälleen noihin vanhoihin lappalaisiin jumaliinsa, jotka eivät vielä olleet varsin unhotukseen joutuneet, ja joiden kuvia vieläkin löytyi siellä täällä tuntureilla. Nämät, niin arveli hän, olivat ainakin yhtä viisaat kielitieteessä kuin hänkin, ne kai ymmärsivät sekä lapin- että suomenkieltä, joita kumpaakin hän taisi yhtä hyvin. Hänkin rukoili siis omalla tavallaan, vaan koska, missä ja mitä hän rukoili, sen tietää yksin taivaan Herra.

Jaampalla oli hillitsemätön ja tulinen luonto. Paha hän oikeastaan ei ollut. Hän oli nimittäin mieltynyt pikkulapsiin ja oli varojensa mukaan hyvä semmoisille, jotka olivat vielä köyhempiä kuin hän itse. Mutta jos häntä ärsytettiin tahi suututettiin, silloin ei hän ollut petoa parempi, silloin ei hän välittänyt mistään,

ei peljännyt minkäänlaista ylivoimaa eikä antanut arvoa ylenluonnollisille eikä inhimillisille esineille.

Miksi siis Laagje piti tätä miestä palveluksessaan?

Siitä syystä, että Jaampallakin oli avunsa ja hyvät puolensa. Ollakseen Lappalainen hän oli tavallista suurempi, vaan siitä huolimatta notkea kuin kissa ja tavattoman kestävä käynnissä ja juoksussa, etenkin oli hän mestari hiihtämisessä. Harvat olivat niin vikkelät kuin hän porolauman paimentamisessa, poron kesyttämässä ja tapossa, koirien opettamisessa ja ennen kaikkia suden hiihtämisessä. Moni hukka oli saanut surmansa Jaampan veitsestä. Ollen itsekin puoleksi susi oli hän tämän verivihollinen. Hänestä pidettiin sen vuoksi paljon, Jaampa ja hänen isäntänsä, tuo hiljainen Laagje, olivat hyvässä sovussa ja Jaampalla oli hyvä palkka. Joka syksynä sai hän kolme nuorta emäporoa ja luonnollisesti myöskin ne vasikat, jotka näistä syntyivät. Tällä tavoin oli hän, samoin kuin moni muukin tunturi-Lappalaisen palvelija koonnut itselleen pienen porolauman, jossa oli jo satakunta eläintä.

Näiden korviin oli hän tietysti leikannut oman merkkinsä, eroitukseksi isännän ja muiden poroista.

Jaampa ryyppäsi, missä vaan tapasi viinaa, ja niin kauan paljon, kunnes kellistyi paikalleen, mihin sattui sisälle huoneesen tahi ulos kedolle lumeen ja pakkaseen. Niinpä toisinaan voi sattua, että kun ukko heräsi pohmelostaan, oli hänen pitkä, vanukkeinen tukkansa jäänyt niin lujasti kiini lumeen tahi jäähän, että hänen täytyi käyttää puukkoansa irti päästäkseen.

Jouna oli aivan erilainen kuin Jaampa. Hän oli vaalea-verinen ja näöltään jokseenkin miellyttävä. Sen ohessa hän oli nöyrä ja hyvänsävyisä olento, kujeili, vehkeili ja lasi leikkiä lakkaamatta; hän oli lapsi mieleltään ja ajatuksiltaan, niinkuin moni muukin Lappalainen. Hänelläkin oli hyvät puolensa. Hän oli erittäin kätevä tekemään rekiä, suksia, lusikoita ynnä muita tarvekaluja poron sarvista, taitava hän oli kalastamaan ja riekkoja pyytämään, auttoi naisväkeä porojen lypsämisessä j.n.e. Ylipäänsä voimme sanoa, että Jaampa oli Esau ja Jouna oli Jaakob.

Jaampa ja Jouna asuivat teltissä yhdessä, mutta palvelijattaret asuivat tavan mukaan isännän ja perheen pääteltissä.

Laagje oli sinä talvena, jolloin yllämainittu tapahtui, pystyttänyt telttinsä Akanastunturille, muutamia penikuormia Karasjoelta, ja hänen lukuisa porolaumansa kuleksi ympäristöllä.

Sudet olivat olleet hyvin kiusallisia jo alkutalvesta, ja palvelijoiden täytyi kaksittain lakkaamatta olla ulkona yöt päivät vartioimassa, mutta kuitenkin olivat pedot saaneet useampia poroja surmatuksi. Monta susilaumaa oli nähty, joten oli peljättävä, että tämä rasitus talven pitkään kävisi vielä kovemmaksi. Myös oli huomattu, että susien joukossa oli ollut muudan, joka oli tavattoman suuri ja väriltään toisenlainen, kuin tavalliset norjalaiset sudet. Arveltiin sitä venäläissudeksi, joka oli tullut tänne Siperiasta.

Jaampa oli alati nureissaan, sillä tämä peto oli repinyt yhden hänen parahimmista ajoporoistaan, vaikka sillä olisi ollut vara valita satojen joukosta muitakin. Hän olikin eräänä päivänä ollut sitä hiihtämässä, vaan hänen täytyi heittää ajo sikseen, sillä lumi ei ollut tarpeeksi syvä ja susi niin muodoin pääsi helposti pakoon.

Jaampa huokaili ja rukoili, arvattavasti ei kuitenkaan taivaallista isäämme, että pian tulisi hyvä lumisade, jotta hän sopivammin saattaisi koettaa kilpajuoksua tuon rosvosuden kanssa.

Jopa vihdoinkin eräänä päivänä taivas alkoi synkistyä, ja mitä enemmän taivas synkistyi, sitä enemmän Jaampan naama kirkastui. Hän pani uuden latingin lyhyeesen rihlapyssyynsä, valitsi itselleen pisimmät ja leveimmät sukset ja voiteli ne poronrasvalla. Tulipa sitten lumisade. Hiljaa ja äänetönnä, suurina höytyvinä sinkoili lumi alas tummalta taivaalta ja peitti kyynärän korkeudelta laaksot ja kukkulat, joilta se tavallisesti tupruaa pois, jonka vuoksi susikin, kun sitä ahdistetaan, melkein aina pyrkii ylöspäin, jossa se helpommin pääsee karkuun.

Jaampan kasvot loistivat mielihyvästä ja hän otti toimittaakseen ylimääräisiä yövahteja siinä toivossa, että sudet saapuisivat. Vaan useampia öitä kului ilman että huomattiin susien jälkiäkään, joten jo tultiin melkein siihen luuloon että ne olivat siirtyneet toisille seuduille.

Jaampa oli tästä sekä hyvillään että pahoillaan. Olihan se hyvä, että ne pysyivät poikessa, vaan hän olisi toki ensin tahtonut koettaa oikeen vakavata kilpajuoksua tuon suuren suden kanssa, jonka he olivat nähneet.

Sillä välin ryhtyi hän taas jokapäiväisiin askareihinsa, ja eräänä päivänä oli hän poroa kesyttämässä pienen lammin jäällä lähellä telttiä. Nuori oppilas oli joku aika sitten saanut tutustua Jaampan kasvatukseen ensimmäiseen pykälään. Se kävi siten, että hän pitkästä nuorasta sitoi poron keskinkertaiseen, hoikkaan ja notkeaan koivuun ja antoi sen räpistellä siinä. Koivu taipui aina, kun poro

hypähti, tempasi ja tepasteli irti päästäkseen. Mutta vähitellen kävi tässä porolle, niinkuin lohelle siimassa, joka on tottuneen kalastajan kädessä. Sen täytyi vihdoin masentua, rauhoittua ja tottua riimuun ja ohjukseen. Sitten vei Jaampa sen mukanaan alas jäälle ja valjasti reen vetonuoran päähän. Alussa arka ja kesytön eläin hirveästi pelkää rekeä eli tuota esinettä, jonka se näkee tulevan perässään. Se luulee sitä varmaankin sudeksi eli muuksi pedoksi, joka sitä ajaa takaa, ja vasta vähitellen, kun se rupeaa kadottamaan pelkonsa, lyhennetään vetonuora. Jaampa ja poro piehtaroiivat jäällä. Toisinaan oli poro voiton puolella, kaasi Jaampan nurin niskoin ja raahasi häntä perässään pitkän matkaa. Mutta eihän tuossa pehmeässä lumessa ollut vaaraa kuperkeikoista ja kaatumisista, ja Jaampa oli sitkeäluontoinen, kunnes porokin vähitellen tottui rauhallisesti vetämään tyhjää rekeä. Sittemmin pantiin rekeen hiukan kuormaa ja poro pantiin riviin kahden kesyn poron väliin, ja tässä sen vastustelematta täytyi seurata toisia.

Laagje istui kodassaan hoitaen lihapataa, joka kiehui päivälliseksi; Lappalaisten perheessä nimittäin valmistaa mies ruuan, ja vaimon pääasiallisena toimenä on vaatteiden ja jalkineiden ompeleminen, nahkojen valmistaminen, lasten hoitaminen j.n.e.

Jouna valmisteli paraikaa pulkkaa eli ahkiota. Kaikkiällä näytti rauhalliselta, kun äkkiä joku näkyy suksilla laskevan alas jyrkkää rinnettä järven takana, huutaen jotakin, jota ensi alussa ei saattanut eroittaa. Se ei ollut kukaan muu kuin yksi nuorista palvelustytöistä, joiden sinä päivänä tuli vartioida poroja. Jaampa keskeytti opetuksensa ja kuunteli. Silloin kuuli hän selvään huudon: "Gumpe lae botsuin!" susi on porojen kimpussa. Ja jos joku huuto on omansa herättämään Lappalaisen kuolleista, horroksista, pohmelosta ja unesta, niin on se tämä. Niin, pelkäänpä että tunturi-Lappalainen, jos hän vaikka sattuisi olemaan polvillaan alttarin edessä ja olisi ottamaisillaan papin kädestä Ehtoollista, kuitenkin juoksisi tiehensä, jos joku tulisi kirkkoon ja äkkiä parkaisisi hänelle korvaan: "Gumpe lae botsuin."

Jaampa heitti silmän räpäyksessä poron omaan huostaansa ja juoksi kotia kohden. Hänkin huusi: "Jouna, Laagje, gumpe lae botsuin!" Tuskin oli Jaampan huuto kuulunut, kun jo Jouna heitti veitsensä ja Laagje kauhansa ja kaikki naiset sekä koirat syöksivät ulos. Kaikki nyt olivat vireillä, ja sillä aikaa kun miehet kiireimmiten saivat sukset jalkaansa, kertoi tyttö hengästyneenä susilauman äkkiä tulleen heitä vastaan, ja kun yrittivät niitä vastustaa, oli tuo iso susi muiden etunenässä tullut heihin päin hampaat irvissä, jotta he kauhistuksissaan olivat peräytyneet hosuen suksisauvoillaan. Sitten oli hän hiihtänyt telttiä kohden apua huutamaan, sillä välin kuin toinen tyttö, niin hyvin kuin taisi, seurasi porolaumaa.

Jaampa heitti rihlan olallensa ja pisti pari poronkieltä poveensa; hän ei tiennyt, kuinka kauan tämä sudenajo tuli kestäämään, mutta kaikissa tapauksissa ei hän päättänyt heretä kahteen eli kolmeen vuorokauteen, sen lupauksen hän teki itselleen. Nyt läksivät kaikki kolme sinne päin, jonne lauma, tytön kertomuksen mukaan, oli paennut. Eipä kauan viipynytäkään, ennenkuin huomasivat pääläuman, joka oli keräytynyt yhteen ryhmään, vaan perille päästyään saivat kuulla että susien oli onnistunut hajoittaa pääläumasta satakunta poroa. Nämä olivat paenneet koillista kohden susien edellä, jotka tapansa mukaan kokivat hajoittaa näitäkin vielä enemmän toisistaan, voidakseen kaksitellen karata yhden ainoan poron kimppuun.

Laagje jäi siihen tytön avuksi poroja kotiin ajamaan. Jaampa ja Jouna läksivät susia takaa ajamaan. Pian tulivat he jäljille, joten helposti saattoivat seurata niitä. Noin penikuorman hiihdettyään huomasivat veripilkkuja lumessa, josta näkivät, että isoin susi tässä jo oli saanut hampaihinsa poron, ja vähän matkaa siitä he löysivätkin poron puoleksi raadeltuna, vaan sudet olivat taas pakosalla. Jaampa tarkasti merkkejä korvissa ja huomasi, että se taaskin oli yksi hänen omista poroistaan, jonka sudet olivat tappaneet, ja vaikka hän jo ennestään oli vihoissaan, niin nyt hän vasta oikein vimmastui.

"Piru vieköön, ellei Jaampa nyt saa sinua kynsiinsä, kirottu verikoira!" huusi hän ja läksi taas seuraamaan suden jälkiä.

Puoli penikuormaa siitä näki hän tuon ison suden ja pienemmän sen seurassa erään järven jäällä, jonka yli ne pyrkivät päästäkseen vuorille toisella rannalla.

Nyt alkoi Jaampa takaa ajoa oikeen toden teolla. Nuolen nopeudella luisui hän rinnettä alas ja rupesi hiihtämään jään poikki. Jouna ei kauemmin jaksanut häntä seurata, vaan alkoi jäädä jällelle: Jaampa sitä vastoin kiiti yhä eteenpäin.

Kun sudet näkivät joutuvansa ahtaalle ja kun juokseminen syvässä lumessa kävi vaivaloiseksi, rupesivat tapansa mukaan, kun heitä ajetaan, oksentamaan ollakseen juoksulle vähän keveämmät, ja Jaampa huomattuaan sen, heitti pois pyssynsä, joka vähän painoi, keventääkseen hänkin kuormaansa. Hän tiesi Jounan, joka seurasi perässä, ottavan sen mukaansa.

Jaampa ei ollut kaukana susista niiden päästessä maalle, vaan ylängöllä ne taasen pääsivät hänestä etenemään. Päästyään uudestaan niiden näkyville, oli pienempi susi eronnut suuresta, kenties se

aavisti, ettei ollut hyvä sitä seurata, ja Jaampa seurasiikin tietysti tuota suurta.

Taas mentiin alempaan, kiihtyvällä vauhdilla lensivät sukset; susi aikoi taas juosta erään järven poikki, vaan mäessä jälle laskiessaan oli Jaampalla kymmenen kertaa kovempi vauhti kuin sudella ja hän lähenei sitä lähenemistään. Vihdoin oli hän sen kintereillä, ja kiitäessään sen sivutse mäessä hän tavoitti sitä suksisauvallaan lauteihin, joka on suden arin kohta. Vaan susi olikin vanha kokenut veitikka. Se kääntyi samassa ja väisti iskun tarttumalla sauvaan hampaillaan, jonka vuoksi ei koskaan maksakaan vaivaa lyödä sitä päähän.

Onnettomuudeksi luiskahti Jaampan vasen susi, kuu hän sutta läimähytti, pajun oksan alle, ja Jaampa laukesi nurin niskoin, niin että hän makasi nenällänsä lumessa.

Salaman nopeudella syöksi susi hänen hartioihinsa ja repi ja reutoi hänen poronahkaista turkkiaan. Kaikeksi onneksi oli se toki paksu, ja sitä paitsi oli hänellä tämän alla vielä lammasnahkainen turkki, niin että hän kyllä tunsu hampaiden iskun ja kauvan aikaa jälkeinpäin oli hänellä vielä mustelmia omassa nahassaan, vaan siitä ei hän suurin välittänyt. Hän oli niin viisas, että osasi olla hiljaa niin kauan, kunnes pääsi puukkoonsa käsiksi, kääntyi sitten äkkiä ja iski veitsensä suden olkapäähän, jolloin se taas läksi pakoon.

Eipä Jaampakaan kauvan siekaillut, tuokiossa oli hän taas jaloillaan ja suden jäljissä. Taas mentiin lakean jään poikki ja kilpajuoksu alkoi uudestaan.

Kuu nousi, tähdet tuikkivat, revontulet säihkyivät ja tuhannen tuhannet lumikiteet välkähtelivät ja kimaltelivat. Yö oli valoisa, vaan ei ainoatakaan elävää olentoa kuulunut eikä näkynyt. Kaikki oli hiljaista ja äänetöntä näillä äärettömän lakeilla tunturimailla.

Ainoastaan nämä kaksi, Jaampa ja susi, läähättivät ja juoksivat katselijoita ja todistajoita, pysähtymättä tai huokaamatta, ei tavallista kilpajuoksua, vaan kilpailua elämästä ja kuolemasta.

Kun susi taas pääsi maalle, rupesi se jo väsymään, kenties haava ja veren vuodatuskin olivat sen uuvuttaneet, sillä se ei enää juossut vuorelle päin, vaan läksi kulkemaan pitkin järven rantaa.

Jaampa iloitsi nähdessään verta sen jäljissä ja kokosi viimeiset voimansa sitä saavuttaakseen, mutta hiki vuoti hänestä vielä kovemmin, kuin veri sudesta, ja hänen oli niin kuuma, että hän oikein höyrysi. Silloin kiersi hän yltään tuon raskaan poronahkaisen turkkinsa, viskasi sen lumelle ja riensi nyt eteenpäin lyhyessä alusturkissa. Ilma oli myös tullut kylmemmäksi ja lumen pinta oli käynyt hienoon jäähän. Se teki, että susi luisui kuin olisi se ollut lasista, vaan samalla jääriite leikkasi suden jalkoja. Vihdoin heitti Jaampa pois lakkinsakin, sekin kävi hänelle liian raskaaksi. Paljain päin ja hajalla hapsin riensi hän ennättääkseen järven päähän yhtä haavaa suden kanssa. Täällä oli kapea rotko, ja kun susi yritti paeta sen kautta, sai se siinä surmansa. Jaampa hiihti ylempänä rinteellä, kun susi oli alempana, ja juuri kun sen hampaat irvissä piti juosta Jaampan sivutse, sai se niin hyvin tähdätyn iskun Jaampan sauvasta selkäänsä, että se takapuolestaan vaipui lumeen ja jäi rampana siihen istumaan, voimatta paikaltaan hievahtaa.

Jaampa oli voittaja. Hän hengitti muutaman kerran syvään, ja nojaten suksisauvaansa katseli hän voitettua vihollistaan. Säälistä ei tässä ollut puhumistakaan. Päin vastoin, ilkullisella voiton riemulla siitä, että oli katkaissut verivihollisensa selkärangan, puhkesi hänen vihansa kaikellaisiin haukkumasanoihin ja hän lausui: "Jopa vihdoinkin saavutin sinut, ilkeä peto! sinä, joka olet hiipinyt ympäri yöllä, vaan päivällä olet ollut pelkuri muita, paitsi lapsia kohtaan! Siinä nyt istut rampaselkäisenä ja hampaat irvissä, sinä paholainen. Luuletko minun sinua säälivän. Mitä vielä, hyi sinua, joka purit minua selkään! Vaan nyt et tarvitse odottaa kauemmin, eikä kirottu kielesi ole enää poron verta nuoleva. Nyt sen sijaan minun veitseni saa maistaa sydänvertasi. Se kelpasi sinulle, sinä rosvon sikiö, joka kuukausi sitten varastit parhaan poroni! Niin, se olit sinä, siitä ei ole apua, että noin mulkoilet silmilläsi, sinäpä se olit, sanon minä, taikka isäsi, taikka äitisi, taikka veljesi, taikka sisaresi, taikka joku muu tuota kirottua sukuasi. Nyt sinun pitää kuoleman, kuuletko konna, lurjus, verikoira! Tuossa — tuossa saat veitsen," ja kuni salaman leimaus syöksee veitsi suden sydämeen. Kuoliaana susi kaatuu selälleen.

Jaampa nylki suden, heitti nahan turkin kauluksen tavoin hartioilleen ja läksi paluu matkalle. Puolen penikuormaa kulettuaan kohtasi hän Jounan, joka toi hänen pyssynsä, turkkinsa ja lakkinsa.

He läksivät kulkemaan oikotietä, ja puolen päivän tienoissa he saapuivat kotiin. Jaampa ei ryhtynyt laveammin kertomaan retkestään, vaan hänen suunsa työskenteli sitä ahkerammin lihapadan tyhjentämisessä, joka juuri oli otettu tulelta. Se hänen kumminkin täytyi kertoa, että susi oli repinyt hänen turkkinsa, kun yksi tytöistä ryhtyi sitä korjaamaan. Jouna sitä vastoin söi ja puhua jupakoitsi kilvan, ja häneltä nyt tarkemmin saatiin kuulla retken erityistapaukset.

III.

Lapsi ja Lappalainen.

Muutamia päiviä susijahdin jälkeen päätettiin, että Laagjen ja Jaampan tulisi lähteä kumpikin eri suunnalle etsimään kadonneita poroja. Semmoisia retkiä kylästä kylään tehdään usein ja niitä pidetään osaksi melkein huviretkinä, etenkin jos asianomainen on palvelija eikä itse vahingon kärsinyt, samalla tapaa kuin rengit etelämmässä varsin mielellään lähtevät vuoristoon hevosia etsimään, jolloin saavat tilaisuutta käydäkseen majasta majaan vuoristossa. Semmoinen retki antaa Lappalaiselle aihetta käydä tapaamassa sukulaisia ja tuttavien eli vieraita, tiedustamaan eli kertomaan uutisia, tahi juttelemaan tuosta loppumattomasta aineesta, jota poro, poron hoito, poron taudit y.m. tarjoavat paimentolaiselle.

Pian saapui Laagje erään lähimpänä asuvan tunturi-Lappalaisen luo, joka oli hänelle vähä sukuakin, ja tiedusteli kadonneita porojaan. Naapuri kertoi, että eräänä päivänä oli kaukana lumikentällä nähty musta liikkuva esine. Se lähenei lähenemistään ja suureni suurenemistaan, ja vihdoin huomattiin että se oli porolauma. Helposti saattoi nähdä, että susi oli ollut liikkeellä jossakussa paikassa ja että eläimet nyt olivat pakolaisia voitetusta armeijasta. Kun nuo pelonalaiset eläimet olivat huomanneet vieraan lauman, juoksivat ne sitä kohden ja kaatuivat uupunaina tiheimpään parveen. Jos semmoisissa tapauksissa pakeneva eläin saapuu ystäviin tahi sukulaisiin, on se pelastettu. Merkeistä kuvissa tunnetaan sen isäntä, jonka luona susi siis on käynyt vieraisilla, ja eläintä hoidetaan, kunnes omistaja saapuu.

Vaan jos se saapuu varkaan käsiin, niinkuin usein sattuu, niin ei tämä ole sutta hurskaampi. Hän tappaa sen, piilottaa ja syöpi suuhunsa, tahi panee sen korviin oman merkkinsä ja muuttaa pois semmoiseen paikkaan, jossa ei häntä helposti keksitä.

Jaampa läksi porolla ajamaan etelää kohden Koutokeinon päin, jossa pahimmat poronvarkaat asuivat. Hänellä oli oikea indiaanin terävyys ja kekseliäisyys tekemään kaikellaisia huomioita ja johtopäätöksiä, samalla kun hän jutteli asianomaisen kanssa aivan toisista asioista, kuin kadonneesta tahi varastetusta porosta. Nahan väristä ja ulos viskatuista sorkista tunsu hän paikalla, oliko eläin kuulunut isännän tai hänen omaan karjaansa.

Jaampa ei ollut maininnut mitään siitä, kuinka pian hän palaisi kotiin, Laagje sitävastoin, joka kulki hiihtämällä, oli luvannut olevansa kotona ennen joulua. Hän kääntyi siis kotimatalle, löydettyään osan poroistaan ja tehtyään sukulaistensa kanssa semmoisen sopimuksen, että he tuonnemmaksi pitäisivät niitä huostassaan.

Siten tapahtui, että hän hämärässä joulunaattona sattui kulkemaan pitkin samaa virtaa, jossa tuo kauhea onnettomuus oli kohdannut kauppiiaan lasta ja sen vanhempia.

Laagjen tarkoitus oli saapua kotiin iltapuolella viettääkseen jouluiltaa yhdessä perheväkensä seurassa. Kulkiessaan näki hän monessa kohden rannalla suden jälkiä, vaan hän ei osannut aavistaakaan petojen olevan niin lähellä, ennenkuin hänen koiransa, "Tshjabo", joka juoksi edellä, yht'äkkiä päästi hätähuudon, sillä kaksi sutta oli hyökännyt koiran kimppuun ja tuokiassa repivät sen palasiksi. Sudet pötkivät pakoon saaliinensa, ja kun Laagje ehti paikalle, ei ollut koirasta muuta jäljellä kuin muutamia veri pilkkuja lumessa.

Tässä näin seisoessaan, luuli hän kuulevansa ikäänkuin heikkoa lapsen itkua virrasta päin vähän kauempana. Eihän se vaan liene "apparashj" eli "hylkylapsi", ajatteli Laagje itsekseen. "Jumala tiesi, kuka lienee salaisuudessa synnyttänyt lapsen, joka nyt rukoilee kristillistä kastetta!"

Lappalaisilla on nimittäin yleinen taika-usko, että kun joku poloinen tyttö, kenties lemmittynsä uskottomuudesta, joka ensin on luvannut naida hänet, epätoivossaan menee ja "synnyttää erämaassa", kuten lapinkielellä mainitaan, niin lapsi elää, tehtiinpä hänelle mitä tahansa, itkee ja huutaa ohitse kulkeville, vieläpä mainitsee onnettoman äitinsä nimen, jos joku sitä kysyy. Tämä taikausko, joka lienee pahan omantunnon synnyttämä, pidättää ehkä monenkin onnettoman naisen rikoksesta, jota on paljon helpompi tehdä ja salata näissä autioissa ja asumattomissa seuduissa, kuin enemmän asutuissa seuduissa. Kansan taru kertoo, että lapsi ei herkeä itkemästä ja huutamasta: äiti, äiti! ennenkuin se on nimittänyt murhaajansa ja sille sitten on huudettu joku kristitty nimi ristimänimeksi.

Senpä vuoksi kerrotaan myös, että on löydetty lapsia, joilta kieli on ollut poikki leikattuna. Onneton äiti on silloin tehnyt tämän hirmutyön siinä uskossa, ett'ei lapsi silloin voisi huutaa hänen nimeään, ja hän itse siis välttäisi kaikki epäluulot.

Kulkiessaan ylöspäin virtaa myöten näki Laagje jotakin tummaa eräällä jääkappaleella, vähän matkaa

rannasta, ja hänestä tuntui, niin uskomattomalta kuin näyttikin, ikäänkuin ääni olisi tullut sieltä. "Tuo onneton on heittänyt lapsen virtaan", ajatteli hän itsekseen ja joudutti kulkuaan päästäkseen pois tältä synkältä seudulta, vakuutettuna siitä, että tässä oli rikos tehty ja että huutaja oli tuommoinen hylkylapsi.

Mutta taasen kuului tuo heikko ääni niin selvään ja surkeasti valittaen, että tuska ja sääliväisyys tunki hänen sydämeensä; hän tunsu itsensäkin niin onnettomaksi, sillä hänellä ei ollut lapsia. Hän oli tosin ottanut sisarensa nuorimman lapsen, nelivuotisen pojan nimeltä Mellet, ottopojakseen, vaan eihän se kuitenkaan ollut hänen lapsensa.

Hän pysähtyi siis jälleen, katseli taakseen ja kuunteli.

"Laupiaan Jumalan nimessä", huudahti hän, "eihän se toki liene mikään elävä lapsi?"

Paikalla riensi hän takaisin, heitti suopunkinsa jääkappaleelle ja veti sen luokseen. Hämmästyneenä tarttui hän kätkeyeen, tempasi nahat irti, ja mitä näki hän? Mitä ihanimmat lapsen kasvot kyynelten vallassa; tuo pieni olento ojensi heikot kylmästä siniset kätösensä häntä kohden.

Laagje oli tästä odottamattomasta näystä melkein kadottaa järkensä.

Se ei ollut mikään hylkylapsi, se oli todellisesti elävä pienokainen, joka lepäsi kätkeyessä. Laagjen ensimmäisenä ajatuksena oli: "mitä Herran nimessä hänen nyt piti tekemän pelastaakseen tuon lapsiraukan hengen".

Ensin rupesi hän huutamaan ja huhuilemaan kuullakseen, eikö siellä olisi ihmisiä läheisyydessä. Vaan vastausta ei kuulunut synkässä aamu-yössä. Silloin hän sieppasi kätkeyeen syliinsä ja läksi hiihtämään. Mutta ei sekään tahtonut käydä päinsä, se rupesi käymään tukalaksi ja vaivaloiseksi hiihtäessä.

Hän laskeusi polvilleen kätkeyeen viereen, otti vapisevin käsin lapsen siitä ja piti sitä sylissään, sivalsi sitten veitsensä ja leikkasi niin suuren läven turkkiinsa ja alusjakuunsa, jotta saattoi kätkeä tuon puolialastoman lapsen poveensa. Siellä oli sen hyvä olla, paljoa lämpimämpi kuin kätkeyessä, eikä estänyt hänen liikunnoitaan.

Sitten riensi hän taas eteenpäin, ehtiäkseen kotiin niin pian kuin mahdollista; sillä lämmintä ja suojaa oli vanhassa povessaan yllin kyllin, vaan ei ravintoa pikku lapselle, joka kenties jo oli nähnyt nälkää niin kauan, että se saattoi kuolla, ennenkuin hän pääsisi kotiin vaimonsa luo ja hankkisi sille poron maitoa ja ydinrasvaa, jolla Lappalaiset usein ruokkivat lapsiaan. Tämä pelko se kiihdytti hänen kulkuaan, ikäänkuin näkymättömät henget olisivat olleet hänen kantapäillään ja tahtoneet ryöstää häneltä lapsen.

Laagje ei milloinkaan ollut niin ponnistanut voimiaan, kuin sinä aamuna. Vuoret ja laaksot samosi hän eteenpäin vähääkään pysähtymättä. Hänellä oli vielä penikuorman vaiheilla kotiinsa, vaan pian hän saapui ylänkömaille, joten matka kävi nopeammin, ja huimaavassa vauhdissa hiihti hän alaspäin pitkänkaltevia tunturin rinteitä myöten.

Yht'äkkiä hän pysähtyi. Lapsi oli niin hiljaa, jotta hän jo pelkäsi sen kuolleen. Varovaisesti hän pisti käden poveensa ja tarttui lapsen kätöseen. "Jumalan kiitos!" huudahti hän, huomattessaan sen olevan lämpöisen. Sitten taas eteenpäin.

Pian hän jo näki kotansa ja porolaumansa, joka lepäsi niiden ympärillä. Elukat hypähtivät ylös nähdessään hänen tulevan semmoista kyytiä, ja koirat juoksivat haukkuen kodista, vaan pian tunsivat he isäntänsä jälleen ja hyppelivät häntäänsä huilutellen hänen ympärillään, ikäänkuin anteeksi anoen erhetystään. Sitten tulivat emäntä ja palkolliset ulos.

"Jumalan rauha ja hyvää päivää!" lausui Laagje. "Lähdeppäs nyt eukkoseni telttiin, hanki lämmintä maitoa ja olkaamme sitten kahden kesken!"

Vaimo teki niin, luullen miehensä sairastuneen.

"Mikä sinun on, Laagje, oletko sairas?" kysyi vaimo.

"En ole, vaan tuleppas tänne, vaimo," puhui Laagje, tultuaan kotoon, "tuleppas tänne, niin saat nähdä jotakin erinomaista täällä povessani".

"Hyvä Jumala, lapsi", huudahti emäntä, kun Laagje veti pienokaisen esiin, "elävä lapsi, ihana lapsi, pieni tyttö, oikea enkeli! Hyvä Jumala, kenen lapsi se on?"

"Sitä en tiedä, olen sen löytänyt!"

"Löytänytkö?"

"Niin, lumesta!"

"Lumesta?"

"Niin, se tahtoo sanoa, ei se ollut lumesta, se oli eräältä jääkappaleelta virrassa Ison-kosken luona, luulin sen ensi alussa hylkylapseksi, se itki niin haikeasti".

"Ja melkein alastonna pakkasessa?"

"Eipä niinkään, se oli kätkyeessä, sillä oli kauniit vaatteet yllään ja se oli huolellisesti peitetty, vaan minä heitin kätkyeen sinne ja riensin kotiin lapsi povessani."

"Kenenkähän ihmisen tuo lapsi lienee? Etkö nähnyt eli kuullut ketään?"

"En, oli vielä pimeä, en nähnyt enkä kuullut mitään muuta kuin Tshjabon kuolon huudon, jonka kaksi suttu repi palasiksi".

Lapselle annettiin nyt maitoa ja ydinrasvaa, sitä lämmitettiin ja pian se nukahti vaimon syliin. Äiti parka, hänen olisi pitänyt näkemän tämän, tyhjän kätkyeen ja veripilkkujen asemesta lumessa!

Laagje syötyään hänkin istui vaimonsa viereen. Molemmat katselivat nukkuvata lasta ja tarkastelivat sen vaatteita. Ei ollut minkäänlaista merkkiä huomattavissa ja vaatteet olivat tavallista lappalaista kuosia.

"Sinä heitit kätkyeen sinne", lausui emäntä, "ehkä siinä olisi ollut joitakuita esineitä, jotka olisivat ilmaisseet sen syntyperää".

"Minä käyn hakemassa sen huomenna", vastasi Laagje, "eihän sinullakaan ole kätkyettä".

"Jos saisimme pitää lapsen omanamme; katsoppas, kuinka kaunis se on!"

"Niin, jos voisimme! Mutta kaikissa tapauksissa saamme pitää sen ensi aluksi, ja ellei lasta tiedusteta, on se minun. Ehkäpä se mielivaltaisesti on hyljätty. Minä olen kaikissa tapauksissa sen löytänyt ja pelastanut, jota paitsi se varmaan olisi ollut kuoleman oma. Niinkuin Vapahtajakin syntyi joulu-yönä, niin lienee tämäkin lapsi lahjoitettu meille tänään".

"Mutta mitä me sanomme palvelijoillemme ja muille ihmisille?"

"Niin, meidän täytyy sanoa, että se on kasvatti, jonka minä olen tuonut mukaan ja jonka me olemme ottaneet omaksemme, ja nyt on meillä kaksi, Mellet ja tämä pienokainen, jotka voivat leikkiä yhdessä".

"Mutta onkohan se kastettu?"

Niin, sitäpä ei kukaan voinut sanoa. Mutta kaksi kertaa on parempi kuin ei kertaakaan, ajatteli Lappalainen, ja sitten kuin palkollisille oli kerrottu, että Laagje eräältä sairaalta sukulaiseltaan oli ottanut itselleen kasvattitytären, läksi hän vaimoneen Koutokeinon.

Papin kanssa pian tultiin selville. Laagje sanoi pitkittä puheitta lapsen omakseen ja kasteessa sille pantiin nimeksi Laila.

Heidän palattuaan kestettiin palkollisia parhaalla ruoalla ja juomalla, mitä talossa löytyi, sen johdosta, että Lailalle oli vanhan tavan mukaan annettava kummilahja jommoisen myös Mellet oli saanut silloin, kun hän otettiin talon lapseksi.

Lukuisasta porokarjasta valitsi Jaampa kymmenen nuorta emää vasikkoinen, ja näiden korviin leikattiin nyt erityinen merkki, jotta niitä voisi erottaa vanhempien ja muiden poroista. Sitä merkkiä kutsuttiin tästä lähtien "Lailan merkiksi".

Tämmöistä merkkiä käytettiin vanhaan aikaan myös "puumerkinä" eli omaisuuden merkinä, jolla kukin lapselle kuuluva kappale merkittiin. Täysi-ikäisinä käyttivät asianomaiset sitä myös allekirjoituksena, eli kirjoittivat sen kirjallisten sitoumuksien alle, josta seurasi sama laillinen velvollisuus, kuin nimen kirjoituksesta meidän aikana. Tavallisesti ei lapsi saanut vanhemmiltaan ristimälahjaksi useampia kuin yhden poron, mutta tuo rikas Laagje lahjoitti kumpaisellekin, Mellet'ille ja Lailalle, kymmenen nuorta emää, joten saattoivat olla hyvässä toivossa, että he täysikasvuina tulisivat olemaan hyvin rikkaat, kun sitä paitsi saisivat suuren perinnön. Ristiäisissä lahjoitettuja poroja ja niiden jälkeisiä, vaikka ne lisääntyisivät kuinka suuresti, ei koskaan lueta perintöön kuuluvaksi, vaan on se lapsen erityinen omaisuus. Ennen muinoin sai lapsi myös usein poron kummin lahjaksi, ja sen, joka ensin keksi ja näytti lapsen ensimmäisen hampaan, tuli aina lahjottaa sille poro. Sitä kutsuttiin "hammasporoksi", ja tapa lienee tullut Norjalaisilta, joilla, niinkuin tunnemme, oli tapana antaa samanlainen lahja, nimeltä "hammaslahja".

IV.

Suomalaisia.

Poro. Majanmuutto. Poikiminen.

Heti joulun jälkeen Laagje purki kotansa ja muutti laumoineen etelämmäs Hettajärven rannalle, joka kuuluu Suomen Lappiin.

Siihen aikaan ei ollut, niinkuin nyt, kielletty muuttamasta rajan yli, vaan Norjan Lappalaiset oleskelivat suuren osan talvea Venäjän Lapissa, jossa löytyi runsaasti jäkälää ja suojaa metsissä, ja Venäjän tahi Suomen Lappalaiset yhdessä Norjalaisten kanssa taasen kesällä oleskelivat Norjan rannikoilla.

Tästä oli etua molemmin puolin eikä kellekkään vahinkoa. Maanlaadun vaihettelevaisuus ja toisiensa talvi- ja kesälaitumien käyttäminen oli yhtä välttämätön paimentolaisille molemmin puolin rajaa, kuin Norjan talonpojalle on vuorotellen pitää karjaansa talvella suojuksissa ja kesällä vuoristossa. Joutuisivatpa talonpoikamme[2] kovaan pulaan, jos saisivat käskyn, joko asua vuoristossa vuoden umpeensa, tahi elättää karjaansa aina kotona.

Oleskellessaan Suomen puolella tuli Laagje usein yhteen Suomalaisien kanssa, ja seurauksena tästä oli, että sekä hän että hänen palvelijansa ymmärsivät ja puhuivat tuota lähisukuista suomenkieltä melkein yhtä hyvin kuin omaa kieltänsäkin. Usein sattui myös, että hänen luoksensa tuli Suomalaisia, jotka olivat matkalla Suomesta Norjan Lappiin.

Niinkuin tunnettu on, on ollut ja tulee edelleen olemaan alituinen kansanvaellus vähin erin pohjois-Suomesta Ruijaan. Nuo siirtolaiset kulkevat Pohjan lahdelta halki Lapinmaan Kittilään, jossa he jakautuvat siten, että muutamat menevät Varangeriin, toiset Alteniin. He kulkevat siis samaa tietä, jota, niinkuin muutamat historioitsijat otaksuvat, osa pohjan kansoista seurasi siirtyessään Suomesta. Tämä siirtyminen, jonka kautta Ruija eli Norjan pohjoisin osa hajanaisesti on tullut asutuksi pohjoisesta aina alas Saltenin kihlakuntaan asti, ei muuten ole kovin vanha. Iso Pohjan sota eli "Isoviha" oli varsinainen alkusyy tähän.

Niinä kymmenenä vuotena, kun Suomi Viipurin antaumisen (1711) ja Isonkyrön tappelun jälkeen oli Venäjän ja sen raakojen sotajoukkojen vallassa, huokasi tämä maa raskaamman kuorman alla, kuin mitä mikään euroopalainen maa melkein koskaan on saanut kärsiä. Kreivi Armfelt kertoo eräässä kirjeessä tästä asiasta seuraavasti:

"Kaikkiialla, jossa Venäläiset ovat kulkeneet, sekä ennen että jälkeen Viipurin valloitusta, ovat he polttaneet ja häväisseet, murhanneet ja rääkänneet syyttömiä asujamia. Yksin Uudenkirkon pitäjässä ovat he lyöneet kuoliaaksi neljäkymmentä henkeä yhdessä huoneessa ja jättäneet elämään ainoastaan erään kuuden viikon vanhan lapsen, niinkuin ylimalkaan tuskin ainoatakaan taloa löytyy, jossa eivätkä olisi murhanneet muutamia viattomia asujamia tahi kiduttaneet heitä sitomalla heitä kiini pitkään tankoon ja sitten paahtaneet heitä tulella, jonka ovat virittäneet, ja olen itse nähnyt 5-6 semmoista tulisijaa. Sitä paitsi ovat muutamista paikoista vieneet pois lukemattomia viattomia lapsia, ja, jonka mainitseminen jo herättää inhoa, syöneet useampia, jonka etenkin Ilvesten kylä voi todistaa, koska kolme Kalmukkia, jotka sinne olivat tulleet, toivat mukanaan reissään kolme tapettua lasta, kaksi tyttöä ja yhden pojan, jotka he samassa kylässä vähitellen keittivät ja söivät." "Usein", niin lausuu eräs toinen kirjailija, "pakoitti häät ihmisiä siihen aikaan luonnottomiin ja julmiin toimiin. Eräs äiti oli nälällä pakoitettu käyttämään kahden kuolleen lapsensa ruumiit ravinnoksi itselleen ja toisille lapsilleen. Eräs toinen möi suolaleiviskästä lapsensa muutamalle venäläiselle upsierille".

Ihmekö siis, että jokainen pakeni, ken paeta voi ja mihin vaan sattui pääsemään, etenkin Ruotsiin, vaan myöskin halki Lapinmaan Ruijan rannikoille. Tämä tapahtui niin suuressa määrässä, että Suomen väestö tästä ja siitä syystä, että paljon vietiin vankeina Venäjälle, näinä vuosina supistui 200,000 henkeen.

Myöhään eräänä iltana lähetti Laagje tavan mukaan kaksi palvelijataan, joiden vuoro nyt oli ensimmäisen yövartion ajan vartioida poroja. He huusivat nimeltä niitä koiria, jotka paraiten heitä tottelivat, jolloin nämä paikalla tulivat esiin sopestaan ja seurasivat palvelijoita, sillä välin kuin toiset koirat jäivät rauhallisesti makaamaan. Vaan juuri kuin kotonaolijat olivat levolle menemäisillään, hypähtivät kotiin jääneet koirat äkkiä ulos teltin ovesta ja rupesivat haukkumaan jotakin ulkopuolella. Laagje riensi nyt ulos ja huomasi vähän matkaa teltistä kaksi muukalaista, joiden ympärillä koirat haukkuivat. Laagje kutsui koirat luokseen, jolloin vieraat, mies ja vaimo, jolla oli lapsi selässään, lähestyivät ja tervehtivät.

"Hyvää iltaa!" kuului nyt mies mainitsevan tuolla vähän pitkäveteisellä suomenkielellä, johon Laagje tavanmukaisesti vastasi:

"Jumal'antakoon!"

Se oli siis hiljan nainut suomalainen pariskunta, joka oli matkalla Ruijaan. He rukoilivat yösijaa, ja koska Lappalainen ylimalkaan osoittaa vieraanvaraisuutta, osoitti Laagjekin sitä yhtä suuressa määrässä. Hän kutsui siis vieraat telttiin, jossa enemmän puita lisättiin takkaan ja padallinen poronlihaa pantiin kiehumään. Lapsi, noin parin vuoden ikäinen tyttönen, päästettiin ulos pussista, jossa hän oli istunut äitinsä selässä, ja vieraille levitettiin mukavasti kaksi poron taljaa nuotion viereen. Pian olivat teltin asukkaat mitä innokkaimmassa keskustelussa, uutisia kyseltiin ja uutisia kerrottiin.

Mellet ja Lailakin olivat pian jalkeilla ja unhottivat unen nähdessään tuon pikku Suomalaisen. He saivat hänen seuraansa, ja kun ruoka oli valmis, yhdistyi Jaampakin lapsien seuraan tuoden vadillisen lientä ja lihaa mukanaan, ja nytkös siinä sotkettiin sekaisin suomea ja lapinkieltä, jotta Jaampan aina väliin täytyi toimittaa tulkin virkaa.

Suomalainen kertoi, että pohjois-Suomea edellisenä syksynä oli kohdannut kova katovuosi. Ohra oli paleltunut jo syyskuun alussa, ja koko pohjois-Suomessa ei löytynyt sitä taloa jossa ei syöty pettuleipää, jossa ainoastaan kolmas osa oli ruisjauhoja. Hän ynnä vaimonsa olivat siis päättäneet kulkea suksilla koko tuon pitkän matkan ylös Ruijaan hankkiakseen siellä elatustaan kalastamisella; antoihan meri toki sen verran ruokaa, ett'ei joka päivä tarvinnut nälkää kärsiä.

Laagjen ja vieraan keskustelu kääntyi vähitellen poroon, sen luonteeseen ja omaisuuksiin.

Niin kuin tunnemme, pudottaa poro, sekä uros että naaras, sarvensa kerran vuodessa. Härkä pudottaa sarvensa marraskuun keskivaiheilla. Naarasporo pudottaa sarvensa toukokuussa, noin 10-12 päivää kantamisen jälkeen. Poron sarvet saavat taasen täyden suuruutensa elokuun loppupuolella. Härän sarvet joutuvat täyteen mittaansa seitsemässä vuodessa, naaraan neljässä. Haarukoiden ja nystyröiden lukumäärä härän sarvissa voi nousta kuuteen kymmeneen ja niiden paino 36 naulaan.

Tunnettu on vieläkin, että monella eläimellä nähtävästi on jonkunmoinen aavistus omasta ulkomuodostaan. Se näkyy jo siitakin, että esim. riikinkukko, teiri ja metso pöyhistelevät pyrstösulkiiaan, suokukko kaulahöyheniään j.n.e. Kerrotaan myös kirjavan koiran ensiksi nuolevan ja puhdistavan valkoisia pilkkujaan. Se ainakin on varmaa, että poro usein ylpeydellä ja mielihyvällä katselee suuria monihaaraisia sarviaan.

Vaan että eläimellä myöskin voisi olla vaikutus ulkomuotoonsa eli että se omin neuvoin voisi vaikuttaa siihen, että joku osa sen ruumiista kasvaessaan muodostuisi semmoiseksi tahi tämmöiseksi, sitä ei tietäksemme ole tähän asti voitu toteen näyttää.

Lappalaiset väittävät kuitenkin kiven kovaan, että näin on poron ja sen sarvien laita. Niiden muoto ei ole itsetyinen, kertovat he, tahi ne eivät haaraannu ilman että eläin itse auttaa tahi toimii siihen. Se on saanut omituisen kuvauksen kielessäkin ja kuuluu: "Tshjorvides dakkat", muodostaa sarviensa, ja sen johdosta he, siis myöskin Laagje, väittävät, että porolla joutohetkillään on paljon työtä ja huolta.

"Miten se sitten menettelee?" kysyi Suomalainen.

"Se tekee sen takajaloillaan," selitti Laagje, "se taivuttaa sorkkansaa taaksepäin ja nilkkaluullaan osaksi hankaa pehmeätä, esiin kasvanutta sarvimukuraa, kunnes se tulee helläksi ja hiukan kosteaksi siltä kohdalta, josta poro tahtoo kasvattaa haarukan. Sarviaine on, niinkuin tiedät, sienimäinen ja pehmeä kuin koivunkänsä, ja heti kun keväällä on sarveen ilmestynyt pieni nystyrä, alkaa poro takajalallaan hangata sitä, saadakseen sen haaraantumaan mielensä mukaan."

"Eihän toki," tuumasi Suomalainen, "että poro jalallaan kaappii ja hankaa sarveaan, ei tule siitä että se tahtoo siihen paikkaan haarukan, vaan yksinkertaisesti siitä syystä, että se paikka kihelmöi, josta luonnon järjestyksen mukaan haara itsestään puhkeaa esiin."

"Eipä niinkään," vastasi Laagje, "asian laita ei ole aivan niin. Tarkastappas ensin silmän asemaa ja sarvien haarukoita. Poro näkee joko oikealla eli vasemmalla silmällään kaikki sarvien haarukat, vaikka niitä olisi 20-30 kummassakin sarvessa. Miksi ei muutamia haarukoita voisi kasvaa niin, ett'ei eläin niitä voisi nähdä, jos se yksistään olisi sattumuksen nojassa tahi että haarukat kasvaisivat ilman minkäänlaista myötävaikutusta eläimen puolelta? Eihän sen tarvitsekaan nähdä sitä paikkaa joka kihelmöi, tunteminen on riittämä paikan löytämiseen. Mutta jos tarkastat poroa kun se 'muodostaa sarviaan', niin huomaat heti, että se tuossa toimessaan lakkaamatta katselee ja tutkii silmällään, kasvavatko sarvet kauniiksi ja säännöllisiksi. Toisilla eläimillä, joilla on toisenlaiset sarvet, jotka eivät putoa ja joiden muodostumiseen eläin ei vaikuta mitään, niinkuin esim. härkä, vuohi, metsäkauris j.n.e, kasvavat sarvet usein niin ett'ei eläin voi niitä nähdä."

"Otapas joskus tarkastaaksesi poroa", jatkoi Laagje, "jolla koko vuosi on tehty kovaa työtä, joten se siis on laiha ja väsynyt eikä jaksa ahkerasti hoitaa sarviaan niiden kasvaessa. Sinä vuonna se saa muodottomat, kömpelömäiset ja hyvin harvahaaraiset sarvet. Vaan annappas sen seuraavana vuonna olla rauhassa, anna sen levätä ja käyttää aikaansa mielensä mukaan, niin saat nähdä, kuinka innokas se on saadakseen itselleen kauniit sarvet, kuinka se tuon tuostakin katselee niitä ja kaapii ja raapii milloin toista milloin toista sarvea, saadakseen mielimänsä haarukan siihen kasvamaan, kunnes se 2-3 kuukauden kuluttua on saanut sarvensa sen muotoisiksi ja niin monihaaraisiksi, kuin sillä ikäänsä ja kokoonsa katsoen tavallisesti on."

"Mutta", arveli Suomalainen, "tämänhän oi aivan yksinkertaisesti selittää siitä sangen luonnollisesta syystä, että laiha ja ajetun poron sarvet eivät luonnollisesti saata kasvaa yhtä rehevästi, kuin terve, raitin ja hyvin ruokitun poron."

"E-ei", intti Laagje, "ei sitä aivan niin voi selittää. Tarkastappas poroa, jonka toinen silmä on viallinen, joten se ei voi nähdä sarviaan sillä puolella, eli jolla on viallinen takajalka, että se vähän taikka ei ollenkaan voi sitä käyttää. Nytpä huomaat, että sille puolelle, jolta se on sokea tahi takajalastaan viallinen, myöskin kasvaa kömpelö, ruma ja melkein haaraton sarvi. Se kyllä hapuelee tuollakin puolellaan tahi menee jonkun puun juurelle, jos sen takajalka on viallinen, ja hankaa sarveaan puun oksaa vasten, vaan se ei läheskään tule niin kehittyneeksi, kuin toisella puolella, jossa se voi tarkastaa sarven kasvua. Sen vuoksi tuntee poro sarviensa pituuden, leveyden ja korkeuden niin erinomaisen hyvin, että se voi kiittää metsän läpi ja juosta puolen tuuman etäisyydellä puista ja oksista satuttamatta sarviaan, niinkuin se myöskin erinomaisella varmuudella voi puskea vastustajansa sarvia ja väistää omiansa."

"Tätä sarviensa hoitamista toimittaa poro syötyään kyllältä ja laskeutuessaan levolle. Paras todistus siitä, että säikähtynyt eläin rauhoittuu tahi, jos eläin on kesy, lakkaa ihmisiä pelkäämästä, on se, että se alkaa hieroa ja hangata sarviaan takajaloillaan. Vasikat tekevät samoin ensikerran sarvia saadessaan, ja tuota nähdessämme meitä huvittaa. 'Katsoppas vasikkaa, nyt se rupee sarviaan tekemään', on meillä silloin tapana lausua".

"Voipi olla, että poro hankaamalla ja kaapimalla sarviaan auttaa niiden kasvamista", tuumaili Suomalainen, "vaan kukaan ei voi saada minua uskomaan että poro tämän tietää tahi että se ehdolla ja tahdolla muodostaa ne niin eikä toisin, juurikuin ihminen, joka kähäroitsee hiuksensa. Sinä ehkä luulet, että poro myöskin tietää sarvihaarukkainsa lukumäärän?"

"Sitä se ei tosin tiedä", myönsi Laagje, "mutta siitä olen varma että se ehdollansa, tarkoituksen mukaisesti muodostaa sarviensa, ja sen tiedän myös, että jos kädelläni kaapisin ja raapisin jotakin kohtaa poron sarvesta, niin kasvaisi siihenkin haarukka, ja hauskaa olisi nähdä, kuinka kiire sille tulisi saadakseen samallaisen haarukan kasvamaan toiseenkin sarveen. Jotakin vastaavata on siinä, että puun kylkeen kasvaa pakka, jos sitä vahingoittaa kuoren alta".

"Jos niin on poron laita", sanoi Suomalainen, "niin on asia sama hirvelläkin, vaan tiedämmehän, että tälle elävälle kasvaa haarukka lisää vuosittain, vaikk'ei se sitä tahtoisikaan".

"Mutta toisin on poron laita", vastasi Laagje. "Sen sarvihaarukkain lukumäärä ei missään suhteessa riipu sen iästä. Haarukkain lukumäärä kasvaa seitsemän vuotta, mutta vähenee siitä lähtien, osaksi siitä syystä, ett'ei porolla vanhempana ole yhtä hyvä sarven kasvu kuin ennen, osaksi siitäkin syystä, ett'ei se luultavasti pidä niin paljon huolta ulkomuodostaan kuin nuoruudessaan."

Pakinata kesti myöhään yöhön, joten heidän täytyi mennä levolle pääsemättä mihinkään yksimieliseen päätökseen. Seuraavana aamuna läksi Suomalainen taas edelleen kulkemaan.

Kevätpuolella, noin pääsiäisen aikaan, alkaa tunturi-Lappalainen vaeltaa rannikolle päin jotenkin lyhyillä päivämatkoilla, usein hän ei kulje enempää kuin penikuorman päivänsä. Hänellä on pitkä matka, usein 15-20 penikuormaa, ennenkuin hän pääsee kesäkentilleen, eikä pitkää matkaa kovaa kuljeta. Hänen täytyy kuljettaa mukanaan telttinsä, telttipuunsa, padat, kattilat, vaatteet j.n.e., paitsi sitä lapset, koiran pennut, vieläpä toisinaan sairaitakin. Rekikelin aikana käy kaikki helposti, mutta kun se on ohitse ja kaikki on ihmisten ja porojen kannettava, silloin matka on hidas ja vaivaloinen. Pahin seikka on, kun joku sairastuu tahi ei jaksa käydä joko vanhuudesta tahi muusta syystä. Tuota sairasta ei jaksa kantaa niin pitkää matkaa, ja silloin ei ole muuta neuvoa, kuin että hän, olipa kuka tahansa, kenties jonkun isä eli äiti, jätetään johonkin kurjaan hökkeliin varustettuna ruoalla elämänsä ylläpitämiseksi, ja tullaan häntä sitten noutamaan, ellei hän sitä ennen ole jo kuollut yksinäisyydessään. Monet raskaat jäähyväiset on isän tahi äidin täytynyt sanoa lapsilleen semmoisella autiolla seudulla, näkemättä heitä enää milloinkaan. Niiden, jotka voivat käydä, täytyy seurata porolaumaa, ja on heillä kyllin tekemistä sen hoitamisessa. Ani harvalla on niin paljon väkeä ja varallisuutta, että hänen kannattaa jättää jonkun sairasta hoitamaan. Mutta vanhemmat eivät pidä tätä tunturille yksikseen jättämistä minkäänlaisena kovuutena tahi kiittämättömyytenä lapsien puolelta. Se on surullinen

välttämättömyys ja kohtalo, joka ennen ehkä on tullut heidän vanhempiansa osaksi.

Laagje läksi myös tavalliseen aikaan liikkeelle laumoineen, palvelijoineen ja vaimoineen. Mukana oli myös Mellet ja pikku Laila, joka nyt oli tullut lisäksi. Laagje aikoi kulkea alas Altenin pitäjään, yli Alteidenin tunturin Jokelvuonon kaukaisimpien niemien rannikoille.

Pikku Lailaa täytyi luonnollisesti usein kantaa, ja tavallisesti oli tuo tuima Jaampa se, joka kantoi häntä nahkasäkissä selässään, joten tyttö, jos tahtoi, saattoi pitää kiini hänen pitkästä tukastaan. Kaikissa tapauksissa uskottiin Laila Jaampan huostaan, kun oli kulkeminen vaarallisia teitä, niinkuin esim. jääkylmien, vaarallisten jokien poikki.

Lailasta ja Jaampasta oli nimittäin, vaikka se kuuluu vähän kummalta, tullut erinomaisen hyvät ystävät. Alussa ei Jaampa ollut hänestä välittänyt. Hän oli vaan toisinaan istunut katsellen tätä pientä viatonta, kaunista lasta, niinkuin pientä linnunpoikaa, mutta hän ei ollut puhunut mitään eikä milloinkaan koskenut lasta. Vaan eräänä päivänä, kun hän istui avonaisen lieden ääressä ja pikku Laila ryömi hänen ympärillään, sattui niin, että pienokainen oli vähällä vieriä tuleen. Jaampa tarttui lapseen ja nosti sen syliinsä. Laila huomasi pian, niinkuin lapset vaiston tapaisesti tekevät, ett'ei tuo ruma naama ollut ollenkaan vastenmielinen, vaan että se päin vastoin kokonaisuudessaan oli paljasta, leveätä naurua, jonka vuoksi tyttö ei ensinkään häntä peljännyt eli kaiheksinut, vaan kiipesi hänen syliinsä ja tarttui kiini hänen vanukkeiseen tukkaansa, ja kun hän näki ukon korvarenkaat — sillä jostakin taikauskaisesta syystä käytti Jaampa korvarenkaita — tarttui hän toiseen näistä ja kiskoi sitä niin, että toinen jo olisi huutanut, mutta Jaampa antoi hänen vetää ja kiskoa pienillä palleroisilla sormillaan niin paljon kuin hän tahtoi; se oli hänestä vaan mieluista, että lapsi niin lähestyi ja kosketteli häntä.

Siitä hetkestä oli ystävyuden liitto valmis näiden molempain välillä, ja Laila sai sittemmin tehdä monta retkeä Jaampan selässä, hänen menessään poroja katsomaan tahi lyhemmälle suksiretkelle. Hän pääsi myös toisinaan Jaampan kanssa rekiretkelle pulkassa, ja heidän taas palatessaan yhdessä ruokailemaan, lausui tyttö aina: "Laila syö hyvää ruokaa Jaampan kanssa!"

Tämä lapsen tuttavuus teki ihmeellisen suopean vaikutuksen Jaampaan. Hän ei aina ollut niin äreä eikä enää niin siivoton, kuin ennen, hankkipa hän itselleen kaikessa hiljaisuudessa kamman, jolla suori vanukkeisen tukkansa, joka tuskin oli tuntenut kammanpiitä muulloin kuin hänen lapsuudessaan, eikä hän koskaan tullut isännän telttiin Lailan luo verisin käsin tahi muuten likaisena; sillä Laila tuli heti hänen luokseen ja sai useimmiten häneltä jonkun leikkikalun, ei Jaampa puhutellut häntä muuten kuin kaikellaisilla hyväily sanoilla, joista lapinkieli on niin rikas, niinkuin: lintuseni, kultanuppuseni, västäräkkini, riekkoseni, sieluiseni, aurinkoiseni j.n.e.

Toukokuun lopussa eroitettiin urosporot ja mahot emäporot tiineistä, ja ensimmäinit lähetettiin omin päinsä kulkemaan tunnettua tietä meren rannikolle. Tiineet eläimet sitä vastoin ajetaan kokoon johonkin paikkaan, jossa heillä on suojaa poikimisajalla. Tavallisesti kokoonnutaan vuosi vuodelta samaan paikkaan; sillä poro, niinkuin muutkin elävät, halajaa päästäksensä poikimaan samalla paikalla, jossa se ensi kerran iässään on poikunut. Se saattaa olla satojen penikuormien päässä siltä paikalta, ja kuitenkin se, ellei sitä estetä, rupee kulkemaan sinne päin ikäänkuin kompassin mukaan. Vaan jos sen pakosta on täytyntä jäädä uuteen paikkaan, pyrkii se sittemmin tähän.

Kun siis Laagje matkallaan oli tullut sille paikalle, jossa hän tavallisesti oli porojen poikimisaikana, lähetti hän Jounan kulkemaan edelleen urosporojen kanssa, vaan muut asettuivat tähän 8-14 päivän ajaksi.

Tämä aika on hyvin kiireinen tunturi-Lappalaiselle. Silloin hän saa olla liikkeessä yöt päivät, ett'ei puolet eli usein suurin osa vasikoista kuolisi. Siihen aikaan sattuu myös usein kylmiä ja kolkkoja ilmoja, tuoden tuiskua ja lumiräntää, jonka vuoksi pohjan asukkaat myös kutsuvat tätä aikaa "vasikkaviikoksi."

Vasikoita ei yksin ole suojeleminen ilmalta, ei myöskään susilta ja muilta pedoilta, vaan ihmisen täytyy olla paikalla suojelemassa vasikkaa itse emältä. Emäporo on, ihmeellistä kyllä, jotensakin, usein liiaksikin välinpitämätön nuoresta vasikastaan, antaa sen jäädä lumeen ja paleltua, sen sijaan että se, joka olisi oikean poroemän velvollisuus, kaikin puolin pitäisi huolta siitä ja antaisi sen imeä.

Sen vuoksi on ihmisen apu aina tarpeen. Siinä ei ehdikkään muuta kuin juosta emästä emään, auttaa vasikkaa lumesta, pidellä emää, jotta vasikka saa imeä, ja odottaa kunnes emä on sitä haistellut ja alkanut tuntea omakseen. Siten on vasikka pelastettu. Sitten taas toiseen paikkaan, olipa yö eli päivä, lakkaamatonta työtä 5-6 vuorokautta saamatta ummistaa silmiään.

Vihdoin väsyvät vartijat ja itse Jaampakin tästä kovasta työstä, että hän viimein melkein tunnottomana ja aivan unen vallassa heittäytyy pitkäkseen ja hänen täytyy nukkua lähes vuorokausi, ennenkuin taas kykenee liikkumaan. Mutta hän onkin pelastanut kenties 100 vasikkaa isännälleen ja itselleen.

Tunturi-Lappalaisen palvelijalla on vuotuista palkkaa tavallisesti 3-4 emäporoa. Palvelijoidenkin on siis ottaminen vaari poikimisajasta, jos nimittäin syksyksi tahtovat omistaa toisen verran enemmän poroja ja täten vähitellen hankkia itselleen pari sataa elukkaa, jolloin sopii — ei asettua asumaan — vaan kuljeksia tuntureita omin neuvoin.

Usein tapahtuu, että nuori emä, varsinkin ensikertalainen, työntää vasikan luotaan tahtomatta sitä tuntea, ei anna sen imeä, vaan juoksee pois, etsii oman äitinsä ja rupeiksen tälle vasikaksi. Vanhuskin usein suostuu täysikasvuiseen tyttärensä ja hylkää oman vastasyntyneen lapsensa, joten kohta kaksi vasikkaa joutuisi hukkaan, ellei ihmisiä olisi paikalla heitä hoitamassa. Lappalainen silloin sitoo kiini tuommoisen luonnottoman äidin, antaa vasikan imeä eli lypsää itse emän, ottaa maidon suuhunsa ja ruiskuttaa sen sitten vasikan suuhun. Sitten hän silittää kädellään vasikkaa ja sivelee samalla emän suuta. Nytpä se haistaa vasikan, ja kun se vaan ottaa sitä tunteakseen, tulee kyllä äidinrakkaus avuksi, ja vasikka on pelastettu. Toisinaan vanha emä karkoittaa täysikasvuisen tyttärensä vastasyntyneestä lapsestaan, vaan jos lapsi parka turvautuu muoriin, ei tämä ole siitä huolivinaan, vaan työntää sen luotaan tahi potkaisee pitkittä puheitta kuoliaaksi.

Yhtä kummallista äidin luonnottomuutta osoittavat myös lampaat ja vuohet. Kerrotaan että Skotlannin lampurit semmoisessa tapauksessa ottavat viinapullonsa, kaatavat sisällöstä vähän kouraansa, jolla sitten sivelevät osaksi karitsaa osaksi äidin suuta. Tämä keino kuuluu auttavan. Tunnettu on, että meidän talonpoikamme samassa tapauksessa tavallisesti ripoittavat hiukan suolaa karitsan päälle, houkutelakseen emää sitä haistelemaan. Toisinaan suosii emä kaksoisista toista, vaan toisesta ei välitä laisinkaan. Tämä on paikkakunnissa synnyttännyt lauseen: "emä ei ota tunteakseen karitsatansa."

Lieneekö poron laita niin kesyttömässä tilassa, sitä en ota taatakseni. Luultavasti ei niin ole. Vaan toiselta puolen tulemme siihen surulliseen johtopäätökseen, että äidinrakkaus ei kasva sivistyksen rinnalla.

Darwinistit voisivat ehkä tästä keksiä selityksen lapsenmurhiin ja samalla lieventäviä asianhaaroja siinä suhteessa.

Kahden eli kolmen päivän kuluttua ovat vasikat jo niin ripeät, jotta voivat seurata emäänsä, ja nyt lähdetään taas liikkeelle ja kuljetaan lakkaamatta eteenpäin seutujen yhä vaihdellessa. Matkalla kohdataan aina tunnettuja seutuja, tuntureja, laaksoja, lehtoja ja järviä, joita tervehditään vanhoina, rakkaina tuttavina. Vanhat tapaukset muistuvat tullessa mieleen, ikäänkuin ystävälliset kodinhaltijat.

Tuollapa pistää soma, metsäinen niemi Njangajärveen. Siinä viime vuonna majat pystytettiin. Siinä pitkin rantaa pyydettiin kaloja jäännöksiä, joka juuri oli lähtemäisillään. Tuonne virran suuhun laski parvittain sorsia, joita Jouna pyyteli kosolta kaikellaisilla ansoilla tahi myös pyssyllä.

Tuolla laaksossa riekot soitimen aikana huusivat, mellastivat ja röyhentelivät valoisat yöt läpikotaisin ja Jouna osasi niin sukkelasti houkuttella koirasta matkimalla naaraan ääntä, jotta sai tuon lempivän uroksen aivan viereensä, saipa sen nousemaan selkäänsäkin asettuessaan kumarruksiin maahan ja tuon tuostakin matkien naaraan huutoa.

Tuolla jyrkän kallion kuilussa ampui Jaampa takavuosina karhun. Jouna oli ensin keksinyt karhun, kun se rauhallisena pureskeli kasvia eräässä koivikossa ja oli arvattavasti hiljakkoin lähtenyt pesästään. Jouna juoksi Jaampan luo, jolla oli pyssy. Mutta pahaksi onneksi oli siitä hana särkynyt. Vaan hätä neuvon keksii. "Seuraa minua," sanoi hän Jounalle, "minä aion ampua sen kuitenkin." Nyt hiipivät he karhua aivan lähelle. "Otappas nyt piitä ja taulaa," sanoi Jaampa, "ja kun minä tähtään, panet sinä taulan väkkipannuun." Niin nyt tehtiin. Jaampa tähtää ja tähtää, taula palaa ja palaa, ja viipyy hetkisen aikaa ennenkuin se ottaa syttyäkseen, mutta Jaampa ei hätäile eikä liioin tutise, hän yhä tähtää karhua ja vihdoin — leimaus — pau! Karhu vierähti nurin niskoin, sillä luoti oli sattunut selkäluuhun. Se ei kuollut, mutta ei myöskään päässyt paikaltaan. Sitten Jaampa sivalsi pitkän puukkonsa, satoi sen seipään nenään, ryntäsi mesikämmenen kimppuun ja pisti hänet kuoliaaksi; hänestä oli synti tuhlatu enemmän ruutia ja lyijyä karhun tähden.

Tuolta korkealta harjulta saattaa kaukana luoteessa huomata kapean, vaalean juovan. Meri, meri! huutavat Lappalaiset kuten Xenophon'in Kreikkalaiset, ja poro, joka alkaa vainuilla ja haistaa merta, kiirehtii askeleitansa kohdatakseen edellä kulkeneet toverinsa.

Paimentolaiselämällä on viehätyksensä ei ainoastaan Lappalaiselle, vaan pelkäänpä kaikille Aatamin lapsille, olivatpa millä sivistyksen asteella tahansa.

V.

Runne ja Ranne.

Puhuen asia hyväksi tulee. Ilmoitan jo aikanaan. Tässä aion vaan kertoa kahdesta lappalaiskoirasta. Siis voi se, joka ei pidä koirista, kernaasti heittää tämän kappaleen lukematta. Muuten tahdon lisätä sen että kertomus on tosi eli että tässä kerrotut seikat todella ovat tapahtuneet. Siis asiaan.

Olipa kerran kaksi koiraa, toinen oli nimeltä Runne, toinen Ranne. He olivat kaksoisveljeksiä ja kuuluivat Laagjelle ja hänen puolisolleen. Runne oli emännän suosikki ja Ranne oli isännän. Molemmat nimet merkitsevät "harmaata", jonka vuoksi koiria myös kutsuttiin "harmaiksi veljeksiksi."

Paitsi Runnea ja Rannea oli Laagjella luonnollisesti muitakin koiria. Semmoisia oli musta Musti ja Diggal, jolla oli ruskeat silmäkulmat. Nämä kuuluivat Jaampan komennon alle. Sitten oli Tshjalmo, jolla oli ruskeat pilkut silmien yläpuolella ja hännätön Dobbe, jotka olivat etenkin Jounan lemmikkiä. Sitten oli vielä Skuose, Pöllö, Tshjaitne, Tikka, pörhöinen Lorjus, Shieges, Virkku, isoääninen Gonge, täplikäs Kirjo, Tshjierges, Ranssi, Tshjeovan j.n.e. Mutta vikkelimät kaikista olivat isännän ja emännän koirat, harmaat veljekset Runne ja Ranne, olipa sitten kysymys karjan paimentamisesta tahi suden kanssa tappelemisesta.

Rannen historia ei ole pitkä. Se upposi viiden vuoden vanhana, mutta kuollessaan se pelasti pikku Mellet'in, joka silloin myös oli melkein samassa iässä, hukkumasta. Matkalla syksyllä rannikolta tunturille oli perhekunta muutamana päivänä pystyttänyt majansa ylisen Altenvirran rannalle, ja poika oli kenenkään huomaamatta mennyt rannalle. Täällä hän jollakin tavoin sattui putoamaan virtaan, ja hädissään oli hän valittavalla äänellä huutanut: "Ranne, Ranne!"

Koira, joka oli seurannut myötä ja istui rannalla, syöksi virtaan, ja poika tarttui kiini sen turkkiin ja riippui siinä. Virta vei molemmat mukanaan alespäin ja näin he joutuivat pyörteeseen. Tässä oli Rannella pitkä ja kova taistelu pyörteiden kanssa, jotka toisinaan viskasivat hänet rantaa kohden, toisinaan tempasivat hänet taas syvänteelle. Luultavasti oli poika myös hädissään koettanut kiivetä koiran selkään jolloin se oli painunut niin, että se yhtä usein oli upoksissa kuin veden pinnallakin. Kun ihmiset kaipasivat lasta ja juoksivat sitä etsimään, löysivät he vihdoin pojan ja koiran vierä vieressä virran rannalla puoleksi vedessä, pojan kädet vielä suonenedon-tapaisesti koiran kaulassa. Ranne oli kuollut. Se oli työskennellyt kunnes uupui ja heitti henkensä, mutta pojassa oli vielä niin paljon henkeä, että tointui.

Runne eli kauemmin. Se oli kuten jo mainittiin emännän lemmikki, sai ruokansa ainoastaan häneltä ja totteli ainoastaan häntä. Monta sataa poroa pelasti se emännälleen, joko estämällä niitä hajoamasta ja karkaamasta, tahi hyökkäämällä suden kimppuun, estäen sen siten laumaa hätyyttämästä. Aina se oli valmis kun huudettiin: "Hus suola!" Ota kiini varas! (susi). Ainoastaan harvat koirat uskaltavat ryhtyä tappeluun suden kanssa, menettämättä henkeänsä. Voitto ei aina riipu rohkeudesta ja innosta, vaan ripeydestä ja notkeudesta. Siinä on koiran pelastus, ja Runne oli puhdasta rotua. Se taisi olla niin salaman vikkeliä liikkeissään, pyöri niinkuin tuuliaispää ja hyppäsi paksussakin lumessa ilmaan kuin heinäsiirikka, että sudelle ei maksanut vaivaa häntä ahdistaa. Vaan joka kerta kuin susi läähöttäen oli kaappaamaisillaan tuon pienen karvahanssun suuhunsa, oli Runne jo vuorostaan suden kintereillä eikä antanut sen hätyyttää poroja.

Eipä siis ihmettä, että Runne oli saavuttanut suuressa määrässä emäntänsä suosion, joka ei olisi myynyt häntä mistään hinnasta; sillä ilman hyvättä koiratta on porokarja pian hukassa, ja sellainen koira kuin Runne on sen vuoksi verraton. Kun huuto: "Gas do! eli hut so, tse vulge oh!" katso tuonne, ota kiini ne, tuolla ne menevät! kuului emännän huulilta, oli Runne paikalla ajamassa poroja jotka aikoivat karata laumasta, eikä se hellittänyt, vaikka sen olisi täytyntä ajaa niitä sekä tunti- että penikuormamääriä. Karkurin täytyi viimein antautua, kääntä takaisin ja palata laumaan jälleen. Täyttä karkua poro juoksi Runnen edellä ja kätkeytyi tiheimpään joukkoon. Silloin vasta on rikoksellinen turvassa ja se tietää sangen hyvin, ett'ei koira uskalla tulla semmoiseen liutaan, jossa on monta sataa sarvipäätä. Silloin olisi se pian poljettu, potkittu ja puskettu kuoliaaksi. Tämän tiesi Runnekin erinomaisen hyvin. Mutta sattuu niinkin, että moni tottumaton koira, innostuneena omasta haukkumisestaan ja hyvillään siitä, että niin suuri eläin kuin poro pakenee häntä, nuoruuden innossaan, haukkuen ja hätiköiden uskaltaa seurata poroa keskellä laumaa. Silmänräpäyksessä kääntyy poro ympäri, iskee kerran etujaloillaan tahi puskee sarvellaan, ja koira on nurin niskoin. Nyt on sen vuoro paeta ja sen se tekeekin, ulvoen ja häveten häntä koipien välissä. Rauhallisesti ja ylpeällä katsannolla seisoo poro katsellen pakenevaa, ikäänkuin tahtoisi se sanoa: "Lauman ulkopuolella on sinun paikkasi, lauman keskellä ei sinulla ole mitään tekemistä," ja kääntyy sitten toverihinsa päin. Eipä susikaan uskalla mennä kaskelle laumaa, silloin kun lauma syöksä eteenpäin kuin lumivyöryke. Monesti on

sattunut, että susi on joutunut tiheän, kiitävän lauman jalkoihin ja siinä Lappalaisen sanomattomaksi riemuksi niin pahanpäiväisesti poljetuksi, että helposti on saattanut lyödä sen kuoliaaksi. Mutta Laagjen emäntä ei milloinkaan saattanut unhottaa, että hän kerran semmoisessa tapauksessa sattui pelastamaan suden. Mylvivä ja säikähtynyt lauma oli sotkenut suden niin syvälle lumeen, että siitä ei ollut mutta näkyvissä kuin toinen etukäpälä. Emäntä luuli sen koiraksi ja tarttui käpälään. Vaan kiitoksia paljon! Siinäpä petyit, hyvä emäntä! Tällä kertaa se olikin susi, ja matkaansa se meni.

Runnellekin kävi onnettomasti viime syksynä matkalla tunturille päin. Tie on sekä pitkä että vaivaloinen ja eteen sattuu monta järveä ja virtaa, joiden yli poro uipi, vaan ihmiset ja koirat menevät veneessä, jos semmoista sattuu olemaan. Muussa tapauksessa täytyy kiertää pitkät matkat.

Pahin kohta on eräs pitkä, kapea laakso, jonka pohjassa juoksee rajua virtaa ja ylempänä on soikea, ilkeän näköinen, ikäänkuin tulikiveltä haiseva järvi, jossa venettä ei ole saatavissa. Karja ajetaan laakson länsipuolelle ja pakoitetaan kaalaamaan vesijakson alipäästä ylitse. Niin tehtiin tälläkin kertaa. Koirien avulla oli melkein koko karja ajettu järven poikki, ja väki riensi nopein askelin kiertämään järveä, saavuttaakseen ja kootakseen karjan toisella puolella. Kun ihmiset olivat lähteneet seurasivat koirat myös mukana, ainoastaan Runne jäi tällä kertaa yksin odottamaan. Se varmaankin arveli, ett'eivät kaikki elukat lähtisi uimaan, sillä vaikka suurin osa oli menossa, voisi ehkä joku kääntyä takaisin ja karata tiehensä. Sen vuoksi ei Runne tällä kertaa jättänyt virkaansa, ennenkuin kaikki porot olivat vedessä. Vihdoin astui viimeinenkin emä järveen, työnnettyään ensin veteen vasikkansa, jonka täytyi seurata mukana, samalla tapaa kuin peurakin tekee vasikalleen, kun se ensi alussa aristelee lähteäkseen jäätikölle. Runne, joka nyt näki, että sekä ihmiset että koirat jo olivat toisella puolella, rupesi tuumaamaan miten pääsisi hänkin yli. Järveä sen ei haluttanut kiertää eikä se juuri mielellään olisi järven poikki uinutkaan. Pahaksi onneksi teki se hurjan päätöksen ja yritti poikki virrasta, joka saa alkunsa järvestä. Virta ei ollut kovin leveä, mutta sangen rajua, ja pahin seikka oli se, että se hiukan alempana teki jyrkän putouksen. Runne ponnisteli virtaa vastaan ja Laagjen emäntä, nähdessään koiran, rupesi jo käymään huolelliseksi koiran tähden ja alkoi huutaa: "Tset se, tset se, Runne!" Tänne, tänne, Runne! Tällöin kääntyi koira vielä enemmän vasten virtaa, mutta samalla se myös kulki aina alespäin, läheni lähenemistään putousta, surkeasti vinkuen ja valittaen huomattavasti vaaran, kunnes se kerran näkyi loiskuttavan etukäpäliään, jolloin emännältä pääsi hätähuuto, ja Runne katosi auttamattomasti syvyyteen, alas kallioiden ja kivilohkareiden väliin. Se oli mennyt, auttamattomasti ja näkymättömiin kadonnut. Emäntä itki kokonaista kolme päivää sitä, että hänen vanha, uskollinen palvelijansa oli saanut niin surkean lopun, se, joka oli palvellut häntä niin kauan ja uskollisesti, niin, koko pitkänä talvena ei hän voinut Runnea unhottaa. Useinkin muisti hän sitä juuri sinä talvena, jolloin sudet, kuten jo olemme kertoneet, olivat liikkeellä ja monta poroa katosi; sillä vanha vartija oli poissa, ja pari muuta koiraakin, jotka olivat rohjennet rynnätä suden kimppuun, olivat siinä saaneet surmansa.

Kuu perhekuunta nyt taas poikimisajan jälkeen, josta edellisessä luvussa on kerrottu, saapuivat järven ja joen rannalle, jossa Runne edellisenä syksynä oli kadonnut, ei Laagjen emäntä saattanut olla vuodattamatta katkeria kyneleitä, kulkiessaan kosken sivutse.

Pari päivää myöhemmin he saapuivat meren rannikolle ja lähestyivät muutamia majoja, joissa asui ranta-Lappalaisia, joiden kanssa he elivät ystävällisessä suhteessa. Kun emäporot vasikkoineen tiheissä ryhmissä hajosivat tunturin rinteille haukatakseen ensimmäisiä ruohon korsia, jotka tuolla täällä päivän rinnassa pistivät esiin, hyökkäsi äkkiä eräs koira muutamasta majasta ja alkoi ajaa elukoita takaisin vuorelle päin. Laagje ihmetteli, että ranta-Lappalainen oli hankkinut itselleen koiran, ja Jaampa oikein ärjyi vihasta, kun koira ajoi väsynyttä ja nälkäistä laumaa tunturille takaisin. Huutamalla: "Hus suola!" antoi hän kaikki omat koiransa hyökätä vieraan koiran kimppuun. Mutta nytkös siitä elämä syntyi, siinä juostiin ylen ympäri, hypättiin pystyyn, kellistettiin kuperkeikkaa, siinä haukuttiin ja häntiä heilutettiin, kunnes koko liuta tulla tuiskahti Laagjen emännän ympärille, harmaa, paksu, lihava ja pörhöinen koira keskellä.

"Runne lae, Runne lae, ibmel sidnet Runne lae;" Se on "Runne, se on Runne, Jumala siunatkoon, se on Runne!" huudahti emäntä, laskiessaan polvilleen ja syleillessään koiraakin, sillä välin kuin tämä nuoli hänen vanhoja, ryppyisiä ja kyynelkosteita kasvojaan. Sitten isännän luo, sitten hurjanhuimasti pitkin kenttää saadakseen vireyttä, ettei ilosta kuolisi, ja toiset perässä, sitten takaisin jälleen, sattuipa vauhdissaan kaatamaan pikku Lailan kumoon, mutta nuoli sitten hänen kasvojaan tehdäkseen siten asian hyväksi jälleen, jotta tytöltä pääsi hätähuuto, sitten palvelijoiden luo, ja niin sinne ja tänne joka paikkaan, kunnes se kieli roikuksissa asettui emäntänsä jalkojen juureen, ja katseli häntä silmäyksellä, joka oli niin ilosta hehkuva kuin ihmisellisellä olennolla.

Miten se oli pelastunut kuolemasta sitä ei kukaan voinut selittää eikä käsittää, varsinkin kun putous on jotenkin korkea, mutta sen paksu, pörhöinen turkki oli varmaan häntä suojellut kolauksilta silloin kun se syöksyi syvyyteen. Ranta-Lappalaiset kertovat sen eräänä päivänä tulleen heille, ontuvana, nälkäisenä ja laihana. Se ei, viisaasti kyllä, yrittänyt seuraamaan porolaumaa, tietäen hyvin, että sillä oli edessä sekä joet että järvet, ja oli päälle päätteeksi surkeassa tilassaan kykenemätön uimaan. Niin

oli se liukuttanut 3 peinkuormaa takaisin ranta-Lappalaisten luo, joiden joukossa sillä myös oli hyviä ystäviä, jotka ottivat sen hyvin vastaan ja hoitivat niin hyvin, että se nyt oli paksu ja lihava.

Se eli vielä monta vuotta ja heitti monta painia suden kanssa ja teki monta retkeä edestakaisin meren rannikolle, mutta ei se koskaan enää koettanut uida virran poikki.

VI.

Joulunaatto.

Noin puoli vuotta myöhemmin, kun Laagje oli oleskellut rannikolla ja jälleen palannut vanhalle talviasemalleen Akanastunturille laumoineen, vaimoneen, Mellet'in ja pikku Lailan kanssa, joka viimemainittu oli viihtynyt hyvin poron maidosta ja lihasta, ja osasi jo soperrella koko joukon lappalaisia sanoja, tuli eräs Lappalainen muutamana päivänä ajaen Laagjen teltille sillä sanomalla, että hänen tahi jonkun hänen palvelijoistaan tuli lähteä Karasjoelle kuudella porolla kyyditsemään erästä matkustavaista Alteniin.

Tunturi-Lappalaisten velvollisuuksiin kuuluu myös kyyditseminen porolla, ja toisinaan voi sattua niin omituisesti, että heidän kyyditäkseen muutamia penikuormia, ensin täytyy kulkea puolta pitemmän matkan. Niin saavat esim. Lappalaiset, jotka talvella asuvat Etelä-Varangersissa, tehdä kyytiä Vardö'stä Vesisaareen. Heidän täytyy silloin, ollakseen saapuvilla Vardö'ssä, kulkea edestakaisin koko tuon pitkän matkan Varangervuonon ympäri. Itsestään on siis selvä, ett'ei tästä voi olla minkään laista ansiota, vaan on tämä velvollisuus monta kertaa raskaampi kuin etelämpänä asuvilla, jossa asianomaisille on korkeintaan penikuorma matkaa kyytiasemalle, johon hän on velkapää saapumaan.

Laagje ei ollut moneen aikaan käynyt Karasjoella. Hänellä ei sen vuoksi ollut mitään vastaan tehdäkseen retken sinne ja sieltä Alteniin. Kenties hän myös kaikessa hiljaisuudessa ajatteli itsekseen, että pieni ryyppy ei olisi hullummaksi. Lappalainen osaa tallettaa rahaa, mutta viinaa sitä vastoin ei hän ollenkaan osaa tallettaa niin, että nauttisi sitä vähän päiväänsä. Jos hänellä sitä on, juo hän joko yksin tahi muiden kanssa niin kauan, kun vaan pisarakin on jäljellä, mutta sitten hän taas voipi olla viinatta monta aikaa.

Laagje valjasti kuusi parhainta poroan pulkkien eteen, ja pani yhteen pulkkaan muutamia kauniita poron nahkoja, haikuutettuja poron kieliä ja rasvaluita, jotka hän aikoi myydä kauppiaille tahi vaihtaa tavaroihin sekä makeisiin ja leikkikaluihin Lailalle.

Tämä lapsi oli päivä päivältä käynyt hänelle yhä rakkaammaksi, ja hän uneksi jo kummallisia asioita sen tulevaisuuksia. Laila tulisi kerran hyvin rikkaaksi, ajatteli Laagje, perisi suuren porokarjan ja sen lisäksi joitakuita tuhansia kirkkaita hopeataalareja, jotka olivat kätkeyty salaiseen paikkaan erämaassa, josta ainoastaan hänellä oli tieto, mutta ei edes vaimollansakaan. Sen vuoksi on usein tapahtunut, että Lappalainen on kuollut niin äkkiä, ett'ei hän ole ennättänyt kellenkään ilmoittaa, missä hänen aarteensa on kätkeytynä, ja se on sen vuoksi jäänyt löytämättömiin. Ja kun Laila tulisi täysikasvuiseksi tytöksi, olisi hän varustettava kauniimmalla puvulla ja kauniimmalla hopeavyöllä kuin kukaan mun tunturin impi, hän ajaisi lumivalkoisella porolla kirkkoon, jolloin kaikki häntä ihmettelisivät ja sitten lopullisesti joutuisi Laila kasvateveljensä, Mellet'in kanssa naimisiin, joten sukunimi joutuisi tämän perinnöksi ja tulevaisuudessa nimi Laagje tulisi mahtavimmaksi Ruijan tuntureilla.

Tämmöisissä suloisissa ajatuksissa ja aikomuksissa ajoi Laagje Karasjoelle. Hän saapui sinne hyvissä ajojin jo päivää ennen, kuin hänen tuli lähteä kyytiin, joten porot saivat levähtää ja hän itse ennätti toimittaa asioitaan.

Hankittuaan ruokaa elukoille astui hän rihkamapuotiin, ja katseli sitä sekä hyödyllisen että hyödyttömän tavarain paljoutta, jolla lappalaispuoti tavallisesti on varustettu. Kaikenlaista, etenkin kirjavia kaulaliinoja, hopea- ja keinotekoista kultalankaa, sormuksia, suuria ja pieniä, löytyi siinä, kaikki semmoiseen hintaan, etenkin vanhempina aikoina, joka oli niin naurettavan kallis katsoen siihen, mitä tavara ensi kädessä oli maksanut, ett'ei kukaan voi sitä uskoa, joka ei itse ole sitä nähnyt ja kuullut.

Taivuttaakseen ostajaa puolelleen antaa kauppias hänelle edeltäpäin ja maksutta yhden eli pari ryyppyä. Niinpä tehtiin Laagjellekin. Kun kauppias Lind itse vähän ajan kuluttua tuli puotiin ja sai kuulla että se oli tuo rikas Aslak Laagje, joka itse oli tullut kyydintekoon, kutsui hän hänet luokseen toiseen huoneeseen. Laagjella ei ollut mitään tätä vastaan, hän oli jo jotenkin hyvällä tuulella ja oli

saanut kielenkantansa valloilleen. Huoneessa istui kauppiiaan puoliso. Hän oli niin vaalea ja surullisen näköinen, että Laagjekin sen huomasi, tervehtiessään häntä.

"Onko vaimosi sairas?" kysyi Lappalainen.

"Ei", vastasi kauppias, "ei hän ole juuri sairas, vaan suruissaan polonen, mutta sitä et sinä taida auttaa. Paina puuta Laagje!"

Laagje istui tuolille, joka hänelle oli jotenkin outo kappale, koska Lappalainen samoin kuin itämaalainen kernaimmin istuu ristissä säärin.

"Sinähän olet hyvin rikas, Laagje", puhui kauppias, "onhan sinulla monta tuhatta poroa?"

"En ole rikas", vastasi Lappalainen.

"Montako poroa sinulla on?"

"En tiedä, tänään voipi olla monta, huomenna ei yhtään!"

Tunturi-Lappalainen ei juuri mieluummin ilmaise porojensa lukumäärää, jonka mukaan häntä veroitetaan, kuin muutkaan, jotka vaan tyydyttävästi ilmoittavat omaisuutensa rahassa. Usein hän ei niin tarkoin tiedäkään lukumäärää, ja tosi on sekin, että hänen karjansa on hyvin epävarma omaisuus.

"Mutta eihän sinulla ole lapsia, Laagje?" sanoi kauppiiaan puoliso.

"Minullako ei ole lapsia!" sanoi Laagje hymyillen, "onhan niitäkin".

"Vai niin, oletko saanut lapsia", jatkoi kauppias, "muistan vaan kuulleen, että olit lapseton ja että vaimosi jo on vanhanpuoleinen. Onko sinulla ottolapsia?"

"On", sanoi Laagje, "olen ottanut luokseni sisarenipojan Mellet'in, vaan minulla on myös oma lapsi, pieni tyttö, pieni kaunis tyttö on minulla".

"Kuinka vanha hän on?" kysyi vaimo.

"Niin, hän taitaa nyt olla noin kahden vuoden vanha, luullakseni", sanoi Laagje ja kysyi samalla:

"Entä sinä, onko sinulla lapsia?"

"Valitettavasti ei minulla ole yhtään", sanoi kauppias.

"Eikö ole ollutkaan lapsia?"

"Kyllä on, mutta se on surullinen kertomus".

"Etkö koskaan ole sattunut kuulemaan, että me viime vuonna tapaturman kautta kadotimme ainoan tyttäreemme?"

"En", vastasi Laagje, "kuoliko hän?"

"Hän kuoli eli hukkui. Jumala tiesi millä tavalla. Se tapahtui silloin, kuin täällä oli niin paljon susia".

"Viime vuonna joulun vaiheilla", kysyi Laagje.

"Aivan niin, viime vuonna joulun vaiheilla".

"Mitä te pakisette 'manna'sta' ja 'gumpe'stä'" (lapsesta ja sudesta,) kysyi vaimo, joka ymmärsi muutamia lappalaisia sanoja.

"Laagje, näet, ei ole kuullut mitään tuosta onnettomuudesta, joka meitä kohtasi viime talvena. Siitä on jo kohta vuosi."

"Viime vuonna joulun aikana?" kysyi Laagje uudestaan.

"Niin, joulunaatto-yönä. Me olimme matkalla Koutokeinoon, saadaksemme lapsen kastetuksi. Silloin hyökkäsi susilauma päällemme, porot säikähtyivät niin, että Magga, joka ajoi lapsen kanssa, putosi reestä, ja lapsi oli poissa."

"Pieni tyttö kätkeyessä?" kysyi Laagje taas, ja kummastus kuvautui hänen kasvoillaan.

"Niin, kätkeyeen löysimme, mutta lapsi oli poissa!"

"Missä tämä tapahtui?" kysyi hän jälleen.

"Isonkosken luona."

"Isonkosken luona!" huudahti Laagje.

"Niin juuri siinä kun tullaan tasangolle, sinä tiedät, puoli penikuormaa yömajasta."

"Ja se oli joulunaatto-yönä viime vuonna?"

"Niin, joulunaattona tulee juuri vuosi siitä kuluneeksi."

"Herra Jesus!" huudahti Lappalainen, joka nyt oli noussut istualtaan ja oli tullut aivan selvälle päälle tuosta tiedosta, jonka hän niin odottamatta sai, että se oli kauppiaan lapsi, jonka hän oli löytänyt ja pelastanut, ja joka nyt oli hänen kotonaan.

"Sinun lapsesi, pieni tyttäresi" — ja Laagje oli jo vähällä ilmaista koko salaisuuden.

Kauppias luuli, että tämä oli vaan myötätuntoisuuden huudahdus hänen onnettomuudestaan, eikä sitä osannut kummeksiakaan.

"Ja sinä olet varma siitä, että lapsi hukkui?" kysyi Laagje.

"Niin, me löysimme kätkeyeen, nuorat olivat irti revytyt, ja lumessa oli veripilkkuja; hirveätä on ajatella, että viaton lapsi joutui susien revittäväksi."

"Veripilkut olivat Tshjabosta," ajatteli Laagje itsekseen. Hän ei kuitenkaan puhunut mitään, vaan ei voinut olla kauemmin huoneessa. Hänestä tuntui liian kuumalta sisällä, hiki valui hänen otsalleen, ja hän näytti niin peljästyneeltä, ikäänkuin olisi tehnyt rikoksen. Hän jätti äkkiä hyvästi, ei uskaltanut enää katsoa äidin surullisiin kasvoihin, vaan riensi ulos kylmään, tähtikirkkaaseen yöhön. Hänen ajatuksensa ja päätöksensä olivat ristiriidassa ja nuhtelivat sisällisesti toinen toistaan.

Pian tahtoi hän palata huoneeseen, heittäytyä äidin jalkojen juuren sanoen: "Lapsesi elää!" Mutta toiselta puolen hän ajatteli, ett'ei tässä tarvinnut kiirehtiä, hän tahtoi ensin keskustella vaimonsa kanssa asiasta. "Sitä paitsi," ajatteli hän, "he ovat pian unhottaneet surunsa, ja saavathan he toisia lapsia. Minä olen löytänyt ja pelastanut lapsen, se on minun lapseni, ja minä en aio siitä luopua. Minä en tee syntiä; ilman minutta olisi lapsi kuollut! Mutta jos asia kuitenkin huomattaisiin? Jos teen väärin siinä että pidän lapsen, niin saattaa Herra varmaan asian valkeuteen, ja kenties he itsekin olisivat löytäneet lapsen, ellen minä sinä yönä olisi sattunut paikalle ennen heitä; ja mikä ilo vanhemmille kun saavat ainoan lapsensa jälleen! Niin, minä puhun asiasta vaimoni kanssa."

Laagje ei saanut unta silmiinsä sinä yönä, ja matkalla Alteniin hän oli alakuloinen ja harvapuheinen. Hän läksi sieltä niin pian kuin pääsi ja kolme päivää myöhemmin hän jälleen seisoiteltissään vaimonsa edessä, joka piti Lailaa sylissään.

Hän ei ensin puhunut mitään, mutta katseli mieltävistä tuota pientä, kaunista tyttöä, jonka vaimo vei levolle, sitten kun se uuvuksiin asti oli leikinnyt niillä leluilla, joita Laagje oli tuonut mukanaan.

Yöllä kun kaikkialla teltissä vallitsi hiljaisuus, ja Mellet ja Lailakin nukkuivat, eikä kukaan voinut heitä kuulla, herätti hän vaimonsa kuiskuttamalla:

"Vaimo, kuuletko?"

"No, mikä nyt?"

"Olen saanut tietää yhtä ja toista".

"Mitä sitten?"

"Minä tiedän kutka Lailan vanhemmat ovat."

"Tiedätkö sinä kutka Lailan vanhemmat ovat? Mistä sen olet saanut tietää?"

"Olin Karasjoella ja juttelin kauppiaan kanssa. Tämä kertoi matkalla viime vuonna vaimonsa kanssa Koutokeinon kadottaneensa lapsensa."

"Kerroitko heille, että lapsi elää ja että se on meillä?"

"En, siitä en puhunut mitään, mutta omatuntoni rupesi minua soimaamaan katsellessani äitiä, joka surun kalvamana on tullut kivuloiseksi ja laihaaksi. Äiti raukka, kuinka onnettomalta hän näytti!"

Molemmat olivat hetken ääneti kunnes Laagje taas kysyi:

"Mitä meidän pitää tekemän?"

"No, kun et puhu mitään, niin ei kukaan saa asiasta tietoa, ja hän saa kyllä useampia lapsia."

Tähän nyt asia päättyi, ja niin kului 8 päivää, mutta mitä hyvänsä Laagje teki, ei hän voinut unhottaa tuota lapsetonta äitiä, joka istui yksinään Karasjoella, ja äkkiä lausui hän eräänä yönä:

"Vaimo, minä en saa lepoa, en rauhaa, enkä unta lapsen tähden. Tätä salaisuutta en voi kauemmin kätkeä. Suostutko, niin lähdemme huomenna yhdessä lapsen kanssa Karasjoelle?"

"Mutta jos he rankaisevat sinua, kun olet salannut asian niin kauan."

"Eiväthän toki rankaise minua siitä, että olen löytänyt ja pelastanut lapsen ja nyt vien sen heille?"

"Ei sen vuoksi, mutta siitä, ett'et ole hankkinut tietoja eli koettanut löytää vanhempia."

Selvästi näkyi, että Laagjen puoliso vähemmin sääli lapsen vanhempia kuin mies.

Kului taas muutamia päiviä, mutta Laagjen tila ei parantunut. Ilo lapsen vuoksi oli kaukana. Kun se itki, kävi hänen mielensä raskaaksi, ja kun se nauroi ja hymyili, muisti hän heti tuota murheellista äitiä Karasjoella.

Vihdoinkin lähempänä joulua päätettiin, että mies ja vaimo sekä Jaampa lähtisivät matkaan lapsen kanssa aaton-aattona.

Matkalla sai Jaampa, joka vuorotellen emännän kanssa piti Lailaa ajaessaan sylissään, ihmeekseen kuulla todellisen kertomuksen lapsesta. He saapuivat Karasjoelle seuraavana päivänä, joulunaattona iltapuolella ja tapasivat kauppiaan vaimoneen kotona. Kun he olivat menemäisillään sisään, pyysi Jaampa päästökseen hänkin mukaan, mutta Laagje tuumasi, että olisi ehkä paras ett'eivät kaikki menisi huoneeseen.

"Rakas isäntä, salli minunkin tulla katsomaan, kuinka iloisiksi he tulevat," rukoili Jaampa, ja synty olisi ollut häneltä sitä kieltää, ajatteli hänen isäntänsä.

Kaikki kolme menivät nyt sisään ja asettuivat oven suuhun, Laagjen emäntä Laila sylissään.

"Sinä olet matkalla Joulunaattona, Laagje, ja vaimosi ja lapsesikin," sanoi kauppias.

"Niin, aion mennä kirkkoon huomenna."

"Onko tuo pienokainen sinun lapsesi?"

"On, se on pieni tyttäreni Laila."

"Sinä et tule mihinkään ilon asuntoon meille, Laagje. Muistathan tapauksen viime vuonna."

"Sinä olet vielä murheellinen?"

"Niin, me emme koskaan enää saata olla iloisia!"

"Tänä iltana sinun pitää tulla iloiseksi", sanoi Lappalainen, "kaikki kristityt iloitsevat tänä iltana!"

"Se on totta, ylistetty olkoon Jesus Kristus!"

"Amen!" sanoi Lappalainen.

"Vaimosi on myös tuleva iloiseksi; meidän tulee kaikkein iloita ja kiittää Kaikkivaltiaasta, joka kuolleet herättää."

"Onko sinusta tullut kuleksiva saarnaaja, Laagje?" kysyi kauppias.

"Ei, mutta minä tulen kuitenkin iloisella sanomalla sinun luoksesi. Minä annan sinulle lahjan, joka saattaa sinut jälleen iloiseksi."

"Ei mikään lahja voi minua ilahuttaa."

"Voi kyllä, minä annan sinulle lapsen, tuon lapsen tuossa," sanoi hän osoittaen pikku Lailaa, joka käveli lattialla.

"Oman lapsesi," sanoi kauppias, "mitä sinä tarkoitat, Laagje?"

"Kaunis lapsi, soma pieni tyttö, eikö niin," puhui Laagje, "se on varmaan sinun lapsesi näköinen?"

"Mutta minä en ymmärrä, mitä sinä ajattelet, kun tahdot antaa pois ainoan lapsesi, josta olit niin iloinen ollessasi viime kerralla täällä. Ethän vaan laske leikkiä?"

"En laske leikkiä, tyttö ei ole minun lapseni, se on löydetty!"

"Löydetty lapsi?" kummasteli kauppias.

"Niin, viime vuonna joulunaattona löysin lapsen."

"Löysit lapsen viime vuonna joulunaattona," huudahti kauppias, "mistä?"

"Isonkosken luota jääkappaleelta kätkeyessä."

"Jumalan nimessä, mitä sinä puhut?" huudahti kauppias, ja samassa juoksi hänen puolisonsa esiin, seisoi ristissä käsin ja katseli milloin Laagjea, milloin lasta, joka seisoi Laagjen emännän vieressä.

"Olen sanonut, että sinä ja vaimosi tulisitte iloisiksi tänä iltana, ja että kaikki iloitsisimme," sanoi Laagje. "Kuule siis! Lapsesi löysin minä kätkeyessä jääkappaleelta Isonkosken luona viime vuonna joulunaattona hämärissä. Kätkeyeen viskasin pois, mutta lapsen kannoin povellani kotiini, siitä lähtien on se ollut minun luonani ja nyt tänäpäpä tuon sen sinulle, ja tuossa se seisoo, niin totta kuin Jumala minua viimeisellä hetkelläni auttakoon!"

Isä ja äiti lankesivat polvilleen, ja sillä välin kuin äiti syleili ja suuteli lasta ja piteli sen pieniä kasvoja edessään, ja tuon tuostakin painoi sen sydämelleen ja itki ilon kyyneleitä, kertoi Laagje tarkemmin, miten kaikki oli tapahtunut ja että hän myös oli antanut kastaa lapsen ja että sen nimi oli Laila.

Ja niin tuli todellakin, niinkuin Laagje oli sanonut, iloinen joulunaatto kauppiiaan taloon. Jaampa hiipi kyynelsilmin ulos ja kertoi Maggalle ja Lassille että kadonnut lapsi oli löytynyt, jolloin nämä riensivät huoneeseen ja iloitsivat iloitsevien kanssa. Niin kulki uutinen edelleen, ja pian oli melkein koko paikkakunnan väestö kokoontunut lasta katsomaan ja kuulemaan kertomusta sen pelastuksesta. Kaikille tarjottiin virvokkeita, kaikki saivat joululahjoja ja kaikki yhdessä lauloivat päätökseksi tuon vanhan rakkaan virren:

Taas joulu-aika riemuisa,
Nyt koitui kotihimme j.n.e.

Kuu Laagje toisena joulupäivänä oli lähdössä ja lausui jäähyväiset onnelliselle pariskunnalle, sanoi hän:

"Ethän minua rankaise, vaikka tulin pitäneeksi lapsesi niin kauan?"

"Ei, Jumala siunatkoon sinua, Laagje", sanoi äiti, "ei sinua rangaista. Sinua minä kiitän niin kauan kuin elän siitä, mitä olet tehnyt minulle ja pikku Marialle."

"Ei, Lailalle", muistutti Laagje.

"Niin, niin," sanoi äiti, tuon tuostakin lasta suudellen, "olkoon hän sitten Jumalan nimessä Laila."

VII.

Rutto.

Seuraavana kesänä oleskeli Laagje tavallisuuden mukaan rannikolla Altenin pitäjässä porolaumoineen. Hänellä oli vanhat palvelijansa ynnä Mellet luonaan, mutta pikku Lailaa kaikki kaipasivat, ja ehkä enimmin tuo juro Jaampa. Kun lapsi oli poissa, muuttui ukko taas harvasanaiseksi, äreäksi ja tyytymättömäksi. Matkalla rannikolle oli hän liian hurjalla ajamisella tappanut erään poron, ja kesällä hän oli asettunut väijyksiin ja tappanut kaikki uudisasukasten koirat, jotka vaan salaisesti käsiinsä sai. Tappelussa oli hän niinkään pahasti lyönyt ja runnellut kahta Norjalaista, jotta nimismies oli määrätty tuomaan hänet sovinto-oikeuteen, mutta se joka niskoitteli, oli juuri Jaampa. Hänen jälilleen oli mahdoton päästä, kun hän rauhattomana piileskeli milloin siellä, milloin täällä erämaassa porojen keskellä, ja ainoastaan kaikessa salaisuudessa tuon tuostakin pisti päänsä Laagjen kotaan, joka luonnollisesti ei häntä ilmiantanut.

Melkein siihen aikaan, jolloin tunturi-Lappalaiset alkavat vetäytyä takaisin tuntureille, alkoi kuulua kummallisia huhuja, että hirvuinen ruttotauti oli liikkeellä Ruijan itäosassa. Kerrottiin, että se oli tullut sinne Venäjältä ja oli rupulitaudin kaltainen. Ei ainoatakaan lääkäriä löytynyt siihen aikaan näissä seuduin ja kerrotaan, että ihmisiä kuoli niinkuin kärpäsiä. Etenkin kuului rutto raivoavan Lappalaisissa, vaan monta Norjalaistakin oli joutunut sen uhriksi. Ne, jotka voivat paeta, pakenivat, mutta veivät samassa taudin mukanaan toiseen paikkaan, ja kulovalkean tavalla levisi tauti yhä laveammalle. Väestön hoettiin Etelä-Varangerissa lopen kuolleen, samaten Nessebyssä ja pitkin Tanajokea Karasjoelle asti. Joka päivä pelättiin, että rutto jonkun pakolaisen mukana tulisi Länsi-Ruijaankin, ja kansa ei uskaltanut matkustaa minnekään, ei tohtinut tavata vieraita eikä ottaa vastaan ketään.

Tosi onkin, että viime vuosisadan keskipaikoilla raivosi ruttomainen tauti näissä seuduin, ja sen aikuisista henkikirjoista näkyy, että "verollisten" lukumäärä supistui hirveässä määrässä, ja mainitaan, että "maa oli melkein autio."

Laagje ja muut tunturi-Lappalaiset, jotka oleskelivat rannikolla, päättivät sen vuoksi kiireimmiten jättää asutut seudut, päästäkseen mitä pikemmin sisämaan autioihin ja jylyihin tunturiseutuihin, joissa ei löytynyt ainoatakaan ihmisasuntoa.

Sen vuoksi päättivät kaikki yksimielisesti määrättyinä päivinä ajaa porot kokoon aukealle kentälle, jossa oli toimitettava "Ratkem" eli porojen eroittaminen toisistaan merkkien mukaan, jotta kukin perhekunta saisi omat elukkansa erikseen lähteäkseen niiden kanssa minne tahtoi. Kesällä, jolloin sudesta ei ole pelkoa ja elukat saavat olla melkein omin päinsä, sekaantuu usein monta laumaa yhteen, kun useita Lappalaisia oleskelee samalla rannikolla, mutta talveksi, jolloin poroja täytyy tarkasti vartioida, koettaa kukin saada suuremman eli pienemmän laumansa erikseen. Semmoinen "Ratkem" on vaivaloinen työ, johon kuluu monta päivää. Ei ole yhtä helppo erottaa toisistaan tätä elävätä ryhmää, kuin lajitella merkittyjä tukkia vedessä, mutta Jaampa on rivakka tässä niinkun muussakin raskaassa työssä, ja vähitellen onnistuu miehille ja koirille yhdistetyin voimin jakaa koko lauma kolmeen, neljään, viiteen eli useampaan ryhmään. Toisinaan on syntynyt riita, vieläpä tappelukin "ratkemia" toimittaessa, kun merkkiä ruvetaan epäilemään, tahi kun varkaat ovat niitä muuttaneet, vaan omistajalla jostakin tuntomerkestä päättäen on täysi syy väittää, että eläin kuuluu hänelle. Siinä on huutoa ja melua, suopungit sinkoilevat sinne ja tänne, koirat haukkuvat, poroja viedään joka puolelle ja tuota vilkasta ja vaihtelevaa liikettä kestää useampia päiviä, kunnes "ratkem" vihdoin on lopussa, tosin ani harvoin jokaisen mielihyväksi. Laagjella ja hänen perhekunnallaan oli kaikkiaan 7 merkkiä eli eri tavoin merkittyjä poroja, jotka olivat poimittavat laumasta, jossa oli ehkä 8-10,000 poroa. Ensin oli nimittäin hänen oma merkkinsä, sitten Jaampan, Jounan ja molempien palvelijattarien, sitten Mellet'in ja Lailan, koska, niinkuin jo on kerrottu, kumpikin näistä oli saanut poron kumminlahjaksi.

Vihdoinkin olivat kaikki valmiit ja läksivät kukin omalle suunnalleen. Laagje vetäytyi vanhoille talviteiloilleen Akanastunturille. Tiellä tapasivat he eräänä päivänä Lappalaisen, joka astuskeli tunturia myöten ja jonka Laagje tunsi.

Sitten kuin oli toimitettu tavallinen tervehdys, joka ystävien kesken tapahtuu siten, että kumpikin panee oikean kätensä toisensa vasemmalle olkapäälle, puoleksi syleillen toisiaan, painaen posken poskea ja nenän nenää vastaan[3] kutsuttiin vieras kotaan, johon astuessaan hän toivottaa: "Rauha taloon!" ja hänelle toimitetaan istuin lieden ääressä. Laagje tiedusteli, mistä vieras tuli.

"Assemäeltä, kolme penikuormaa Karasjoelta," vastasi mies.

"Etkö tullut Karasjoen kautta?" kysyi Laagje.

"En, sinne en uskaltanut mennä," vastasi vieras.

"Miksi et?"

"Etkö ole kuullut rutosta puhuttavan?"

"Kyllä olen," vastasi Laagje, "mutta onko rutto ollut Karasjoellakin?"

"On", vastasi vieras, "rutto tuli sinne kesällä, paljon ihmisiä kuoli ja ne, jotka saattoivat, pakenivat Assemäelle eli muuanne."

"Kenen mukana tauti sinne saapui?"

"Pakolaisten mukana Tanasta", selitti Lappalainen, ja perheen huomio oli nyt jännitetty korkeimmalleen. Kun Lappalainen saa kuulla erinomaisia uutisia, kuuntelee hän melkein ällistävällä uteliaisuudella. Kaikki työnteko pysähtyy. Kauha ei liiku padassa, sormet, joilla ruokakuppi sivellään puhtaaksi, pysähtyvät matkalla kupista suuhun, tikku, jolla piippu viritetään, palaa sormissa kesken viritämistä, ja aina väliin kuuluu huudahduksia, niinkuin: "Vuoi, vuoi!" eli "Vuoi dal die!" Vieras kertoo

"että eräänä aamuna varhain, kun kauppias Lind meni alas joen rannalle, huomasi hän vieraan veneen rannalla. Keulassa makasi eräs vaimo, lapsi sylissä, ja rannalla makasi eräs Lappalainen nahkaturkissaan. Kauppias luuli heitä matkustajiksi, jotka matkan jälkeen olivat käyneet levolle ja ravisteli miestä saadakseen häntä hereille, mutta kauhistukseensa huomasi hän nyt, että mies oli kuollut, ja tarkemmin katsottuaan näki hän, että mies oli mustansininen kasvoiltaan ja haisi jo vahvasti. Vaimo ja lapsi olivat myös kuolleet. Hämmästyneenä palasi kauppias asuntoonsa ja kertoi asian vaimolleen. Helposti saattoi huomata, että ne olivat pakolaisia, jotka olivat tuoneet ruton mukanaan, ja pian kulki virvatulen tavoin naapurista naapuriin: 'Jumala meitä auttakoon, rutto on täällä!'

"Kauppias rohkeni mennä alas rannalle heittämään kuolleen ruumiin veneeseen, jonka sitten työnsi ulos virtaan, jossa se hävisi ensimmäiseen koskeen, mutta kaksi päivää myöhemmin hän sairastui ja kohta jälkeensä vaimonsakin. Niin sairastui yhä useampia, ja ihmiset alkoivat paeta niin pian kuin mahdollista tuosta ruton saastuttamasta seudusta, osaksi ylös virtaa myöten, osaksi kauas erämaahan, jossa varmaan moni on hukkunut."

"Ja miten kävi kauppiaan ja hänen vaimonsa?" kysyi Laagje.

"He kuolivat kumpanenkin, sen mukaan mitä olen kuullut, ja heidän palvelijansa pakenivat."

"Mutta lapsi, kuoliko lapsikin, joka heillä oli, pieni tyttö nimeltä Laila?"

"Sitä en tiedä, en ole kuullut mitään lapsesta," sanoi Lappalainen. "Ihmiset eivät vielä ole ruvenneet palaamaan ja luultavasti on siellä paljon hautaamattomia, koska ei löydy ainoatakaan elävää olentoa Karasjoella. Vasta lumen ja pakkasen jälkeen ne ehkä uskaltavat palata sinne jälleen, jotka vielä ovat elossa, missä sitten lienevätkään. Assemäellä asuu muutamia, joilta olen kuullut, mitä nyt olen kertonut."

"Mutta mitä uutta merenrannalta," kysyi vieras, "onko rutto tullut Alteniin?"

"Ei vielä", vastasi Laagje, "mutta kaikki ihmiset olivat huolissaan ja pelkäsivät joka hetki sen tulevan."

Vieras jätti hyvästi lähtien edelleen ja kahdeksan päivää myöhemmin pystytti Laagje majansa Akanastunturille, noin 8 penikuormaa Karasjoelta.

Jaampa oli koko ajan tarkasti kuunnellut Laagjen ja vieraan keskustelua, vaan ei kysynyt silloin eikä myöhemminkään mitään. Hän toimitti tavalliset tehtävänsä, mutta häneltä ei kuullut melkein ainoatakaan sanaa. Nähtävästi hän tuumaili jotakin eli odotti jotakin.

Kuukautta myöhemmin, kun ilma oli toden teolla käynyt pakkaiseksi ja maa pukeutunut valkoiseen lumivaippaansa, joten keli oli mitä parhain porolla ajamiseen, astui Jaampa eräänä iltana Laagjen telttiin ja istausi lieden ääreen.

"Olet tuonut kotiin kaksi ajoporoa tänään," puhui Laagje, "mitä niillä aiot tehdä, aiotko lähteä matkalle?"

"Minä lähden tänä iltana kuun noustua."

"Mihin?"

"Sen kyllä itsekin tiedät."

"Niin melkeinpä tiedän", lausui Laagje, "mutta uskallatko mennä sinne, etkö pelkää ruttoa?"

"Minä en pelkää mitään, ja tietysti nyt pakkaneen on kuolettanut rutonkin, koska kaikki on jäässä. Sitä paitsi tahdon saada selkoa lapsesta, tahdon tietää, onko lintusemme elossa vaiko kuolleen ja kylmettyneenä Karasjoella."

"Niin, jos löydät lapsen, joka nyt on orpo, ja tuot sen tänne meille jälleen, niin et tarvitse minkäänlaista puutetta kärsiä, niin kauan kuin tahdot olla minun luonain, joko palvelijana palkkaa vastaan tahi omana herranasi!"

Kello 11 iltasella istui Jaampa pulkkaan ja läksi kulkemaan Karasjoelle päin Laagjen toivotuksella: "Olkoon rauhan Jumala suojanasi ja saattakoon sinut onnellisesti kotiin jälleen!"

Hän ajoi koko yön, ja seuraavan päivän aamupuolella hän saapui kirkon kylän harjanteille, joilta voi nähdä kylän rakennukset.

Autiolta ja tyhjältä näytti tasanko, jossa rakennukset seisoivat, ja ainoastaan yhdestä tuutista näkyi

savua nousevan. Siinä toki täytyi löytyä ihmisiä ja annettuaan porojen hiukan levähtää ajoi Jaampa ripeästi alas tasangolle poikki virran suoraa päätä erästä yksinäistä mökkiä kohden, josta savu näkyi nousevan.

Astuessaan huoneeseen, ei hän alussa nähnyt muuta kuin vanhan ämmän, joka istui kyyryssissään takan ääressä, vaan sitten huomasi hän myös vanhan miehen makaavan sängyssä.

"Jumalan kiitos!" huudahti ämmä Jaampan astuessa sisään, "vihdoinkin tulee tänne ihmisiä jälleen! tuletko Assemäeltä vai tunturilta?"

"Minä tulen tunturilta, Aslak Laagjen luota."

"Eikö rutto ole teillä käynyt?"

"Ei, me olemme siitä saaneet olla rauhassa!"

"Onko tuo vanhus tuolla sängyssä miehesi?" kysyi Jaampa.

"Hän on mieheni. Me ainoat olemme elossa tällä paikalla, kaikki muut ovat kuolleet tahi paenneet, mutta me olemme niin vanhoja, jotta kaikessa tapauksessa kohta kuolemme ja sen vuoksi rutto ei meistä huolinut."

Samassa huomasi Jaampa vaatemyttyjä pienessä sängyssä ovenpielisessä nurkassa.

"Mitä tuossa pienessä sängyssä on?" kysyi hän.

"Se on pieni tyttö-raiska, jonka olemme ottaneet luoksemme, kun kaikki muut pakenivat," vastasi ämmä.

"Kenen lapsi hän on?"

"Hän on kauppiaan lapsi," puhui ämmä.

"Onko hän kauppias Lindin tytär, nimeltä Laila?" tiedusti Jaampa, ja hänen sydämensä alkoi sykkiä kiivaasti.

"Sitä en tosiaankaan tiedä, mikä lapsen nimi on, mutta se on varma, että hän on kahden muukalaisen lapsi, jotka pari vuotta sitten tänne muuttivat. Sääli lapsi raukkaa! Molemmat vanhemmat kuolivat ruttoon ja makaavat vieläkin hautaamatta huoneessaan, ja lapsen löysimme eräänä päivänä istumassa oven ulkopoollella. Hän itki niin haikeasti, jonka vuoksi otimme hänet tänne, jossa hän sittemmin on ollut, lapsi raukka."

"Kiitos sinulle siitä ja palkituksi tulet myöskin," sanoi Jaampa.

"Kiitos Jumalan, että vihdoinkin näemme ihmisolennon," sanoi eukko. "Meillä on tuskin leivän muruakaan huoneessamme. Vähän oli meillä kahden osaksi, vielä vähemmän kolmelle, Jumala armahtakoon!"

"Minulta saat ruokaa," sanoi Jaampa, "minulla on ruokaa muassani, saat niin paljon kuin tahdot."

"Alussa kävi lapsi useampia kertoja kotona katsomassa, eikö isä ja äiti heräisi," kertoi eukko, "mutta nyt hän jo ymmärtää, että he ovat kuolleet."

Sykkivällä sydämellä läheni Jaampa lapsen sänkyä, kumartui ja katseli tuota nyt laihtunutta ja riutunutta lasta, joka niin usein oli huvitellut häntä iloisella naurullaan.

"Laila", sanoi hän hiljaa, "Lailasjam, gulakgo?" Lailaseni, kuuletko?

Lapsi heräsi kuullessaan nimeänsä mainittavan, mutta nähdessään tuon vieraan paksun turkin ja tummat kasvot aivan edessään, rupesi se pelkäämään, kasvot alkoivat vetäytyä itkuun, ja lapsi koki vetäytyä peitteiden alle.

Jaampa joutui pulaan, hän olisi niin mielellään tahtonut osoittaa ystävällisyyttä, kun vaan olisi tiennyt miten menetellä. Eukko tuli silloin avuksi kokien rauhoittaa pienokaista ja nosti hänet istualle sänkyyn.

"Älä pelkää," sanoi eukko, "ei hän tee sinulle mitään. Ole nyt kiltti, niin saat hyvää ruokaa."

"Laila, utsa loddasjam, ale bala!" Laila, pieni lintuseni, älä pelkää, puhui nyt Jaampa niin ystävällisesti kuin suinkin.

"Ikgo dovda muo, Laila, ikgo muite Jaampa?" "Etkö tunne mua, Laila, etkö muista Jaampaa, Laagjea,

Mellet'ia ja poroja?"

Lapsen kasvot kirkastuivat, hän pyyhki kyyneleet silmistään ja katsoa tuijotti Jaampaan.

"Sinäkö Jaampa?" sammalsi hän.

"Niin, minä olen Jaampa, pieni lintuseni, nyt et saa enää itkeä, nyt sinä saat ajaa Jaampan kanssa ja istua Jaampan selässä, saat olla iloinen ja syödä hyvää ruokaa Jaampan kanssa."

"Niin" sanoi lapsi, "Laila syö hyvää ruokaa Jaampan kanssa."

Jaampa otti povestaan poronkielen ja alkoi leikata siitä viipaleita lapselle, joka nyt ei ollenkaan enää peljännyt, vaan tuli hänen luoksensa ja hänen suureksi iloksensa söi halukkaasti lihaa, ikäänkuin pieni kesytön lintu, joka ystävällisyydellä on saatu rohkeaksi ja kesyksi.

"Tahtooko Laila olla minun luonani?" kysyi Jaampa.

"Tahtoo Laila olla Jaampan luona."

"Tahtooko Laila ajaa minun kanssani, ajaa porolla Laagjen, Mellet'in, Jounan, Maggan ja Gunnil'in luokse?"

"Laila tahtoo ajaa Jaampan kanssa ja isän ja äidin kanssa!"

"Ei, isä ja äiti ovat poissa ja kuolleet, mutta kun tulet minun kanssani, saat toisen äidin, joka on hyvä sinulle, ja Jaampa pitää sinusta."

"Aiotko ottaa lapsen mukaasi?" kysyi eukko.

"Aion, sitä varten olen tullutkin. Hän on nyt orpo, hänellä ei ole sukulaisia eikä tuttavita täällä, sen vuoksi on hän jälleen oleva Laagjen lapsi, niinkuin hän oli ennenkin, eikä hänen tarvitse puutetta kärsiä."

Sitten meni Jaampa ulos ja toi mukanaan ison palan poron lihaa, jonka hän antoi eukolle.

"Tässä saat ruokaa, kunnes ihmiset paalaavat, ja jos tarvitset enemmän saat lisää, mutta lapsen minä vien mukanani."

Eukko kiitti ja oli tyytyväinen lahjaan.

Lailan jalkaan pantiin nyt suuret kurpposet ja sitten tyttö käärittiin turkkiin, jossa hän oli niinkuin lämpöisessä sängyssä, jonka jälkeen Jaampa kantoi hänet rekeen. Sitten hän toi porot, valjasti ne, istui ensimmäiseen rekeen, Laila sylissä ja läksi ajamaan niin että lumi tuprueli hänen ympärillään, pois tästä surullisesta rutonpesästä, kohti rakkaita tuntureitaan, hyräillen tämän tapauksen johdosta tekemätänsä tilapäistä runoa, ja iloissaan siitä että taasen oli löytänyt lintusensa, pienen Lailansa.

He eivät saapuneet perille samana päivänä, jonka vuoksi täytyi viettää yötä tunturilla. Mutta ei heillä ollut hätä-päivääkään. Jaampa kaivoi kuopan lumeen, pani poron nahkoja Lailan alle ja päälle, joka pian nukkui. Itse lepäsi hän myös muutaman hetken lapsen vieressä.

Laagje saattoi puolisonen nähdä kauas eräälle jäälle, jota myöten Jaampa oli tuleva, ja jo aikaiseen aamuhämärässä olivat molemmat tuon tuostakin katselleet sinne päin.

Pikku Mellet oli kuitenkin se, joka ensiksi huomasi Jaampan ja pisti päänsä teltin ovesta sisään huutaen:

"Aedne, atshje, Jaampa boatta!" Äiti, isä, Jaampa tulee!

Jaampa tuli ajaen täyttä karkua jäätä myöten, ja päästyään niin lähelle, että saattoi nähdä ihmisiä teltin edustalla, nosti hän Lailan korkealle ilmaan. Pian sen jälkeen seisoivat porot hengästyneinä Laagjen teltin edustalla.

Nyt saivat Laagjen emäntä ja palvelijattaret kiirettä valmistaessaan Lailalle lappalaispukua; sillä Lappalaisten lapset käyvät samanlaisessa puvussa kuin aikaihmisetkin, ja nämä pikkulappalaiset, pojat ja tytöt, näyttävät usein muukalaisen silmissä erittäin omituisilta.

Kahden viikon kuluttua oli Lailasta taas tullut täydellinen lappalaistyttö, joka juoksenteli ja leikki Mellet'in kanssa ympäri telttiä. Laila oli olevinaan poro ja Mellet koki pyytää häntä suopungillaan, jonka hän äskettäin oli saanut ja jonka heittämisessä hän luonnollisesti harjoitteli itseään päivät päästänsä.

"Kuuleppas Mellet", sanoi Jaampa, joka vähän aikaa oli heitä katsellut, "sinä et saa kiusata Lailaa."

"Niin, mutta Laila tahtoo olla porona", tuumasi Mellet.

"Se ei kuitenkaan käy niin", selitti Jaampa, "tule tänne, niin minä näytän kuinka sinun tulee heittää."

"Minä tahdon myös suopungin," sanoi Laila.

"Minä annan sinulle," sanoi Jaampa, "lappalaistytön tulee myös osata heittää suopunkia."

"Katso nyt", sanoi Jaampa Mellet'ille, "ensin teet suuremman eli pienemmän lenkin, sen mukaan miten kaukana esine on, johon tähtäät. Sitten otat lenkin oikeaan käteesi ja teet niin monta lenkkiä, kuin tarvitset saavuttaaksesi esineen. Kuinka pitkä on matka tuonne pensaasen?"

"En tiedä."

"Niin, mutta se sinun tulee tietää, muuten et tapaa."

"Yhdeksän kyynärää."

"Ei, kymmenen kyynärää sinne on. Teeppäs nyt lenkki! Kas niin, se riittää, heitä nyt! Ei niinkään hullusti, aikaa myöten harjaannut paremmaksi. Nyt minä asetan kolme keppiä maahan 6, 9 ja 12 kyynärän päähän, ja kun osaat niihin järjestyksessä, tule sitten minun luokseni, niin neuvon sinulle enemmän."

Pikku Lailan suru vanhempiansa kuolemasta katosi pian uusissa oloissa. Vähitellen hän unhotti koko sen vuoden, jonka oli viettänyt Karasjoella. Hän muisteli taas joka päivä vaan sitä aikaa, jonka hän oli viettänyt Laagjen luona, ja näytti siltä kuin nuo hämärät aikaisemmat muistot olisivat sulautuneet uusien raittiiden olojen vaikutuksiin ja yhdessä poistaneet viimeisten surullisten tapauksien muistot kodista Karasjoella.

Seuraavana jouluna vallitsi siis Laagjen asunnossa kaikkialla ilo ja onnellisuus. Lapsi, jonka hän oli löytänyt, jonka hän oli pelastanut ja povessaan kantanut kotiinsa, oli taas hänen lapsensa, ja Laagje uneksi taas suloisia unelmia tämän lapsen tulevaisuudesta.

VIII.

Mellet ja Laila koulussa.

Aika kului ja Laila ja Mellet menestyivät ja varttuivat. Laagjella oli nyt uusia palvelijoita. Jouna oli nainut Maggan, kun yhteensä olivat saaneet niin monta poroa, että he pienellä laumallaan ja uudella tentillään, joka oli maksanut 40 taalaria, saattoivat kuleksia tuntureilla omin neuvoin. Muut palkolliset olivat muuttaneet merenrannikolle. Jaampa yksin eleli edelleenkin Laagjen luona, ehkä etenkin siitä syystä, että hän piti niin paljon tuosta pienestä työstä, joka vähitellen oli kiintynyt hänen sydämeensä ja anastanut itselleen kaiken sen lemmen, mikä siellä löytyi.

Nuo vanhukset Karasjoella, jotka olivat ottaneet Lailan luokseen, makasivat molemmat kuolleina vuoteellaan, kun ihmiset vähitellen joulun vaiheilla palasivat paikkakunnalle jälleen. Alussa oli heillä kyllin tekemistä jäätyneiden ruumiiden hautaamisessa, joita oli kaikkialla asunnoissa. Siis ei löytynyt muita kuin Laagje, hänen vaimonsa ja Jaampa, jotka tiesivät lapsen salaisuuden eli sen, että se lapsi, joka Karasjoen kauppialla oli ollut, vielä eli ja oleskeli rikkaan tunturi-Lappalaisen Aslak Laagjen luona. Lailalla itsellään oli vaan himmeä muisto ensimmäisestä lapsuuden ajastaan. Hän ei tiennyt muuta, kuin että hän oli Laagjen tytär ja kaikki tunturi-Lappalaiset pitivät häntä Laagjen lapsena. Laila oli kaunis lapsi. Hänellä oli hienopiirteiset, soikeat kasvot, kaksi somaa hymykuoppaa poskissa, jotenkin vaaleat hiukset ja suuret harmaat silmät, jotta se, joka tunsu eri kansakuutien kasvojen piirteet, helposti voi huomata, että tässä lapsessa oli jotakin erinomaista, jotakin hienompaa, jalompaa ja kokonaisuudessaan erilaista, kuin tavallisessa lappalaislapsessa. Jos hän olisi ollut kasvatettu jossakin hienossa perheessä, olisi hän ehkä ollut heikkohermoinen potilas kalpeilla, kivuloisilla kasvoilla, mutta nyt oli tuo alituinen oleskeleminen vapaassa ilmassa, pitkät retket jalkaisin ja suksilla antaneet hänelle gasellin notkeuden, samalla kuin lämpö, kylmä, lumi ja sade oli tehnyt hänen poskensa ruskeiksi ja koko kasvot terveen ja raittiin näköisiksi. Hän oli hento ja soleva, mutta kumminkin ripeä ja vilkasluontoinen kuin poika ja yhtä pitkä kuin kasvinveljensä Mellet, jolla oli täydellinen pyöreämäinen lappalaisnaama, mustat silmät ja pikimustat hiukset. Mutta hänkin oli Lappalaisen kauneuden aistin mukaan soma poika, ja kun nämä molemmat olivat puetut somaan talvipukuunsa, Laila valkoiseen turkkiin kullattu

hopeavyö vyötäreillään, tahi kesäpukuunsa, Laila sinisessä ja Mellet punaisessa viitassa, niin ei ollut ainoatakaan, ei Lappalaista eikä Norjalaista, joka olisi sanonut muuta, kuin että nämä kaksi olivat somimmat lappalaislapset, joita he ikäänään ovat nähneet.

Tunturi-Lappalaisilla on harvoin monta lasta. Tästä seuraa varmaankin, että he suuressa määrässä hemmoittelevat lapsiaan ja antavat heille melkein joka asiassa täydellisen vapauden. Harvinaista on, että vanhemmat koskaan antaisivat lapsilleen ruumiillista kuria. Ne saavat olla ja tehdä niinkuin itse tahtovat jo pienestä pitäen, ja pikemmin lapset komentavat vanhempiaan, kuin vanhemmat lapsiaan. Sen vuoksi täytyy ihmetellä sitä, ett'eivät lapset tule turmeltuneimmiksi ja pahankurisemmiksi, kuin ne todella ovat.

Sekä Laagje että hänen puolisonsa osasivat lukea, ja emäntä osasi vielä monta rukoustakin. Muutamia oli Laila jo aivan nuorena oppinut, ja kun hän oli seitsemän vuoden vanha, alkoi elatusäiti opettaa häntä tavaamaan ja lukemaan. Tämä kävi Lailalta yhtä ihmeellisen helposti, kuin työläästi Mellet'iltä, vaikka hän oli useampia vuosia vanhempi. Se tuli osaksi siitäkin, ett'ei pojalla ollut laisinkaan halua. Hänestä oli kiusallista istua kirjan ääressä, hänellä ei ollut vähääkään kunnian himoa siinä suhteessa, hän ajatteli ja uneksi vaan poroista, linnuista ja kaloista. Mutta kenties syy oli myös sukuperässä ja synnynäisessä älyssä; sillä Lailalta sujui lukeminen ikäänkuin itsestään, hän oppi varsin pian hyvin lukemaan ja osasi myös kaikki ulkomuistista.

Jaampa ei osannut lukea sanaakaan, mutta sitä enemmän hän ihmetteli suosikkinsa taitoa. Sitä vastoin oli hänestä hupaista saada edistää lapsia toisella tavalla opettamalla heitä porolla ajamaan, suopunkia käyttämään, kalastamaan, virittämään ansoja ja suksilla hiihtämään, ja niinkuin Laagjen emäntä toden perään piti hiukan enemmän pojasta kuin tytöstä, vaan ei kuitenkaan voinut muuta kuin tunnustaa, että tyttö oli paljon älykkäämpi kaikessa, jota hän voi heille opettaa, niin oli Jaampan laita päin vastoin. Laila oli hänen lemmikkinsä, ja hän teki kaikki saadakseen tytön yhtä vikkelläksi, kuin pojankin, mutta Mellet voitti Lailan kaikissa niissä urotöissä, joita Jaampa taisi heille opettaa. Ainoastaan hiihtämisessä oli Laila ehkä yhtä ripeä ja peloton kuin Mellet.

Jaampalla ja molemmilla lapsilla oli monta hupaista retkeä yhdessä. He saivat toisinaan seurata häntä kalastusmatkoilla, ja heistä oli erinomaisen hupaista, kun tämmöisillä retkillä joutuivat pienien purojen rannalle, jossa hiipimällä pitkin rantaa saattoi kourin kaapata kaloja kiini, kun vaan tempun tunki, silloin kun kala oli kätkeytynyt kiven koloihin ja mättäiden alle. Jaampa neuvoi heille, kuinka heidän tuli pistää kätensä veteen, hapuella sitten vasten virtaa, kunnes tunsivat missä kala oli. Sitten tuli heidän vaan hiljaa sitä koskettaa ja samalla viedä kättä eteenpäin, sitten kiduksien kohdalla äkkiä puristaa kiini ja viskata kala maalle. Jaampa itse oli oikea mestari pyytämään kaloja tällä tapaa, ja osasi myös mukavasti pujahuttaa kepin nenään kiinnitetyn langanmutkan kalan kaulaan ja äkkinäisellä tempauksella keikahuttaa sen ylös. Tämä alkuperäinen kalan pyyntitapa on saanut lapin kielessä omituisen nimityksenkin ja kutsutaan sitä: "njodsastet". Semmoisella kalastusretkellä sattui kerran, että sen virran vastaisella rannalla, jota myöten he kulkivat, huomasivat pienen kilin, joka seurasi heitä hyppien kiveltä kivelle. Kili oli nähtävästi vielä hyvin kesy, vaikka se oli eksynyt, ja kun se nyt huomasi nämä kolme ihmistä toisella rannalla, hyppäsi se äärimmäisille kiville ja seiso siinä, määkien valittavalla äänellä, niinkuin itkevä lapsi, kun se ei päässyt heidän luokseen. Mellet ja Laila surkuttelivat kiliä ja kysyivät Jaampalta eikö hän voisi kaalata virran poikki ja tuoda kiliä heille.

"Se ei käy päinsä," sanoi Jaampa, "virta on liian syvä, mutta jos olet kiltti tyttö, Laila, niin toimitan kuitenkin kilin sinulle."

"Tuo se meille, Jaampa kulta!" huusivat molemmat.

Jaampa otti suopunkinsa, kääri sen lenkille ja varmalla kädellä hän viskasi silmukan kilin kaulaan, ja loiskis, se putosi veteen ja oli tuokiassa toisella rannalla. Se oli melkein puoleksi kuristunut, puoleksi uponnut rannalle nostettaessa, mutta vähitellen se tointui ja seurasi sitten heitä uskollisesti. Lailan suureksi iloksi lupasi Jaampa, että hän saisi pitää kilin ja lupasi tiedustella sen omistajaa ja maksaa hänelle kilin hinnan.

Mutta vielä iloisemmaksi tuli Laila, kun ansalla sai ensimmäisen riekkonsa. Jaampa oli eräänä talvipäivänä virittänyt muutamia ansoja vähän matkaa teltistä, ja seuraavana aamuna meni Laila hiihtäen niitä katsomaan. Ja mitä näki hän, mikä se on, joka tuolla risuidan vieressä makaa. Aivan oikein, se on kaunis, lumivalkea riekko, joka on mennyt ansaan! Laila ei ollut vähän hyvillään tämän nähdessään. Ilossaan ei hän edes ehtinyt irroittaa lintua ansasta, vaan otti riekon ansoineen päivineen mukaansa ja riensi kotiinpäin niin pian kuin suinkin näyttämään saalistaan vanhemmilleen.

Sillä välin oli Mellet saanut luvan mennä Jaampan kanssa metsälle ja sattuipa niin, että hän Jaampan pyssyllä ampui ensimmäisen riekkonsa. Hän tuli sen kanssa kotiin yhtä ylpeänä kuin Lailakin ja piilotteli sitä selkensä takana astuessaan telttiin. Nähdessään hänet huudahti Laila:

"Minä olen saanut riekon, minä," ja näytti riekkoa Mellet'ille.

"Minä olen ampunut riekon, minä!" vastasi Mellet ylpeästi ja näytti hänkin riekkoansa.

"Niin, sinä olet poika, siispä taidat ampua," sanoi Laila, "mutta sinun riekkoski ei ole niin soma kuin minun!"

"Eikö minun riekkoni ole soma?" huudahti Mellet närkeästyneenä.

"Ei, sinun riekkoski on verinen, mutta minun on puhdas ja valkoinen kuin lumi!"

"Niin, sehän nyt on selvä, että sen täytyy olla verinen, kun minä sen olen ampunut," sanoi Mellet mahtavasti.

Seuraavana päivänä heidän riekkonsa keitettiin ja kumpikin istui nyt paistinsa ääressä, vieressään kaksi teräväkuonoista ja pystökorvaista koiran pentua, jotka kiiluvain silmin, jotka välkkyivät kuin kaksi hohtokiveä, vahtivat niitä muruja, jotka ruokailevilta putoelivat.

"Maistappas minun riekkoani", sanoi Laila Mellet'ille, "niin saat nähdä, kuinka makea se on!"

"Maistappas sinä tätä", sanoi Mellet vuorostaan, "se on kyllä yhtä hyvä."

"Luulenpa että minun on parempi," pitkitti Laila, "ja koirani, Mustikin, arvelee samaa."

"Maistappas minun riekkoani äiti", sanoi Mellet, "eikö se ole hyvä?"

"Se on erinomaisen hyvä!"

"Maistappas sinä, Jaampa, minun riekkoani", sanoi Laila, "eikö se ole parempi?"

"Voi njalgis, njalgis!" Voi kuinka makea se on, huudahti Jaampa.

Mellet ja Laila kävivät sittemmin yhdessä ansoja kokemassa ja tulivat usein kotiin, kummallakin lintukimppu selässään, hiihtäen kilpaa mäkirinteitä myöten teltejä kohden.

Laila oli sekä kaunis että hyvä lapsi, jolla oli hyvä sydän, ja hän ynnä Mellet olivat ylimalkaan hyvät ystävät. Ainoastaan silloin suuttui Laila, kun tapasi Mellet'in suopungillaan hätyyttämässä hänen valkoista kiliään, joka Mellet'in mielestä oli niin erinomaisen houkutteleva esine hänen suopungilleen, ett'ei hän malttanut olla sitä heittävä kiliin, vaikka Jaampa oli useampia kertoja häntä siitä torunut, ja syntyipä kerran pieni käsikahakkakin, kun Laila kuuli kilin surkeasti määkivän ulkopuolella ja näki että Mellet juuri oli kuristamaisillaan kilin suopungillaan, jonka Mellet oli heittänyt sen kaulaan.

Vuodet vierivät, ja eräänä kauniina talvipäivänä seisoivat kolme poroa, valjastettuina kukin pulkkansa eteen, Laagjen teltin edustalla. Laila oli nyt 12 vuoden, ja Mellet 15 vuoden vanha. Heidän tuli nyt lähteä Koutokeinon kouluun, ja Jaampan tuli viedä heitä sinne. Koutokeinossa asui nimittäin pappi ja siellä pidettiin koulua. Tunturi-Lappalaisten tuli sen vuoksi lähettää lapsensa sinne ja pitää huolta siitä, että he kouluaikanaan saivat asua jossakussa perheessä paikkakunnalla. Laagjelle ei ollut vaikea saada asuntoa lapsilleen, hän kun oli rikas ja tuon tuostakin saattoi lähettää pronpaistin korvaukseksi asunnosta.

Hyvästi jättäessä kehoitti Laagjen emäntä lapsia ahkeruuten, rehellisyyden ja kuuliaisuuden opettajaa ja pappia kohtaan, "jotka nyt jonkun aikaa olivat heille vanhempien asemassa". Tämä oli muuten Ruijalle monessa suhteessa varsin murheellinen aika, jolloin Mellet ja Laila kävivät koulua. Lappalaiset huokailivat mielivaltaisten kieliasetusten pakonalaisuudessa ja Norjalaiset monopoolikaupan ikeen alla. Ensimmäituita pakoitettiin nimittäin kauan aikaa oppimaan kristillisyytensä norjankielellä, sen sijaan kuin ennen lähetystoimen aikana useampia vuosia olivat saaneet nauttia sitä suloisuutta, että saivat oppia ja kuulla saarnaa omalla kielellään. Mutta vuonna 1774 lakkautettiin, kuten tunnettu on, lappalainen seminaari (Seminarium lapponicum) Trondjem'issä, ja käskykirjeessä määrättiin muuttua mutkitta, että "lapinkieli on, niin paljon kuin mahdollista, hyljättävä ja norjankieli asetettava sijaan, ja lapsille on opetettava heidän kristinoppinsa norjankielellä." Tästä seurasi, ett'eivät Lappalaiset enää saaneet mitään kirjoja omalla kielellään. Ne muutamat, joita lähetysseura oli heille toimittanut, tulivat yhä harvinaisemmiksi, ja sen mukaan kuin nämä katosivat sammui myös se kristillisyyden valo, jonka lähetysaarnajat utteruudellaan olivat virittäneet väestössä. Kun kirjat rupesivat harvenemaan ja Lappalaiset huomasivat, ett'ei heille niitä enää toimitettukaan, niin silloin vasta he rupesivat niitä arvossa pitämään. Siellä täällä löytyi enemmän eli vähemmän vaillinaisia kappaleita Lutheruksen katekismosta lapin- ja norjankielellä. "Oikein autuaalliselta tuntuu," sanoo eräs pappi, "nähdessä miten onnellisina ne Lappalaiset itseään pitävät, joilla on semmoinen kirja, kuinka he kantavat sitä povessaan sydämellään, ikäänkuin jonakuna pyhytensä kaikilla retkillään, millä halulla kaikki rientävät sinne, jossa

semmoinen kirja löytyy, voidakseen lukea ja käsittää pyhää Sanaa omalla äidinkielellään."

Aslak Laagje oli yksi niitä onnellisia, jolla oli täydellinen kappale tuosta kirjasta.

Pappi, joka silloin oli Koutokeinossa, oli nimeltä Olaus Hjorth, ja kuuluu olleen, kertomuksien mukaan, joita vieläkin kuullaan, kunnan pappi mutta äärettömän tuima ja ankara mies, jonka vuoksi hän Lappalaisten kesken oli tunnettu nimellä "Garra Hjortha" s.o. Kova Hjorth. Silloin kun tämä Kova Hjorth oli pappina Koutokeinossa (1774-1780) vallitsi väestössä uskonnollinen liike. Tämä liike oli kuitenkin rauhallisempaa laatua ja myös vähemmän levinnyt, kuin se, joka vallitsi näillä seuduilla vuonna 1852 ja joka päättyi murhilla. Monta vanhaa ihmistä, jotka olivat kuuluneet heränneiden joukkoon vuonna 1852, muistivat vielä tahi olivat kuulleet vanhempiensa kertovan noista aikaisemmin heränneistä. Silloin oli heränneiden ruumis tullut suonenvedon tapaisiin liikkeisiin, he tulivat intoihinsa ja hourailivat herättyään jonkunmoisesta horrostilasta. Heitä kutsuttiin siihen aikaan "Tshjuorvok," s.o. huutajat, sillä he kuleksivat ympäri ja huusivat eli kehoittivat korkealla äänellä kansaa parannukseen. Muuten he kuuluivat viettäneen hiljaista ja siveellistä elämää, joten liikkeessä lienee ollut totuuttakin pohjalla.

Nämä "huutajat", toinnuttuaan tainnuksistaan, kuuluivat toisinaan houraelleen ennustaneen maailman loppua, joka heidän samoin kuin muidenkin ennustajain mielestä, oli aivan pian tapahtuva. Mutta ennen sitä oli kaikenlaisia merkkiä ilmestyvä, jotka luonnollisesti olivat sovitettut Lappalaisten olojen mukaan: "joutsen oli tuleva nokimustaksi ja korppi lumivalkeaksi. Porot saivat muka uudet sarvet keski-talvena ja tulivat niin rajuksi, ett'ei ihmiset voineet niitä hoitaa, ja niin rohkeiksi, ett'eivät ollenkaan välittäneet koirista, vaan juoksisivat tiehensä. Sitten oli vielä tuleva maahan kallis aika, rutto, nälkä ja sota, ja sota oli nielevä kaikki mies puolet niin tyystiin, että naiset tappelivat keskenään niistä harvoista, jotka vielä olivat kotona, niin, viimein oli mieshenkilö niin harvinainen olento, että naiset semmoisen nähdessään suutelivat hänen jalkojaan ja vuodattivat kyyneleitä." Kova Hjorth oli ollut erittäin ankara näitä "huutajia" kohtaan. Missä hän vaan heitä tapasi, löi hän heitä ja karkoitti heidät ulos kirkosta eli huoneesta, kulkipa ympäri lappalaisyksissä ja asunnoissa, haki heidät esiin ja löylytti heitä niin kauan kuin jakoi, jotta heidän täytyi mennä pakoon ja kätkeytyä häneltä. Kerran oli semmoinen "huutaja" kaikille käsittämättömällä ja siis kansan arvelun mukaan ylenluonnollisella tavalla kiivennyt kirkon torniin, ja huusi sieltä, papin astuessa Jumalanpalveluksen päätyttyä ulos kirkosta, ikäänkuin taivaasta tulevalta äänellä:

"Kas, kas, tuossa menee pappi, ja kaksi perkelettä korpin haahmussa istuu hänen olkapäillään!"

Tämä liike ei levinnyt Koutokeinoa laajemmaksi ja katosi vähitellen saamatta aikaan suurempia hairahduksia.

Mainitun Kovan Hjorth'in luo vietiin Mellet ja Laila kouluun. Tuliaisiksi toi kumpikin Laagjen antaman poronpaistin papille, joka otti heidät ystävällisesti vastaan pappilassa ja kutsui heidät sisään puolisonsa ja lastensa luo. Heidän lähtiessään tarttui pappi heidän käteensä, kehoitti heitä käyttämään kiltisti, ahkerasti lukemaan ja oppimaan niitä uusia norjankielisiä kirjoja, jotka heille nyt annettiin.

Sitten alkoi opettaja opettaa vasta-alkaville kirjaimia, ja enemmän edistyneitä lukemaan ja ulkoa oppimaan norjalaista katekismoa. Se kävi luonnollisesti hitaasti ja oli sangen väsyttävä työ saada lapsien muistiin teroitetuksi enemmän eli vähemmän niistä kuudesta pääkappaleesta muukalaisella kielellä, josta useimmat heistä eivät ymmärtäneet sanaakaan. Mutta heidän tuli oppia norjankieltä ja täytyi oppia sitä. Opettaja luki ensin sanasta sanaan ja käänsi sitten lapinkielelle luetun lauseen, ja lapset lukivat jälestä norjalaista tekstiä.

Ainoastaan Lailalta kävi sekä ääntäminen että ulkoluku erinomaisen helposti. Jo kouluun tullessaan hän osasi jotakuinkin lukea, ja hän tuli pian niin taitavaksi, että taisi ei ainoastaan enemmän kuin muut lappalaistytöt vaan oli milt'ei yhtä taitava kuin papin oma tyttö, joka oli melkein saman ikäinen ja seurasi myös opetusta.

Mellet'iltä sitä vastoin kävi oppiminen kehnosti. Loma-ajoilla oli hän kyllä ensimmäinen suksilla ja pulkalla laskettaessa pappilan jyrkkiä mäkiä, jolloin käytettiin pulkkaa kelkan asemasta, mutta koulun penkillä hän oli viimeinen. Muutamien sanojen lausuminen meni häneltä päin mäntyyn. Kun hänen piti lausua "Kristus", tuli siitä joko "Ristus" eli "Pristus", "kristillisestä" tuli "pristillinen" j.n.e. Hän oli rikkaan miehen poika, mutta ei se auttanut. Opettaja nuhteli häntä ja kehoitti häntä rukoilemaan taivaalliselta Isältä apua oppiakseen. "Niin", ajatteli Mellet, "kunhan vaan pääsisin hänen pakeilleen, mutta taivas on niin korkealla. Vaan ehkä se auttaisi, jos menisin korkeimmalle tunturille ja rukoilisin siellä?" Nyt oli pappilan rakennus korkein sillä paikalla ja tikapuut veivät maasta katolle. "Ehkä se auttaa jos menen tuosta katolle, kenties Jumala sieltä kuulee minua paremmin", ajatteli Mellet. Aikaiseen eräänä aamuna, kun kaikki muut vielä nukkuivat, nousi Mellet hiljaa vuoteeltaan, kiipesi pappilan katolle, lankesi polvilleen, pani kätensä ristiin ja rukoili: "Rakas taivaallinen Isä, auta minua, että oppisin hyvin lukemaan!"

Samassa tuli pappi ulos ja nähdessään lappalaispojan katolla hän kysyi vihaisesti, mitä kujeita hänellä siellä oli? Mutta kun poika tuli alas ja lausui lapsellisen uskontunnustuksen eli synn, jonka vuoksi oli kiivennyt katolle, muuttuivat nuo ankarat kasvot niin lempeiksi kuin keväinen päivänpaiste, pappi taputti pojan päätä ja lohdutti häntä sanoen, että hän oli hyvä poika ja että Jumala kyllä oli häntä kuuleva ja antava hänelle, mitä hän oli rukoillut.

Mellet ja Laila eivät iässään vielä koskaan olleet nähneet pappia, jonka vuoksi he hiukan pelkäsivät tätä miestä ja pitivät häntä semmoisena olentona, joka kaikissa suhteissa oli täydellisempi muita ihmisiä. Kun siis opettaja eräänä päivänä tutki lapsia ja kysyi, olivatko kaikki ihmiset syntisiä, vastasi Mellet hyvin pätevästi: "Ei". "Kuka sitten on vapaa synnistä?" kysyi opettaja. "Pappi", vastasi Mellet arvelematta. Suureksi ihmeekseen hän nyt sai kuulla opettajalta, ett'ei pappikaan ollut vapaa synnistä, vaan että hänkin "oli syntinen." "Mitä syntiä hän sitten tekee?" kysyi Mellet. "Hän ei tee mitään törkeätä syntiä", selitti opettaja, "mutta hänkin on syntinen Jumalan edessä." Jo lapsesta alkaen varoitetaan Lappalaisten lapsia varkaudesta, valhettelemisestä, kiroilemisesta ja tottelemattomuudesta, jotka ovat pahimpia syntejä, ja poika luonnollisesti ei voinut saada päähänsä, että pappi voisi olla vikapää johonkin näistä.

Muutamia päiviä ennen koulun loppua tuli Laagje Koutokeinon noutamaan lapsia ja kuulemaan, miten he olivat käyttäneet ja edistyneet. Hän meni ensin kouluun, istausi oven pieleen ja kuunteli lapsien lukua, veti sitten povestaan vanhan lappalais-norjalaisen katekismonsa ja seurasi siitä opetusta. Siitä ei ollut varsin pitkiä aikoja kulunut, kuin hän kuuli lapsia opetettavan lapinkielellä, ja hän muisti hyvin, kuinka somalta hänestä oli tuntunut, kun lapset osasivat hyvin lukea, mutta tämä, jota he nyt lukivat ja hän heidän kanssaan, oli hänestä "kuin hieta suussa, hän ei tuntenut siinä vähintäkään makeutta."

Nureissaan hän läksi kouluhuoneesta ja meni Kovan Hjorthin puheille.

Laagje tervehti astuessaan huoneeseen, toivottaen:

"Jumalan rauhaa taloon!"

"Sinulla on taitava ja soma tytär", sanoi pappi, "hän on kaikista lappalaistyttöistä ahkerin lukemaan ja oppimaan."

"Niin, minä olin koulussa", lausui Laagje, "kuuntelemassa lapsia. Lailan kanssa ei ole hätää, mutta kuinka on Mellet'in laita?"

"Poikasi ei ole niin taitava."

"Hän ei ole minun poikani, hän on sisareni poika."

"Vai niin, onko hän sisaresi poika? Taitava hän ei ole, mutta hyvä poika hän on ja jos tyttäresi voisi auttaa häntä kotona, oppii hän tulevaisuudeksi niin paljon, että hän hyvin pääsee ripille."

"Kuuleppas, pappi kulta", jatkoi Laagje, "eikö sinulla ole antaa meille useampia lappalaisia kirjoja, semmoisia kuin tämä täällä", ja hän veti kirjan povestaan, johon se oli kätkeyty nahkapussiin käärittynä.

"Näytäppäs minulle sitä," sanoi pappi ja kun Laagje ojensi hänelle kirjan, otti hän sen ja pani eteensä pöydälle. "Ei minulla ole enää tällaisia kirjoja", sanoi pappi. "Eikö niitä enään tulekkaan?" "Ei tule. Tästä lähin teidän ja lapsenne tulee oppia norjankieltä".

"Miksi meidän täytyy oppia norjankieltä? Me olemme tyytyväiset siihen kieleen kuin meillä on".

"Sen vuoksi, että norjankieli on parempi, rikkaampi ja hyödyllisempi".

"Norjankieli ei ole parempi meille ja meidän elämänlaadullemme", sanoi Laagje. "Sinun kieleesi on huono kieli, kun puhumme porosta, tuntureista ja laaksoista, päivän valosta ja yön pimeydestä ja kaikesta, joka kuuluu jokapäiväisen elämämme tarpeisiin. Sinulla ei ole yhtä sanaa kymmentä meikäläistä vastaan, kun on puhe porosta ja monesta muusta asiasta. Siinäkö sinun kieleesi rikkaus on. Ei, teidän kielenne on meistä köyhä kieli".

"Mutta ei siinä ole kyllä, että vaan ajattelemme jokapäiväisen elämämme tarpeita, poroa ja muuta senkaltaista", sanoi pappi. "Sinä et saa unhottaa, että sinun ennen kaikkia tulee ajatella kuolematontan sielusi tarpeita".

"Sinä puhut totta", vastasi Laagje nöyrästi, "meidän tulee etupäässä muistaa kuolematonta sieluamme".

"Siis on parempi, että opit ja luet norjankieltä".

"Eikö Jumala ymmärrä kaikkia kieliä?"

"Kyllä, mutta sinä opit häntä paremmin tuntemaan ja saatat paremmin lähestyä häntä norjankielellä".

"Onko lapinkieli sitten niin kurja kieli, ett'ei taivaallinen Isämme tahdo sitä kuulla?" kysyi Laagje, joka muisti, mitä pispä Bang oli sanonut.

"Ei suinkaan, mutta norjankielellä voit saada monta kirjaa, joita ei löydy lapinkielellä. Voit saada sata tämän yhden asemesta, joka teillä on ollut".

"Miksi ette anna meille useampia?"

"Sen tähden että oppisitte norjankieltä, jolloin saatte niin monta kirjaa kuin haluatte".

"Me emme tarvitse monia kirjoja. Tahni onko Jumala mies, joka tahtoo kuulla monia sanoja ja pitkiä rukouksia? Etkö itse ole sanonut, että Jumala kuulee lukemattomat huokauksetkin?"

"Olen kyllä, mutta Jumalan sanan tunteminen on hyvä asia, ja enemmän tietoa Jumalan sanasta voit saada norjankielellä. Teidän pitäisi oleman meille kiitolliset siitä, että annamme teille norjalaisia kirjoja."

"Emmekö niitä itse osta?"

"Kyllä ostate, mutta te maksatte niistä tuiki vähän tahi ei mitään. Me annamme niitä teille melkein lahjaksi, jotta oppisitte meidän kieltämme: sillä silloin on teillekin ovi avoinna viisauden temppeliin, ja saatte mennä siihen sisälle, niin monilukuisina kuin tahdotte."

"Niin, te olette rikkaat", sanoi Laagje katkerasti. "Te asutte valoisissa saleissa, teillä on yltäkyllin kirjoja ja tietoa, te voitte lukea ja oppia, mitä vaan tahdotte, mutta siitä syystä ette myös tiedä, kuinka suuriarvoinen kirja eli ainoa lehtikin on meille, jotka elämme pimeydessä ja ikävöitämme valoa, jotka vaellamme erämaassa ja etsimme lähdettä."

"Senpä vuoksi teidän pitäisi oppia norjankieltä, joten koko maassa olisi yksi kieli ja yksi kansa."

"Niin, niin, me opimme norjankieltä, me koetamme oppia norjankieltä, niin paljon kuin mahdollista, mutta anna meille ensin yksi pisara Jumalan autuaaksi tekevästä sanasta meidän omalla äidinkielellämme! Anna meille vaan tämä pieni kirja, joka on tullut meille niin rakkaaksi, jotta voisimme kodissamme aikaiseen kylvää Jumalan sanan hyvää siementä lapsiemme turmeltumattomiin sydämiin, ennenkuin perkele ja mailma tulee ja kylvää sinne ohdakkeita. Nyt he eivät ymmärrä mitään siitä, jota lukevat, ja sana ei kanna yhtään hedelmää."

"Tulkeitsehan opettaja heille."

"Niinpä kyllä, hän tulkitsee heille, ja minä olen häntä kuunnellut, mutta miks'eivät ensin saa lukea Jumalan sanaa lapinkielellä, ja opettaja saisi sitten kääntää heille saman asian norjankielelle? Minkätähden kiellätte ja estätte heiltä ikuista totuuden sanaa saadaksenne heitä sen kautta oppimaan teidän kieltänne? Miksi käytätte pakkoa? Tahni onko autuus kätkeyty yksinomaan daro-kieleen? Etkö sinä ole Jumalan sanan palvelija etkä kenenkään muun?"

"Olen, kaikessa heikkoudessani."

"Miksi siis et anna lapsille Jumalan sanaa suorastaan? Miksi annat heille kiven kun he anovat leipää? Miksi teet pitkän ja vaivaloisen mutkan, kun sinulla on lyhyt ja avonainen tie edessäsi?"

"Et sinä ettekä te muut nyt voi käsittää, että kaikki tämä on teidän omaksi eduksenne tulevaisuudessa. Mutta niin on nyt asian laita, ja sitä paitsi on minulla siihen käsky, ja siitä ei nyt pääse mihinkään. Te ette saa enemmän lappalaisia kirjoja ja teidän tulee oppia norjankieltä."

"Ja kuolla kuin pakanat!"

"Silloin on se oma syyne."

"Nimesi on Kova Hjorth, ja kova ja ankara sinä olet. 'Huutajia' sinä lyöt ja ahdistat ja meiltä toisilta sinä kiellät Jumalan sanan."

"Sinä erehdyt Laagje. Minä en kiellä keltään mitään. Minä jakelen Jumalan sanaa runsaasti kirkossa ja koulussa, mutta minä en kärsi seurakunnassani semmoisia ulkokullattuja, kuin nämä 'huutajat' ovat ja minä näen edemmäs kuin te. Minä harrastan teidän parastanne ja toimin vakuutuseni mukaan, ottaessani teiltä pois lappalaiset kirjanne ja suurella vaivalla opettaessani teidän lapsillenne norjankieltä. Te ette koskaan tule miksikään, ette koskaan saa mitään korkeampaa tietoa, ellette hylkää

omaa kieltänne eli ainakin opi lukemaan norjalaisia kirjoja ja ymmärtämään norjankieltä. Silloin voitte vetää vertoja Norjalaisille kaikessa."

"Jospa et milloinkaan tulisi sitä katumaan! Jospa et viimeisellä hetkelläsi olisi vuodattava verisiä kyynelitä sen tähden, että ollessasi meillä pappina käytit aikasi ja vaivasi väärin! Yhdessä tunnissa olisit tehnyt enemmän Jumalan valtakunnan hyväksi, kuin monessa päivässä, ja yhdessä päivässä enemmän kuin monessa vuodessa."

"Siitä minä itse saan vastata."

"Hyvästi sitten", sanoi Laagje, "ja anna minulle kirjani jälleen."

"Tuossa on sinulle toinen, suurempi ja parempi kirja norjankielellä," sanoi pappi ojentaen hänelle toisen kirjan.

"Ei, minä tahdon oman kirjani."

"Ota tämä, minä pidän sinun kirjasi."

"En, sanon minä, en, anna kirja minulle!"

"Sinä et saa sitä!"

"Enkö saa! Pappi, sinä teet syntiä! Tahdotko ryöstää minulta omaisuuteni? Tahdotko riistää minulta ainoan, kalleimman aarteen, joka on minulle enemmän arvoinen, kuin kokonainen karjalauma; sillä muista se, että se rahtunen valoa ja se murunen virkistystä ja lohdutusta, joka on levinnyt meidän köyhään ja synkkään elämäämme, se on vuotanut tämän kirjan lehdistä! Jos sen otat minulta pois, silloin sinä muserrat katkenneen ruovon ja sammutat haikuavan karren, sen sijaan että vuodattaisit voimiesi mukaan öljyä siihen. Minä en lähde huoneestasi ilman kirjatta."

"No ota se sitten Jumalan nimessä ja mene", sanoi pappi.

"Niin, minä menen", sanoi Laagje, "mutta raskaalla mielellä lähdän tänään pappilasta."

Kun Laagje oli tullut kotiin ja hänen väkensä oli syönyt iltasensa, sanoi hän Lailalle:

"Lapsi, ota kirja ja lue siitä meille!"

Laila otti kirjan ja istui lieden ääreen keskelle telttiä, ja kaikki keräytyivät hänen ympärilleen paljastetuin päin. Hänen somat, hienot lapselliset kasvonsa, ja hänen tuuheat kauniit hiuksensa, jotka valuivat alas hartioille, loistivat heleästi leimuavan liekin punertavassa valossa. Puhtaalla ja heleällä lapsenäänellään luki tämä Laagjen lapsi, joka kuitenkin ei ollut hänen lapsensa, vanhasta Lutheruksen katekismosta kuusi pääkappaletta, synnin tunnustuksen ja iltarukouksen.

"Kiitoksia, rakas lapsi. Jumalan sanasta!" sanoi Laagje, kun tyttö oli lopettanut. Ja niin luki Laila monta kertaa muulloinkin ihmisille, jotka tulivat pitkien matkojen päästä kuulemaan Sanaa omalla kielellään.

On kerrottu, että Kova Hjorth, pitäessään viimeisen kerran Jumalanpalvelusta Koutokeinon kirkossa, saarnasi lapinkielellä, ja se tarkkaavaisuus, jolla jokainen häntä kuunteli, se ilo, joka ilmestyi kaikkialla, se loppumaton kiitos, jonka jokainen hänelle tästä lausui, teki sen että kalvava epätoivo tunki hänen rauhalliseen mieleensä. Kenties oli hänen työnsä kristillisessä katsannossa ollut turha ja hyödytön? Kenties oli hän ajatellut ja taistellut liian yksinomaisesti kansallisen edun saavuttamiseksi, sen sijaan kuin hänen pappina olisi ollut työskenteleminen sen asian eteen, joka kuuluu Jumalan valtakuntaan, ja sitten vasta valvominen kansallisen kielen etua, mutta ilman pakkoa ja väkivaltaisia asetuksia, jotka vaan olivat synnyttäneet tyytymättömyyttä ja tietämättömyyttä?

IX.

Markkinat Karasjoella.

Ennen muinoin pidettiin Karasjoella joka talvi kärkejä ja suuria markkinoita. Vouti tuli sinne Altenista kokoomaan veroja, ja pappi Koutokeinosta lapsia kastamaan, Ehtoollista jakamaan ja vihkimään

pariskuntia, joilla kenties ei ollut tilaisuutta useammin kuin kerran vuodessa käydä kirkossa ja pappia tapaamassa. Myöskin useita kauppiaita, eli, kuten heitä siihen aikaan kutsuttiin, "porvareita," kokoontui sinne, osaksi Ruijan rannikoilta ja Suomesta, osaksi Ruotsista ja etenkin Tornioista. Lähiseuduilta kokoontui sinne silloin myös tunturi-Lappalaisia, molempaa sukupuolta, ostamaan ja myömään, tapaamaan sukulaisia ja tuttavita, kosimaan ja kosittaviksi, kihlaamaan ja vihityttämään itseänsä. Nämä 14 päivää, jonka markkinat kestivät, oli hyvin kiireinen aika.

Jo ennen esivallan tuloa oli useampia Lappalaisia saapunut markkinapaikalle, joten seudulla jo oli vilkkaanlainen liike, mutta se, joka ensimmäisenä markkinapäivänä olisi voinut joltakin korkealta paikalta katsella seutua, olisi huomannut, että joka puolella ympäristöllä polveili pitkiä, mustia juovia aukeita lumikenttiä myöten, ja että kaikki pyrkivät samaan keskipisteeseen. Ne olivat kaikki suurempia eli pienempiä raideja eli poroseurueita, 10-20-30 elukkaa kussakin, sidottuina toinen toisensa jälkeen, reki perässään, jotka kaikki olivat matkalla Karasjoelle, ja myöhemmin päivällä ajoi raide toisensa perään markkinapaikalle.

Toisena markkinapäivänä tuli myös Laagje, hänen puolisonsa, Jaampa, Mellet ja Laila kolmella kymmenellä porolla muhkeasti ajaen paikalle. Suuri osa Lappalaisista tiesi, että Laagje oli rikkain mies niillä seuduilla, ja hänen tulonsa herätti sen vuoksi tavallista suurempaa huomiota. Ne viisi poroa, joilla hän seuralaisineen ajoi, olivat valituista elukoista muhkeilla sarvilla ja komeilla valjailla. Etenkin oli se poro, jolla Laila ajoi, tavattoman suuri, kaunis ja soleavartaloinen, mutta, niinkuin näkyi, jotenkin kesytön ja vallaton. Lappalaiset keräytyivät tämän poron ympärille, ja siinä syntyi nyt innokas puhe ja keskustelu.

"Kas, miten hoikat ja hienot jalat sillä on!" sanoi yksi.

"Katsokaas, miten muhkeat sarvet!" tokaisi toinen.

"Ja silmät sitten, mustat kuin kekäleet!" huudahti kolmas.

"Ole varuillasi!" sanoi Jaampa, "se on vihainen."

"Mistä ihmeistä sinä sen olet saanut käsiisi, Jaampa?" kysyi eräs tihrusilmäinen Lappalainen.

"En minä ole sitä varastanut!" vastasi Jaampa.

"Kenenkä merkki sillä on?"

"Se on Laagjen tyttären merkki."

"Onko se Suomesta vai Ruotsista?"

"Se ei ole Suomesta eikä Ruotsista, mutta voithan itsekkin nähdä, että sillä on kesyttömän poron verta suonissaan. Se on sikiö eräästä Inarilaisesta villiporosta ja eräästä meidän emoporostamme."

Semmoisella eläimellä on oma nimensä eli "baevrek" ja se on tunnettu nopeudestaan ja kestävyystään juoksussa, jota ei yksikään kesyn poron sikiö saavuta. Sitä vastoin ei se ole erittäin kestävä vetämään raskaita kuormia. Tämä "baevrek", jolle Jaampa oli antanut nimen "Vihuri", oli usein saattanut ukon hikoilemaan, ennenkuin hän oli saanut sen niin kesyksi, että saattoi antaa sen Lailan ajettavaksi, mutta antamalla sille suolaa ja kohtelemalla sitä ystävällisesti saattoi Laila vähitellen ajaa sillä paremmin, kuin kukaan muu.

Laagjella ja Jaampalla oli 100 poronahkaa ja noin 20 poron lihat myötävänä markkinoilla. Melkein puolet kaikesta kuului Jaampalle. Sitä paitsi oli heillä aikomus myödä osa niistä poroista, joita olivat kuljettaneet mukanaan, koska ostokset helposti saattoi kuljettaa kolmella eli neljällä porolla. Jaampasta oli tullut rikas mies. Siitä päivästä asti, jolloin hän sai tuon ison suden hengiltä, oli onni ollut hänelle myötäinen, joten hänellä nyt oli monta sataa poroa, ja hän oli sen vuoksi enemmän Laagjen talouskumppani kuin palvelija. Jos hän olisi ollut halpa palvelija, ei hän suinkaan olisi saanut seurata mukana markkinoille; sillä Jaampasta ei vielä kukaan, ikävä kyllä, ollut tullut kohtuuden ystävää. Hän suosi edelleenkin lausetta: "juvat interdum insanire" [4], ja markkinoilla oli viinaa yllin kyllin. Laila oli tosin ennen lähtöä pyytänyt, että Jaampa olisi taitava eikä joisi niin hirveän paljon, kuin hänellä toisinaan oli tapana tehdä. Hän olikin antanut lemmikilleen juhlallisen lupauksen koettaakseen olla varullansa. Mutta toista on luvata, toista pitää sanansa, ja saamme kohta nähdä, miten kävi.

Tärkein tehtävä, joka Laagjella ja hänen puolisoillaan oli toimitettavana, oli saran ostaminen uutta talvitellettä varten Mellet'ille ja Lailalle, joiden ensi vuonna piti viettämän häitä. Jo kauan aikaa sitten oli se asia päätetty, että nämä molemmat menisivät naimisiin, ja vanhempien määräyksen mukaan tällaiset asiat käyvät melkein aina. Mellet ei koskaan ollut Lailaa oikeastaan kosinut, mutta siitä oli ollut niin usein puhe ja kaikkien mielestä oli se asia selvä, että hänestä ja Lailasta kerran oli tuleva mies

ja vaimo, joten kosminen hänen puoleltaan ja myöntävä vastaus Lailan puolelta oli aivan tarpeeton.

Sen lisäksi oli ostettava hienoa verkkaa hääpuvuksi nuorelle pariskunnalle, sinistä Lailalle ja punaista Mellet'ille. Sitten tuli Mellet'in omasta puolestaan ostaa Lailalle muutamia kauniita esineitä, vyö, solki, sormus eli silkkihuivi, ja tarjota niitä hänelle kosiolahjaksi. Tämä on nimittäin tavallinen kosoimistapa. Jos tyttö ottaa vastaan semmoisen lahjan, ei hän kiellä, mutta mikään määrätty, varma ja sitova tapaus se ei myöskään ole. Hänellä on lupa ottaa kosiolahjoja niin monelta ihailijalta kuin tahtoo, ilman että häntä pidetään kevytmielisenä, mutta hänen täytyy, kun asia vihdoin menee niin pitkälle, että on mentävä papin puheille, toimittaa kosiolahjat entisessä kunnossa omistajilleen takaisin. Kosijat tulevat itse kirkkomäelle, tahi lähettävät asiamiehiä, jotka ilman muuta vaativat lahjat takaisin, ja morsian pitää ainoastaan ne lahjat, jotka se nuorukainen on hänelle antanut, jonka kanssa hän menee alttarin eteen.

Ennen aikaan oli yleiseen tavallista, että kullakin kauppiaalla eli porvarilla oli omat ostajansa, ja ett'eivät nämä kääntyisi toisien kauppiasten puoleen, koki hän niin paljon kuin mahdollista kiinnittää heitä puoleensa. Tämmöisen kauppiaan kirjoihin pääseminen oli siis varsin huokea asia, mutta pääseminen niistä erilleen, se oli todellakin ihme, ja mitä kirjassa seiso, sitä tutkimaan oli Lappalaisella harvoin kykyä.

Kun siis Lappalainen astui porvarinsa puotiin[5], tarjottiin hänelle aluksi aina tuliaisryppy, ja jos se Lappalaisen mielestä viipyi liian kauan, ei hän vähääkään ujustellut sitä pyytää. Sitten hänelle myös annettiin, vanhan tavan mukaan, muutamia pieniä "lahjoja", niinkuin sormus, sakset, silmäneuloja eli muuta semmoista. Vastalahjaksi pani nyt Lappalainen vuorostaan pöydälle "vuosshjambierggon" eli poronpaistin. Sitten oli taas kauppiaan vuoro kaataa toinen ryyppy ja se oikein kelpo mitalla, joka riitti ei ainoastaan ostajalle, vaan hänen seuralaisilleenkin, sukulaisille ja tuttaville, jotka seurasivat häntä puotiin. Kuitenkin osasi kauppias aina sovittaa tarjottavansa lihan paljouden ja laadun mukaan. Tässä ei käytetty turhia kursastelemisiä, tässä ei käytetty kehoituksia ja joutavia puheita, niinkuin: "saanko luvan tarjota," eli "olkaa niin hyvä", eli "terveydeksenne", ja vastaukseksi: "tuhansia kiitoksia", "se on erinomaisen hyvää" j.n.e, vaan suoria, teeskentelemättömiä lauseita, niinkuin: "Anna minulle ryyppy, kauppias, annoinhan sinulle paistin!"

"Niin, niin, siitä paistista olet jo saanut viinaa kyllin. Paisti oli sekä pieni että laiha."

"No niin", vastasi ehkä Lappalainen taas, "sinä olit laiha lahjoinesi ja minä siis pieni paistineni."

Kun vihdoinkin ryhdyttiin kaupan tekoon, piti Lappalainen hyvin varalta, ett'ei myönyt kaikkia nahkojaan yhtä haavaa. Ei suinkaan. Hän möi melkein aina vaan yhden kerrallaan siitä hyvästä syystä, että hänelle jokaisesta eri kaupasta tuli "gavpeserke" eli kaupanpäällisryppy. Niin usein kuin hän siis mielestään on ryyppyn tarpeessa, menee hän aittaansa, ottaa yhden nahkan ja menee kauppiaan luokse. Jokaisella varakkaalla tunturi-Lappalaisella oli tavallisesti semmoisessa kirkonkylässä eli markkinapaikassa pieni aitta, jossa hän säilytti tavaroitaan. Toisinaan oli hänellä useampiakin nahkoja mukanaan eli "rittabel" s.o. puoli poroa, jotka hän möi kauppiaalle. Mutta silloin hän tahallisesti pyysi saadakseen osan maksusta viinassa ja veti silloin povestaan tinapullon, joka oli noin tuopin vetävä. Saatuaan tämän täytetyksi meni hän johonkin aittaan, mökkiin eli kotaan, ja kokosi ympärilleen ystävänsä ja tuttavansa. Jos seurue ei päässyt katon alle, asettui se useinkin ulos pihalle, jossa lumikinoksesta saatiin oiva, vaikka hiukan märkä istuin. Sitten kaatoi isäntä viinaa "gukseen", vanhanaikuiseen hopeapikariin eli soikeaan tuoppiin, joka oli varastettu sangalla molemmissa päissä ja helisevillä lehdeillä pitkin reunuksia. Pari eli kolme miestä tyhjensi semmoisen tuopin. Se täytettiin aina uudelleen ja uudelleen ja kulki miehestä mieheen. Seurueen näin virkistäessä itseään, käy keskustelu vilkkaaksi, ja sitä myöten kuin elämän vesi alkaa vaikuttaa mieleen ja kieleen, käy puhe innokkaammaksi, iloisemmaksi ja ystävällisemmäksi. Tavallinen puhe ei enää riitä, täytyy pukea tunteensa runon säveliin, noihin tosin aivan yksinkertaisiin, mutta omituisiin, toisinaan surumielisiin, toisinaan iloisiin ja uljain säveliin, joita Lappalainen nimittää: "vuolle" ja joiden mukaan hän tekaisee runon vaikka mistä. Pian kaikuu "jöiging" eli laulu joka mökistä, aitasta, teltistä ja lumikinoksesta. Tuossa istuu kaksi syleillen toisiansa. Kenties he ovat kaksi veljestä eli lapsuuden ystäviä, jotka pitkiin aikoihin eivät ole nähneet toisiansa ja nyt kohtaavat toinen toisensa täällä. He puhuvat ja vastaavat keskenään laulamalla. He puhuvat muinaisista muistoista, nykyajan iloista ja suruista. He vuodattavat surun tahi ilon kyöneleitä, eli ehkäpä molempia. He eivät hillitse eivätkä salaa tunteitaan, sillä heidän ei tarvitse niitä ujustella. Ihmisluonto esiyytää tässä teeskentelemättömänä ja vilpittömänä.

Mutta miten on käynyt ystävällemme Jaampalle tässä iloisessa hälinässä?

Oikein, tuolla hän istuu keskellä lumikinosta, koko joukko ystäviä ympärillään, joita hän on kestinnyt. Hän istuu keskellä ryhmää, ylpeästi laulaen "salaisesta laumastaan" s.o. kätkeytyistä hopeataalareistaan, "haara-sarvistaan", s.o. lukuisasta poro laumastaan, jonka sarvet muodostavat ikäänkuin metsän, "Vihuristaan," tuosta nopeasta juoksijastaan, "pitkähäntäisestä", eli sudesta, jonka hän surmasi, "korprien ukosta", karhusta, jonka hän oli kaatanut, kaikkityyni runollisia vertailuja.

Mutta eipä aina ja kaikkialla käy niin rauhallisesti. Pian ehkä Jaampa saattaa heilua hauskassa käsikähmässä. Täällä on kaikenlaista kansaa. Siinä tapaa jonkun, jota on epäillyt poron varkaudesta eli joka on joskus syyttänyt toista varkaudesta, jonka kanssa on riidassa laiturista, eli joka on ollut onnellisempi kosioretkellä, lyhyesti sanoen jonka kanssa ollaan vihamiehiä. Semmoisessa tilaisuudessa ei myöskään sanoja säästetä. Iva- ja haukkumasanoja annetaan kahden puolen. Sanasta sana kytee. Pian ovat vihamiehet toistensa kimpussa ja piehtarivat lumikinoksessa, kunnes taistelu päättyy verisellä nenällä, sinisellä silmäkulmalla ja irti revityillä hiustukoilla; tuo pitkä tukka on erinomaisen mukava tukkanuottaan. Puukkoa, jota kumpikin kantaa tupessaan, ei milloinkaan käytetä. Siihen on Lappalainen luonnostaan liian hyväsydäminen.

Tuolla kävelee joukko tyttöjä ja poikia, niiden joukossa myös Laila ja Mellet. Laila on vartaloltaan hiukan korkeampi muita Lapin neitosia. Hänellä on myös kauniimpi hopeavyö kuin kellään muulla. Siinä jutellaan, lasketaan leikkiä, liehakoidaan ja kositaan. Laila katselee vähän väliä kullalla kirjailtua hopeasormusta, jonka hän äsken on saanut Mellet'iltä ja pannut sormeensa. Tämä on ensi kerta, jolloin joku on tarjonnut hänelle kosiolahjaa ja samalla myös kättään ja sydäntään. Lailan ystävät ja tuttavat ylistävät sormusta ja sen antajaa, ja pitävät häntä onnellisimpana ja rikkaimpana tyttönä, jota jokainen nuori mies mielellään tahtoi saada omakseen. Silloin tulee siihen nuori, voimakas Utsjoen Lappalainen, kunnan mies avosydämisillä hymyilevillä kasvoilla, heiluttaen kirjavaa kaulaliinaa. Hän on pannut kaikki rahansa kosioliinon ostamiseen, ja semmoista hän nyt tulee tarjoamaan Lailallekin. Hän työntää Mellet'in syrjään, kietoo muutta mutkitta kätensä Lailan kaulaan ja kysyy, tahtooko hän olla hänen kultansa ja ottaa vastaan kaulaliinan.

"Sinun kultasi!" sanoi Laila ja riuhtasi itsensä hänen syleilyksestään, "enhän ole sinua nähnyt koskaan ennen," ja toiset tytöt nauravat pojalle, kun hän, tuommoinen köyhä raukka, rohkenee kosia Lailaa. Mutta poika ei tuosta ota hämmästyäkseen.

"Katso nyt edes minuun!" sanoo hän, "ja kuule, sinä tunturin ihanin kukka! Ravakkaampaa poikaa et löydä Utsjoella ja Tanassa, ja uskollisempaa ystävää elämässä ja kuolemassa et saa mistään! Tule minun kerallani! En ole koskaan nähnyt sinun kaltaistasi imepä; ihana olet kuin valju kesäyö! Riemuiten kuin kaksi kesän laululintusta kuljemme yhdessä tunturilta tunturille ja pystytämme majamme, minne vaan tahdomme, ihanimpain järvien rannalle Utsjoen ja Inarin metsissä! Ja me olemme iloiset ja onnelliset, leikimme, laulamme ja lemmimme toisiamme kaiken elinaikamme! Et koskaan ole kuuleva paha sanaa suustani, kannan sinua käsilläni enkä koskaan puhuttele sinua muilla, kuin rakkaimmilla nimityksillä: perhoseni, aurinkoiseni, sielusereni, sydänpöytäni, kultaseni! Tule, menkäämme papin luo heti, hän vihkii meidät, ja minä otan sinut syliini rekeeni ja sitten lähdemme yhdessä 'Vihurilla' täältä, kauas, kauas jossa ei kukaan voi meitä kuulla eikä nähdä!"

Kosijan silmistä loisti semmoinen hehkuva ihastus ja uskollisuus, ett'ei Laila voinut häneen suuttuakaan. Hän otti vastaan kaulaliinan ja vastasi muuten, niinkuin hänen tulikin, että kosijan tuli kääntyä hänen vanhempiensa puoleen.

Sitten tulee joukkoon pitkä, roteva, mustapukuinen ja parrakas Suomalainen, tarjoten hohtavaa hopealusikkaa Lailalle. Pitkäveteisellä, äännekkäällä äidinkielellään puhuttelee hän Lailaa: "Tyttö kulta, kultanuppuseni, minä rakastan sinua kuollakseni! Tule kanssani Suomeen, tuhatjärvien maahan!"

Mutta Laila ei tahdo mennä Suomeen eikä huolia lahjasta, ei myöskään tahdo puhella hänen kanssaan eikä neuvoa häntä vanhempiensa puheille. Hän juttelee sen sijaan iloisesti Mellet'in ja Utsjokelaisen kanssa.

Eräässä markkinapuodissa seisoi muudan nuori mies täydellisissä Lappalaisen tamineissa, turkissa, kurpposissa ja lakissa. Hän oli jotenkin pitkä, harteava ja kaunis mies mustalla huuliparralla. Hän oli tullut tänne tuoden suurella porojoukolla tavaroita Altenista, johon hänen isänsä muutamia vuosia sitten oli asettunut asumaan. Perhekunta, nimeltä Lind, oli alkuaan kotoisin Bergenistä. Tämän nuoren miehen isä oli sen Lindin velipuoli, joka noin 19 vuotta takaperin oli tullut Karasjoelle, vaan joka kuoli siellä vaimoneen ja, niinkuin ihmiset arvelivat, lapsineenkin siihen ruttoon, joka silloin raivosi. Tämä nuori mies, nimeltä Antero Lind, oli siis Lailan serkkupuoli. Hänen sisarensa, nuori 19 vuotias tyttö, oli myös seurannut veljeään markkinoille katsomaan tunturi-Lappalaisten elämää. Hänkin siis oli Lailan serkku ja melkein saman ikäinen.

Laagje sai luonnollisesti pian kuulla, että yksi "porvareista" oli nimeltä Lind. Hän vähän säpsähti, kun nyt taas monen vuoden kuluttua kuuli tätä nimeä mainittavan. Vanhat muistelmät lapsesta johtuivat hänen mieleensä. "Kenties on tämä mies Lailan sukulaisia," ajatteli hän, "sillä Lailankin isän nimi oli Lind. Mutta ei se tee mitään," ajatteli hän taas. "Ei kukaan täällä tiedä aavistaakaan, mitä 19 vuotta takaperin tapahtui, paitsi vaimoni ja Jaampa, ja Jaampa ei hiisku sanaakaan. Hän sitä paitsi ei muista, että Lailan sukunimi on Lind. Voin siis huoletta puhutella kauppiasta." Hän puhui asiasta vaimolleen ja molemmat menivät nyt Lindin puotiin ja katselivat hänen tavaroitaan.

"Onko sinun nimesi Lind? kysyi Laagje.

"On, nimeni on Antero Lind," vastasi tämä.

"Onko sinulla suuri suku?" tiedusti Laagje taas.

"Ei ole, minulla on vaan vanha isä, joka asuu Altenissa, ja sisar, joka on täällä minun kanssani.

"Oliko isälläsi paljon sukulaisia, monta veljeä?"

"Hänellä oli vaan yksi veli, eli oikeimmiten velipuoli, joka kuoli jo monta vuotta sitten."

"Missä hän kuoli?"

"Sen saatan sinulle kernaasti sanoa. Hän kuoli juuri täällä Karasjoella ruttoon, joka riehui täällä noin 19 vuotta takaperin."

"Oliko hän nainut ja oliko hänellä lapsia?"

"Hän oli nainut ja oli hänellä lapsiakin, jotka kaikki kuolivat, mutta kuinka tämä sinua liikuttaa? Näitkö sinä hänet, tahi olitko täällä silloin kun rutto riehui?"

"En", vastasi Laagje ja herkesi kyselemästä. Hän oli saanut kyllin tietää. Mies, joka seisoi hänen edessään, oli Lailan sukua.

Samassa tuli Lailakin puotiin loistavin silmin ja koko joukko kosiolahjoja käsivarrellaan.

Sekä kauppias että hänen sisarensa hämmästyivät nähdessään Lailan kauniit kasvot, ja nuo kaksi nuorta tyttöä eivät olleet monta sanaa vaihtaneet, ennenkuin tunsivat viehätystä toistensa seurasta.

Laila taisi sen verran norjankieltä, että saattoi keskustella kauppiaan sisaren kanssa, ja tämä kutsui nyt Lailan omaan pieneen kamariinsa.

"Oliko se sinun tyttäresi, tuo kaunis lappalaistyttö, joka meni sisareni luokse?" kysyi kauppias.

"Oli, se on tyttäreni Laila, ja hänelle olemme juuri aikeissa ostaa uutta telttivaatetta."

"Hän menee siis naimisiin?"

"Niin, hän ja sisareni poika Mellet."

"Tänä talvena, nyt hetikö?"

"Ei, tulevana talvena."

"Hänellä on varmaan monta kosijata, niin kaunis ja rikas tyttö kuin hän on?"

"Onpa kyllä, mutta Mellet se nyt tulee olemaan, eikä kukaan muu. Vanhemmat, näetkös, meidän kesken päättävät sen asian."

"Mutta jos hän pitäisi enemmän jostakin toisesta?"

"Ei, hän ei pidä kestäen muusta kuin siitä, jonka minä määrään."

Kamarissa jatkettiin keskustelua molempien tyttöjen kesken.

"Sanoppas minulle, mikä on nimesi?" kysyi Lindin sisar.

"Laila."

"Laila, sepä oli ihmeellinen nimi. Me emme koskaan käytä sitä nimeä, mutta se on sangen soma nimi."

"Niin, ja kun joku pitää minusta ja tahtoo olla minulle ystävällinen, sanoo hän aina 'Lailasjam', Lailaseni. Mutta entäs sinä, mikä on sinun nimesi?"

"Inkeri."

"Ah, Inga, me sanomme Inga, eikä Inkeri, ja minä sanon sinulle Ingasjam, silloin kun sinä sanot minulle Lailasjam."

"Miten kaunis turkki sinulla on," sanoi Inkeri, "se on niin hieno ja pehmainen kuin sametti, ja hopeavyökien ja lakki. Mutta lakki on niin kummallinen. Onhan se melkein kuin kypäri. Se ei minusta ole soma. Otappas se pois päästäsi, niin saan nähdä onko sinulla kauniit hiukset."

Kuu Laila otti pois lappalaispäähineensä, valui koko joukko vaaleita hiuksia hänen hartioilleen.

"Ah, miten kauniit, tuuheat hiukset sinulla on," sanoi Inkeri, "mutta sinä et hoida niitä. Sinä olet paljon somempi ilman päähinettä. Pian saat nähdä, kun minä asetan hiuksesi samalla tapaa kuin omani. Nyt saat nähdä. Katsoppas nyt peiliin, nyt me olemme aivan toisiemme näköiset, mutta sinun pukusi on paljon hienompi kuin minun."

"Niin, näetkös", sanoi Laila, "sinä et osaa, niinkuin minä, valita nuoria, kauniita nahkoja."

"Meillä ei ole porolaumaa, jotta olisi vara valita, niinkuin sinulla."

"Tahdotko, niin saat minulta turkin? Me olemme aivan yhdenkokoiset. Minä neulon sinulle niin kauniin, oikein kauniin turkin."

"Minä ostan sen sinulta."

"Ostat minulta! Ei, minä annan sinulle turkin ja sinä annat minulle kaulaliinan."

"Ovatko nuo liinat kaikki kosiolahjoja, jotka sinulla on tuossa?" kysyi Inkeri.

"Ne ovat kosiolahjoja. Mutta katsoppas tätä sormusta. Sen olen saanut Mellet'iltä. Eikö se ole soma?"

"Onko Mellet lemmittysi?"

"On, Mellet ja minä aiomme mennä naimisiin."

"Pidätkö paljon hänestä?"

"Pidän, Mellet ja minä olemme olleet tuttavina jo lapsuudesta saakka."

"Entäs sinä," sanoi Laila, "oletko sinä saanut paljon kosiolahjoja?"

"En", vastasi Inkeri hymyillen, "minulla ei ole vielä kosijata. Me emme pidä tapana antaa kosiolahjoja, niinkuin te. Sitä paitsi olen minä vasta yhdeksäntoista vuotias."

"Siis olemme yhdenikäiset. Minäkin olen yhdeksäntoista. Onko tuo komea mies tuolla puodissa sinun veljesi?"

"Hän on veljeni."

"Mikä hänen nimensä on."

"Antero Lind."

"Vai niin, Anda, me sanomme Anda."

"Sitten sanot luultavasti myös Andasjam, kun olet lauhkealla ja ystävällisellä tuulella?"

"Niin, hänen lemmittynsä sanoo Andasjam. Onko hänellä lemmittyä?"

"Ei ole, sen mukaan kuin minä tiedän. Sitten ehkä, jos hän kosisi jotakin tyttöä täällä."

"Ei suinkaan, ei kukaan 'Daro' (Norjalainen) kosi lapin tyttöä, eikä kukaan lapin tyttö huoli Darosta. Me vihaamme Daroja. He ottavat meiltä kaiken maan ja ahdistavat meitä tunturilta tunturille, he ampuvat meidän suuret poromme, heidän koiransa ajavat ja tappavat meidän pienet poromme, he tekevät meille paljon pahaa ja paljon vääryyttä."

"Nyt sinä suutut Laila, hyi, niin nuori ja kaunis, ja kuitenkin niin vihamielinen."

"Ingasjam, Ingasjam, adde audagassi!" Inkeri kulta, anna anteeksi, lausui Laila omalla pehmeällä kielellään. "Minä kuulen Jaampaan niin usein puhuman sillä tapaa, mutta minä en vihaa ketään."

"Kuka se Jaampa on?"

"Jaampa on isäni renki. Jaampa on susi. Jaampa on hyvä minua kohtaan ja tekee kaikki, mitä minä pyydän. Jaampa ryömii mielellään vaikka penikuorman nelin kontan, jos minä vaan käsken, mutta hän vihaa Daroja."

"Ole nyt kiltti tyttö, niin minä näytän sinulle jotakin kaunista," sanoi Inkeri, ja otti hyllyltä kuvaraamatun.

Lailan silmät loistivat ihmettelemisestä ja hänen sydämensä sykki kiivaasti, kun hän näki kuvat. Siinä oli Abraham, Isak, Jaakob, Esau ja monta muuta, joista hän oli lukenut pienessä raamatun historiassaan.

"Minä koetan osaanko lukea?" sanoi Laila ja luki Esausta ja Jaakobista: "Ja Esau juoksi häntä vastaan, lankesi hänen kaulaansa ja suuteli häntä."

"Niin", sanoi hän, "minä pidän paljon enemmän Esausta kuin Jaakobista!"

"Sitä et saa tehdä, Laila, etkö muista, että Esau möi esikoisoikeutensa ruoka-ateriasta," huomautti Inkeri.

"Hänellä oli nälkä, näetkös," sanoi Laila, "niinkuin Jaampalla, kun hän on ajanut sutta, hirveä nälkä, näetkös; sinä et koskaan tarvitse nähdä nälkää, mutta me usein. Jaampa olisi ehkä tehnyt samoin, mutta Esau antoi veljellensä anteeksi, hän oli lempeä, rehellinen ja hyvä niinkuin 'Same' (Lappalainen), mutta Jaakob oli viekas ja viisas kuin Daro."

"Sinä erehdyt, Laila, Esau halveksi Jumalan lupausta, että hän oli tuleva suuren sukukunnan esi-isäksi. Hän oli himojensa orja ja möi kunniansa ja maineensa saadakseen syödä kyllältä, kun näki ruokaa edessään. Tahtoisitko sinä myödä maineesi ja kunniasi, jos sinulla olisi nälkä ja sinulle tarjottaisiin herkullinen ateria?"

"En, en, ennen kuolisin nälkään, enkä minä enää tahdo pitää Esausta. Mutta voinhan kuitenkin pitää hiukan Jaampasta, vaikka hän on Esaun kaltainen.

"Pidä niin paljon kuin tahdot."

"Onkohan maailmassa monta semmoista kirjaa kuin tämä raamattu?" kysyi Laila sitten.

"On varmaankin hyvin monta, mutta ei täällä Ruijassa."

"Onko se sinun kirjasi?"

"Ei, se on veljeni kirja."

"Veljesi kirja? Voi, jos kauppias sen möisi, minä ostaisin sen."

"Hän ei sitä myö."

"Minä annan hänelle siitä poron. Minä annan hänelle kaksi, kolme, neljä poroa kirjasta."

"Voithan häneltä kysyä."

Samassa tuli Lind huoneeseen, ja nähdessään nuo molemmat tytöt ystävällisesti istumassa kirjan ääressä, huomasi hän, kuinka ihmeellisesti yhdennäköiset he olivat, nyt kun Lailan päähime oli poissa, mutta kieltämättä oli Laila hänen sisartansa kauniimpi.

"Puhutko sinä samegieltä?" kysyi Laila häneltä.

"Kyllä puhun lapinkieltä."

"Taitaako sisaresi lapinkieltä?"

"Ei sanaakaan."

"Tahdotko myödä minulle tämän kirjan?" kysyi Laila häneltä omalla kielellään.

"Minä en myö sitä."

"Miksi et? Myöthän kaikkea muutakin, jota sinulla on, miksi et saata myödä kirjaa?"

"Raamattua en kuitenkaan myö. Olen saanut sen lahjaksi ja nimenikin seisoo siinä."

"Voithan ostaa uuden kirjan ja kirjoittaa nimesi siihen."

"Täällä Ruijassa ei ole semmoista kirjaa saatavana. Eikö sinulla ole yhtään kirjoja?" kysyi Lind.

"Minulla on vaan katekismo ja raamatun historia. Olisin niin iloinen, niin iloinen, jos minulla olisi semmoinen kirja kuin tänä. Jaampa tekisi sille laatikon, ja minä lukisin siitä talvi-iltoina isälle ja äidille lieden ääressä, ja valoisina kesäöinä, kun hiljaisuus vallitsee vuorilla ja laaksoissa, kun puoliyön aurinko punaisella hohteellaan kultaa kirjan lehdet, silloin lukisin niin monelle, jotka tulevat meille. Mutta

Jaampa ei saisi olla kuulemassa. Jaampa saisi istua kaukana ulkona kedolla eikä hän saisi nähdä kuviakaan, ennenkuin hän herkeisi juomasta itsensä humalaan. Jos tahdot, niin saat neljä muhkeata, kaunista poroa kirjastasi. Minä kysyn isältäni saanko antaa siitä neljä poroa.

"Siihen hän varmaankaan ei suostu."

"Minä aion antaa sinulle omista poroistani. Jos isä saa nähdä kirjan, saan kyllä luvan antaa sinulle neljä poroa siitä."

"Niin, mutta vaikka antaisit minulle siitä kymmenen poroa, en sittenkään möisi kirjaa."

Lailan silmät säihkyivät; selvästi kyllä näkyi, että tämän puoli-kesyn immen povessa kiehui sekä tulta että liekkiä, hän kun ei koskaan ollut tottunut siihen, että häneltä kiellettiin joku toivomus. Hän oli tähän asti mielihyvällä katsellut tätä muukalaista, mutta nyt hän päästi hiljaisen huokauksen, katseli jälleen kirjaa ja lausui hiljaa norjankielellä Inkerille:

"Veljesi on kuin Kova Hjorth, veljelläsi on kova daro-sydän, hänellä ja kaikilla Daroilla!"

"Jos sinä taas rupeet puhumaan 'Daroista', niin et saa enää katsella kirjaa," sanoi Inkeri ja aikoi sulkea kirjan.

"Ale sutta, Inga oabbasjam", "älä suutu, Inkeri siskoseni, anna nyt minun vielä katsella," pyysi hän nöyrästi.

"Mitä sinä olet sanonut Lailalle?" kysyi Inkeri veljeltään, "nyt hän taas suuttuu ja rupee puhumaan Daroista."

"Olen vaan sanonut, ett'en myö hänelle raamattua."

"Älä nyt enää ole vihainen," sanoi Inkeri, "vaan sano hänelle Andasjam, niin minä näytän sinulle useampia kuvia."

"Sitä en tee," sanoi Laila ja lisäsi sitten huo'aten, "enkä myös tahdo enää katsella hänen kirjaansa!"

"Mutta ehkä hän sen kuitenkin myö, jos oikein kauniisti sanot hänelle Andasjam."

"Ei, minä en sano!"

Samassa huudettiin Lindiä puodista ja hänen täytyi mennä, mutta mennessään kuiskasi hän jotakin sisarensa korvaan.

"Paha veli sinulla on," sanoi Laila norjankielellä Inkerille kauppiaan mentyä.

"Ei, hyvä veli minulla on."

"Niin, sinua kohtaan ehkä."

"Sinua kohtaan myöskin."

"Ei ole, miksi hän ei sitten myö kirjaa?"

"Sen tähden, että hän tahtoo antaa sen minulle."

"Antoiko hän sen sinulle? Myötkö sen?"

"En myö, Lailaseni, minä en myö sitä, minä lahjoitan sen sinulle."

"Lahjoitatko sen minulle? Saanko minä sen? Onko se oleva minun kirjani? Ingasjam, Ingasjam, kiitoksia, kiitoksia!" huudahti Laila kyöneleet silmissä.

"Onko minulla nyt paha veli?"

"Ei."

"Tahdotko nyt sanoa hänelle Andasjam?"

"Jos hän niin tahtoo. Saanko ottaa kirjan ja mennä?"

"Ota vaan, nyt se on sinun!"

"No Laila," sanoi Lind, kun tyttö tuli puotiin, "saitko raamatun?"

"Sain," vastasi tyttö ja hänen suuret, kauniit silmänsä loistivat, "minä sain sen Inkeriltä. Kiitoksia, kiitoksia, sinä et ole paha!"

Laila juoksi raamatun kanssa ulos aittaan, jossa tapasi vanhempansa.

"Katsokaa," huusi hän, "minä olen saanut suuren kirjan, raamatun, jossa on monta kuvaa."

"Lapsi," sanoi Laagje, "kuka sinulle sen on antanut?"

"Inkeri, kauppiaan sisar, antoi sen minulle."

"Ilmaiseksi?"

"Aivan ilmaiseksi."

"Sinun pitää viedä se hänelle takaisin."

"Rakas isä, anna minun pitää se! Minä luen siitä sinulle, äidille ja meille kaikille, ja minä näytän sinulle kaikki kuvat. Katsoppas, tuossa on Abraham, Isak, Jaakob ja monta, monta muuta."

"Laagjen tytär ei ota vastaan niin kallisarvoista lahjaa, antamatta vastalahjaa."

"Voinhan minä antaa heille jonkun lahjan."

"Oikein, sinä tiedät, että 'lahja vaatii vastalahjaa ja hyvä sana vastausta.' Minun tyttäreni ei saa olla Darolle mitään velkaa. Sinä saat antaa kaksi täysikasvuista poroa kirjasta, niin luulen, että se on sillä hyvin maksettu."

"Niin, minä annan heille kaksi poroa. Minä tiedän, mitkä porot annan. Kun tulemme kotiin, lähetän Jaampan tänne kahdella porolla ja Inkeri saa minun uuden turkkini."

Samassa tuli Jaampa ja oli sattumalta jotenkin selvällä päällä.

"Jaampa, katsoppas miten kauniin kirjan minä olen saanut!" huudahti Laila. "Sanoppas, mihinkä olet pannut pienen laatikkoni."

"Sitä en muista!"

"Etkö muista, olethan jotenkin selvällä päällä."

"Juuri sentähden en sitä voi muistaa. Minä olin, näetkös, vähän humalassa silloin, kun kätkin sen, mutta minä juon itseni taas vähän iloisemmaksi, niin kyllä muistan mihin sen olen pannut."

"Mitä joutavia, Jaampa, sinä et saa maistaa enää tilkkaakaan!"

"Niin, niin, sitten en myöskään voi muistaa, missä laatikko on. Näetkös, kun minä olen vähän humalassa ja teen jotakin, niin en muista sitä ollenkaan selvänä ollessani, ja kun olen selvällä päällä ja teen jotakin, niin en muista mitään, kun olen päissäni. Mutta odotahan; vähän aikaa, minä menen kauppapuotiin ja kun tulen takaisin, niin sanon heti, missä laatikko on."

Jaampa oli siis tuommoinen kaksipuoleinen olento, päihtynyt ja selvä, mutta pelkäänpä, että hän markkinoilla useimmin oli päihtyneenä kuin selvänä.

Seuraavana päivänä Lappalaiset huvikseen ajoivat kilpaa Karasjoen jäällä. Koko lauma, 10-12 poroa, lähti yht'aikaa liikkelle myötä-virtaa, leveätä jääkenttää myöten. Se oli soma näky, kun nuo muhkeat eläimet, sarvet takanojaisina huimaa vauhtia kiitivät jäätä myöten, jotta lumi pilvenä tuprueli ajajien päälle. Eräällä mäellä seisoivat vouti, pappi, nimismies, kauppiat, joukko Lappalaisia, Laagje vaimoneen, Laila ja Inkeri, kaikki katsellen tuota kilpa-ajoa. Ajurien joukossa oli myös Jaampa ja Mellet. Jaampa ajoi Lailan puolikesyllä porolla ja Mellet ajoi aivan lumivalkeisella porolla, joka myös kuului Lailalle. Rata oli puoli penikuormaa pitkä, ja sen keskikohdalla oli jäähän pystytetty kaksi salkoa, joiden kummankin nenässä liehui kaunis kaulaliina. Ne, jotka ensin ehtivät tähän, ottivat liinat ja ajoivat takaisin taas, niin paljon kuin kypälästä lähti; sillä jos paluumatkalla joku toinen ennätti edelle, kadottivat ensimmäinit palkintonsa. Kilpailijat katosivat hetkeksi erään niemen taakse. Mutta muutaman minuutin kuluttua ilmestyi taas yksi poro näkyviin, sitten toinen, kolmas, neljäs ja niin kaikki muutkin, mutta etunenässä juoksi Lailan "Vihuri" ja sarven nenässä liehui sillä lipun tavoin kaunis kaulaliina, ja Jaampa seisoivat reessä huutaen ja kiljuen ikäänkuin metsäläinen. Sitten tuli eräs Inarilainen poro, jota ohjasi hauska poika, tuo Lailan iloinen kosija, tuoden toisen liinan, sitten Mellet valkeisella porollaan ja niin kaikki muutkin. Lailan poro oli voittanut ja seisoivat nyt läähöttäen, kieli ulkona niinkuin koiralla ja ympärillä seisoivat suuri joukko ihastelijoita. Jaampa tarjosi liinaa Lailalle.

"En huoli siitä", sanoi Laila, "pidä se omanasi, voitahan käyttää sitä kosiolahjana. Sinä ajoit erinomaisen hyvin, Jaampa."

"Semmoisella porolla ei ole hätää", tuumasi Jaampa, "täällä ei löydy ainoatakaan, joka sille vetäisi vertoja. Minä ajan sillä puhtaasti 12 penikuormaa päivässä."

Lind katseli myös ihastellen poroa ja sanoi Lailalle, että "Vihurilla" oli vaan yksi mutta sangen paha vika."

"Mikä vika?" kysyi Laila ihmetellen.

"Se vaan, ett'ei se ole minun. Etkö myö sitä minulle?"

"En myö," sanoi Laila hymyillen, "kuinka sinä voit ajatella, että möisin oman soman 'Vihurini' sinulle?"

"Minä annan sinulle siitä 10 taalaria."

"En myö kahdesta kymmenestäkään taalarista enkä mistään hinnasta! Entäs sinä, Inga, mistä porosta enimmin pidät?" kysyi Laila häneltä.

"Minä pidän enimmin tuosta valkoisesta, siitä, jonka nimi on 'Jivja', se näyttää niin lempeältä, sillä ehkä minäkin voisin ajaa."

"Tahdotko koettaa?"

"Kyllä, mutta sinun pitää tulla mukaan."

"Minä otan 'Vihurin' ja sinä otat 'Jivjan'".

Molemmat tytöt läksivät nyt ajamaan, Laila edellä ja Inkeri perässä, toisinaan he kulkivat vierekkäin, jotta näytti ikäänkuin olisi ollut kaksi poroa yhden reen edessä. Sitten kiiti Laila vähän matkaa edelle, kääntyi taas takaisin, seisoi toisella polvellaan reessä ja näytti olevansa melkein yhtä taitava poroa ohjaamaan kuin itse Jaampa.

Iltasella revontulten ihanasti leimutessa huvitteli nuoriso itseään laskemalla mäkeä jyrkältä rinteeltä virran toisella rannalla, vastapäätä kylää.

Tuossa tulee eräs nuori pariskunta mäkeä alas. Nuori vaimo turvautuu parahtaen pelosta mieheensä, kun reki tekee hyppäyksen. Näyttääpä melkein siltä, kuin ei hän enää olisi yhtä rohkea kuin ennen.

Tuossa taas tulee reki täpösen täynnä pientä väkeä, poikia ja tyttöjä. He huutavat ja pauhaavat riemuiten reen kiitäessä alasmäkeä. Mutta äkkiä tekee reki pyörähdysten, ja koko parvi sinkoilee sinne tänne, niinkuin linnun pojat pesästä ja piehtarovat lumessa, sillä välin kun reki menee menojaan kauas jälle.

Sitten tulee tuo iloinen Utsjokelainen lemmytyisensä keralla. Hän on taas ollut kosiotoimissa, ja pieni, puhelias, pyöreäposkinen ja mustasilmäinen lappalaistyttö istuu hänen sylissään, kaulassa kirjava kaulaliina, jonka hän on saanut kosijaltaan.

Tuossa tulee sitten Mellet Inkerin kanssa ja Lind, joka ohjaa Lailan rekeä. Onnellisesti he pääsevät töyssäyksistä ja vieremistä ja kiitävät kauas jälle. Iloisesti jutellen he taas käyvät mäkeä ylös. Mellet'in ja Inkerin välillä on keskustelu enimmiten harvasanainen, kun toinen ei taida lapinkieltä, ja toinen taitaa vaan hiukan norjankieltä.

Mutta mistä nuo kauniit punaiset ruusut nuoren Lailan poskilla? Onko tämä korkea, kaunis muukalainen, tämä "paha Daro" rohjennut kuiskata Lailan korvaan jotakin, joka ensi kerran saa hänen sydämensä kovemmin sykkimään? Se ei ole luultava. Me puolestamme luulemme, että raitis talvi-ilma ja nopea vauhti on maalannut ruusut; sillä nyt on vähintään 20° pakkanen, ja silloin saa kalpeinkin poski raittiin värin.

Niin olivat markkinat loppuneet, ja niiden mukana loppui ostaminen ja myyminen, hyörinä ja pyörinä, ja myös Jaampan kaksinainen olemustila. Jokainen palasi taas kotiinsa. Mutta tosiaankin! Me olemme tykkönään unhottaneet käydä pappia katsomassa. Hänellä on todella ollut yhtä kiire markkinoilla kuin monella muullakin, hänellä kun on ollut kuulutuksia avioliittoon, ristiäisiä ja vihkimisiä. Juuri nyt astuu huoneeseen nuori pari pyytämään kuulutusta häneltä. Pappi istuu pöydän ääressä avonainen kirja edessään. Jos katsomme tarkemmin, niin huomaamme, että pariskunta on vanha tuttavamme, Utsjokelainen ja tuo mustasilmäinen. Huone täyttyy väellä ja ahtaus käy niin suureksi, että muutamat kiipeävät penkeille seisomaan, paremmin nähdäkseen. On luultava, että morsiamella on ollut useampia kosijoita ja että nämä nyt saapuvat vaatimaan turhaan annettuja kosiolahjojaan takaisin, ja niin onkin asian laita. Pappi tarttuu juuri kynään kirjoittaakseen pariskunnan nimen kirjaan, kun eräs nuori

Lappalainen tunkeiksen pöydän puoleen. Ennenkuin hän ennättää lausua sanaakaan, ottaa morsian esille kaulaliinan ja antaa sen hänelle. Ääneti ottaa entinen kosija sen vastaan, tarkastelee sitä, ja vetäytyy sitten yhtä ääneti takaisin. Läsnä olijat eivät nekään puhu mitään. Pian tunkeiksen joukosta toinenkin ja vaatii takaisin kosiolahjaansa. Ääneti kuin äskenkin ojentaa morsian hänelle kaulaliinan. Mies kääntelee ja tutkii sitä tarkasti ja lausuu sitten: "Se ei ole minun!" ja antaa sen takaisin. Sulhanen antaa morsiamelle toisen liinan, jonka tämä taas vuorostaan antaa entiselle kosijalleen, joka nyt sanaakaan sanomatta vetäytyy joukkoon. Taas tarttuu pappi kynään, mutta silloin huutaa eräs ääni ovelta: "Odota vähäsen, pappi kulta!" Tämä on kolmas kosija, joka nyt ilmestyy ja joka on antanut useampia lahjoja. Mutta morsian pitää ne jo varalla ja antaa ne omistajalleen. Vaan tämä kolmas ei tyydykkään tähän. Hän huomauttaa jostakin määrätystä lupauksesta, jommoisesta nuo kaksi edellistä kosijaa eivät voineet ylpeillä ja osoittaakseen puhuvansa totta vaatii hän, että morsiamen tulee maksaa hänelle taalari. Sulhanen huomaa, että asiassa on jotakin, joka sanoo, että morsian ei ole semmoinen, joka olisi saattanut tuon kosijan valhettelijaksi; sillä "mikä on totta, se on totta," sanoo hän, mutta koska nyt ei ole kysymys palkkiosta morsiamen kadottamisesta, sillä silloin olisi ehkä toisenlainen summa kysymyksessä, vaan siitä, että tyttö todella on antanut kosijalle — ei juuri varmaa lupausta; sillä hän oli lausunut vaan "kenties" — niin hänen mielestään ajaa puoli taalaria juuri saman asian kuin kokonainenkin. Hän ottaa siis taskustaan puolitaalarin kappaleen ja antaa sen papille pyynnöllä, että tämä toimittaisi sen asianomaiselle. Kun se on tehty, on asia päätetty, ja nyt ei ole enää esteitä kuulutuksen saamisessa neljännelle ja viimeiselle kosijalle.

Sen sijaan että nyt menisivät hautaamaan surunsa Karasjoen kylmiin aaltoihiin, ryhtyvät nuo hyljätyt kosijat takaisin saaduilla lahjoillaan rohkeasti uusiin kosiotuumiin ja etsivät uusia lemmityisiä; sillä aika on kiireinen. Tässä ei jouda viettämään unettomia öitä häilyvässä epätoivossa, tohtiiko ottaa tuon tärkeän askeleen eli ei. Tässä on ryhdyttävä tuumasta toimeen. Täytyy kosia, kihlata, kuulututtaa ja vihittää itsensä ennenkuin pappi lähtee pois, sillä muuten ei asiasta tule mitään ennenkuin seuraavana vuonna.

Sen tähden voipi sattua viimeisenä markkinapäivänä, kun pappi jo on päässyt rekeen ja on lähtemäisillään, että joku pariskunta juoksee käsi kädessä hänen perässään. He ovat vihoviimeisessä silmänräpäyksessä sopineet keskenään. Hyvillä sanoilla ja eri maksusta saavat he papin vielä kerran lähtemään kirkkoon heitä vihkimään.

Viimeisenä iltana oli Laagje ja useimmat Lappalaiset lähteneet, kukin kulmalleen. Lind ja hänen sisarensa istuivat yksin huoneessa puhellen keskenään.

"Antoiko Laila sinulle mitään lahjaa kuvaraamatusta, jonka hän sai?" kysyi Lind sisareltaan.

"Ei, mutta hän lupasi antaa minulle soman turkin, jonka hän itse sanoi neulovansa."

"Vai niin, ehkä hänellä on parempi muisti kuin muilla Lappalaisilla. Muuten olen tullut siihen kokemukseen, että Lappalainen on kiittämätön olento. Hän on lapsi monessa suhteessa, nöyrä ja taipuvainen, mutta se asia on varjokohta hänen luonteessaan, että hän niin pian unhoittaa hänelle osoitetun hyvyyden."

"Mutta Laila ei ollut niinkuin muut. Hän oli tavattoman kaunis ja kaikessa paljon etevämpi muita lappalaistyttöjä, joita täällä näin."

"Niin, kaunis hän oli, mutta saamme nyt nähdä, onko hän erilainen muissakin suhteissa."

"Minä pidin niin paljon Lailasta ja käskin häntä käymään meillä kesällä, kun Laagje tulee meren rannikolle. Ja sitten päätimme, että minä taas vuorostani käyn häntä katsomassa tunturilla, ja silloin on hänellä uusi teltti valmiina, jossa me molemmat yhdessä asumme. Minä käyn lappalaispuvussa ja hän näyttää minulle kaikki poronsa, ja Jaampa ajaa ne kokoon ja me lypsämme niitä. Sitten Mellet hankkii meille kaloja, joita saamme keittää omassa teltissämme ja sinäkin saat luvan käydä meitä tervehtimässä."

"Katsoppas vaan, ovatpa ne oikein hauskoja 'tuulentupia'."

"Niin, ja meillä tulee olemaan oikein hauskaa; mutta sinun pitää tutustuman tuon omituisen Jaampan kanssa ja käydä hänen kanssaan kalassa Ravdosjärvellä."

"Siellä tunturilla kuuluu olevan hyvin kaunista, ja minä en ole koskaan siellä käynyt, joten ehkä maksaa vaivan tehdä kerran pienen retken sinne."

Seuraavana aamuna, kun Lind astui ulos huoneesta, huomasi hän ihmeekseen Jaampan istumassa portailla oven edessä, mökeltäen kuivaa poron lihaa, jota hän leikkeli veitsellään. Alempana pihalla seisoi kolme poroa, kukin rekensä edessä.

"Hyvää huomenta, Jaampa," sanoi Lind, "vieläkö sinä olet täällä?"

"Ollut kotona ja tullut takasin jälleen!" sanoi Jaampa ja pureskeli lihapalaansa.

"Oletko jotakin unhottanut tai hukannut? Niinhän istut siinä alakuloisena kuin jos olisit puusta pudonnut?"

"En ole mitään unhottanut, enkä myöskään ole tullut tänne omasta tahdostani, Laila minut tänne lähetti, hän on tullut hulluksi."

"Mitä sinä mies sanot, onko Laila tullut hulluksi?"

"Minä vaan luulen että hän on tullut hulluksi. Hän lähetti minut tänne kahdella porolla, jotka ovat tuolla. Ehkä olet nähnyt ne ennenkin?"

"Onhan siinä 'Vihuri' ja 'Jivja'."

"Niin on!"

"No, mikä nyt sitten on hätänä?"

"Se vaan on hätänä, että Laila lähetti minut tänne ja käski sanomaan, että 'Vihurin' saat sinä pitää."

Sanat olivat vähällä takertua Jaampan kulkkuun ja hän jatkoikin sen vuoksi hiljaa itsekseen:

"Jospa edes taittaisit niskasi, kun lähdet sillä ajamaan."

"Ja sisaresi saa 'Jivjan' rekineen, valjaineen, võineen, kulkuisineen päivineen! Eikö Laila nyt ole hullu? Ja reessä on uusi turkki sisarellesi. Se hänen pitää panna yllensä, sanoi Laila, kun hän lähtee täältä kotiin, ett'ei häntä palele matkalla."

"Inkeri!" huusi Lind huoneesen, "tule ulos!"

Sisar tuli ja hämmästyti tuosta suuresta lahjasta, jonka Laila oli heille lähettänyt.

"Siinä nyt näet," sanoi Inkeri veljelleen, "kuinka suuresti erehdyit. Eikö Lappalainen ole kiitollinen?"

"On, mutta Laila on poikkeus, sen tunnustan, sangen merkillinen poikkeus. Tule sisään Jaampa ottamaan ryyppy," sanoi kauppias hänelle.

"En tule," vastasi Jaampa, "ei yhtään ryyppyä tänäpäpä, minä lähden paikalla matkaan."

"No mitä nyt, ethän sinä sitä tavaraa halveksi."

"En suinkaan, otanhan minä toisinaan pienen ryyppynkin muistiani virkistääkseni, mutta minun täytyi luvata Lailalle, ett'en tänäpäpä maistaisi viinaa, minun täytyi panna käteni tuon suuren kirjan päälle ja vanna kallis vala, ett'ei kieleni tänäpäpä saisi maistaa viinan pisaraakaan, vaan että heti palaisin kotiin. Nyt olen toimittanut asiani. Hyvästi siis, nyt lähden!" Näin sanoen hän irroitti poronsa ja istui rekeen.

"Sano terveisiä Lailalle ja Laagjelle ja kiitä meidän puolestamme lahjasta, ja muistuta Lailaa siitä, että hän ensimmäiseksi työkseen kesällä käy meitä tervehtimässä."

X.

Kesällä.

Kauppias Lind asui Garnäsin talossa, joka on erään Altenvuonon lahdekkeen rannalla. Aivan talon vieressä purkaa jokseenkin suuri virta vetensä vuonoon. Virta katkaisee matkallaan laakson läpi kolme suurenmoista penkerettä. Kesimmäisellä ja suurimmalla penkereellä seisoo talo huoneuksineen, joten tästä on kaunis näkyala ulos vuonolle ja ylös laaksoon, jonka läpi virta polveilee.

Virran rannalla kasvaa samaa koivumetsää, jonka keskellä siellä täällä kasvaa joku pajukin. Kuta ylempäs laaksoa myöten kulkee sitä rajummaksi käy virta. Puoli penikuormaa talosta on ensimmäinen

putous, ja siitä tuntureille päin on koski toisensa perään. Kuta ylemmäksi tulee, sitä autiommaksikin muuttuu maisema, ja viimeisillä harjanteilla, jotka talosta vielä näkyvät, ei kasva enää pensastakaan.

Virta saa alkunsa Ravdos nimisestä järvestä, joka on keskellä aukeaa tunturilakeaa. Melkein kohta järvestä lähdettyään syöksee virta suoraa päätä ryöppyisenä, vaahtoisena joukkiona alas mustaan, ahtaaseen solaan, kahden jyrkän kallioseinän välissä. Eräässä kohden on kallioseinässä onkalo eli pyöreä komero, jonka vesi aikojen kuluessa on siihen sorvannut. Tässä pyörii vesi lakkaamatta ympäri, ja jos joku esine sattuu tulemaan tähän pyörteeseen, voipi se jäädä siihen pitkiksi ajoiksi pääsemättä ulos, lakkaamatta pyörien kieppuvien aaltojen mukana suurien vaahtohahtuvien seurassa, jotka nekin kieppuvat ikuisessa rinkitanssissaan. Äkkiä voi tapahtua, että pinnalla oleva esine painuu pohjaan kurimuksen eli tuommoisen rattimaisen pyörteen mukana, jommoisia vesi toisinaan muodostaa. Esine katoaa hetkiseksi, mutta nousee jälleen pinnalle toisessa kohdassa jatkaakseen loppumatonta pyörimistään. Merkillisin ilmiö paikalla on eräs koivu, joka on iskenyt juurensa kallion halkeamaan kurimuksen yläpuolella ja on kasvanut mutkikkaaksi, niin että osa sen oksista makaa vedessä. Tunturilta samalla rannalla näkyy vaan hiukan koivun latvaa, mutta vastaiselta rannalta se näkyy kokonaan. Jokainen ohikulkeva pysähtyy ehdottomasti ihmetellen, miten koivu on saattanut kasvaa siihen. Ihmiskäsi ei vielä koskaan ole sitä kosketellut eikä poiminut lehteä sen oksilta. Ei sitä käy katsomassa metsän laululintusetkaan, ja kuitenkin ei se ole aivan hyljätty. Kosken-karalle on se paikka mielusin kaikista koko jokivarrella. Sen paikka on koivun rungolla siinä, jossa koivu nuokkuu virran yli, ja tässä se visertelee virttään kosken säestäessä, turvassa kaikilta vihollisilta. Ei kukaan voi kulkea virtaa myöten ylös eikä alas, ei voi tulla siihen paikkaan ylhäältäkään, sillä molemmilla rannoilla kohoavat jyrkät kallioseinät, vähintään sadan jalan korkeuteen. Koivu on varmaan jo yli sadan vuoden vanha, sillä Garnäsin vanhimmat asukkaat muistelivat nähneensä sen siinä jo lapsuudessaan.

Putouksen yläpuolella leviää Ravdosjärvi, joka on noin penikuorman pituinen ja joka puolelta ympäröitynä vuorilla, harjanteilla ja tuntureilla. Näillä kasvaa suurimmaksi osaksi kellertävää porosammalta ja surkastunutta koivumetsää. Järvessä on joukko suurempia ja pienempiä saaria, joilla koivu on vähän rehevämpi kuin mannermaalla. tunturi-Lappalaisen mielestä on tämä järvi saarineen, salmineen ja niemineen, lintuparvineen, kaloineen, lakkasoineen ja rantaniittyineen ikäänkuin paratiisin yrttitarha. Tämä onkin mieluisa olopaikka monelle lappalaisperhekkunnalle kesäiseen aikaan. He pystyttävät kotansa järven rannalle, kylpövät vedessä, ja siellä täällä on rakennettu pyöreitä aitauksia, joihin porot ajetaan lypsettäviksi. Näitä "porotarhoja" muutetaan joka vuosi, ja tällä tapaa tulee maa niin sotketuksi ja muokatuksi, että tuommoisen porotarhan paikka aikaisemmin kuin muut ruohoittuu keväällä, jonka vuoksi porokin aina ensiksi rientää semmoiseen paikkaan. Mutta sattuupa Lappalaisten joukkoon jonakuna päivänä tulemaan mustapukuinen uudisasukas, jonka ilmestyminen ei heissä herätä iloisia tunteita. Heillä ei ole mitään hyvää häneltä odotettavana. Uudisasukas vetää esille paperin, näyttää sitä jollekulle Lappalaiselle ja kertoo heille, että hän vuoden määräyksestä on saanut tämän eli jonkun toisen porotarhan heinämaakseen, ja että se siis tästä hetkestä on hänen omaisuutensa, joten siis Lappalainen tahi hänen poronsa älköön panko jalkaansa siihen, jos tahtoo välttää sakkoja.

"Minä en välitä sinun kurjasta paperilapustasi", vastaa Lappalainen, "esi-isäni ovat täällä kulkeneet jo tuhatta vuotta ja muokanneet maata ja syöttäneet karjaansa ilman joutavitta papereita."

"Siinäpä se juuri onkin", sanoo uudisasukas irvistellen, "minun paperini on parempi kuin sinun pörhöiset esi-isäsi ja jos vaan rohkenet tästä hetkestä syöttää karjaasi minun laitumellani tahi muuten turmelet sitä, niin saat maksaa vahingon joko rahalla tahi poroilla, siitä saat olla varma."

Kätkien vihansa täytyy paimentolaisen tyytyä kohtaloonsa ilman mitään korvausta, ja tässä, niinkuin muuallakin väistyä yhä enemmän syrjään karttuvan sivistyksen tieltä. Nykyjään ovat olot tämmöisen karkoittamisen suhteen järjestetyt paljon paremmalle kannalle.

Laagjekin oli laittanut kesätelansa Ravdosjärven rannalle ja hänen porokarjansa kuleksi lähellä olevilla tuntureilla.

Kevät Karasjoen markkinoiden jälkeen tuli myöhään ja kesää saatiin kauan odottaa. Vielä kesäkuun alussa peitti lumi maan rantoja myöten ja kaikki järvet olivat jäässä. Monta muuttolintua oli jo tullut, mutta ne eivät löytäneet sulaa maata muualla kuin meren rannalla, josta nousuvesi huuhtoi lumen pois. Ne viettivät siis surullista elämää ja toivoivat varmaan vielä enemmän kuin ihmiset kevään ja suven tuloa.

Vihdoinkin tuli eräänä päivänä muutamia lämpöisiä tuulenpuuskuja etelästä. Ilma oli muuttunut. Etelätuuli toi mukanaan lämpöisen keväimen. Lumi sulii ja katosi ihmeteltävän nopeasti. Suurempia ja pienempiä lumettomia paikkoja ilmestyi tuon tuostakin päivän rinteillä ja sadottaisin lintuja, suokukkoja, kuoveja, kurppia y.m. kokoontui suurissa parvissa lyöden leikkiä ja riidellen puolisoista kesäajaksi. Etenkin olivat suokukot mainittavat, joilla oli kaulassaan valkoiset, ruskeat, vehreät eli kirjavat höyhenkaulukset, joita he tapellessaan nostivat pystyyn. Lappalaiset ovat antaneet monenlaisia nimityksiä suokukolle. Valkokauluksinen on pappi, toinen on vouti, tuomari, lukkari j.n.e. Linnuilla oli

erittäin kiire kosiopuuhassaan. Heidänkin, samoin kuin Lappalaisten Karasjoen markkinoilla, oli hankkiminen itselleen puoliso niin joutuisasti kuin mahdollista. Kukin kosija kehui asuntoaan tunturin helmassa. "Tule minulle", sanoo yksi, "minä tiedän ihanan paikan Ivalojoen rannalla!" "Ah, sinä et tiedä, kuinka kaunista on tuolla Gaggagaisan harjanteilla", sanoo toinen. "Siellä saamme rauhassa rakennella. Tule, tule, kesä on lyhyt, ja meillä on niin paljon tekemistä, meidän täytyy rakentaa pesä, hautoa munia ja hoitaa pienokaisiamme, jotta ne kykenisivät lentämään, ennenkuin syksy myrskyineen ennättää ja karkoittaa meidät taas etelään. Jumala auttakoon niitä raukkoja, jotka eivät silloin ole valmiit seuramaan."

Muutamia päiviä myöhemmin ovat kaikki muuttolinnut kadonneet, kukin puolisoineen, ja kahdeksan päivän kuluttua siitä kuin lumi vielä peitti kaikki paikat, saattaa maa jo olla ruohossa ja kukoistuksessa. Niin ihmeellisen nopea on muutos talvesta kesään täällä pohjolassa; sillä aurinko on ylhäällä koko yön ja tämmöisenä valoisana yönä ei kasvillisuuskaan jouda nukkumaan. Sen vuoksi on 8 päivää täällä yhtä paljon kuin 14 päivää eli 3 viikkoa etelämpänä, ja ohrakin tuleentuu leikattavaksi kuudessa viikossa.

Näyttipä siltä eräänä päivänä, kuin nuo alastomat harjut pohjan puolella äkkiä olisivat muuttuneet metsäisiksi; sillä satoja haaroja kohosi pystyyn ja kuvastuivat taivasta vasten. "Nyt tuli tunturi-Lappalainen," sanoi Garnäsin renkipoika. Se olikin porokarja, jonka sarvet näkyivät taivaan rannalla.

Tuntia myöhemmin seiso i Laila pihalla pitkä matkasauva kädessä, puettuna siniseen takkiin, kirjailtu vyö vyötäreillään, kaunis liina kaulassaan, pieni punainen lakki päässään, hiukset kahdessa pitkässä palmikossa, raittiina, reippaana ja kauniina kuin keväinen kukka. Laila sai ensin kylmänpuoleiset tervetuliaiset, sillä talon vahtikoira hyökkäsi hänen pienen mustan koiransa kimppuun, joten tämä turvasi emäntäänsä, mutta pian huomasivat Antero Lind ja hänen sisarensakin tulokkaan ja molemmat juoksivat ulos.

"Terve tuloa, terve tuloa, Laila!" huusi Inkeri.

"Hyvää päivää, Ingasjam, kiitoksia viimeisestä!" sanoi Laila.

"Niin vaimenkin, pitihän meidän sanoa toisillemme Lailasjam ja Ingasjam", sanoi Inkeri. "Kiitos itsellesi viimeisestä, poroista ja somasta turkista, jonka minulle lähetit. Mutta etkö tervehdi veljeäni. Etkö enää tunnekaan tuota 'pahaä Daroa?'"

Laila ojensi hänelle kätensä hymyillen, joka ei suinkaan osoittanut vihaa, vaan pikemmin iloa jälleennäkemisestä. Laila oli usein muistellut häntä lukiessaan raamattua ja oli pa uueksinutkin olevansa taas mäkeä laskemassa ja kättelemässä hänen kanssaan.

Käsi kädessä menivät tytöt sisään, jossa vanha Lind, heidän isänsä, istui nojatuolissa.

"Hyvää päivää, lapseni", sanoi vanhus, "oletko sinä Laagjen tytär?"

"Olen, Aslak Laagjen tytär."

"Sinä et ole lappalaistytön näköinen. Oletan yhtä pitkä kuin minunkin tyttäreni, ja sinulla on hienot kasvot, vaaleat hiukset ja suuret, kauniit silmät. Kuinka ihmeellistä, kun katselen sinua, niin muistuu mieleeni veljeni vaimo, joka kuoli monta vuotta sitten Karasjoella. Näitkö sinä häntä?"

"En, en ole koskaan kuullut hänestä."

"Tosiaankin, sinä oletkin liian nuori, hän kuoli jo monta vuotta sitten. Oletko ahkerasti lukenut raamattua, jonka sait?"

"Olen lukenut joka päivä itsekseni ja muille."

Garnäsin suuressa talossa oli luonnollisesti paljon kaikenlaista, jota Inkeri näytti Lailalle, jolle tämä kaikki oli aivan uutta. Laila ei ollut usein käynyt katon alla. Mutta kun Inkeri lopuksi aukaisi vanhan soittokoneen ja rupesi soittamaan, hämmästy i luonnonlapsi kokonaan. Hän jäi seisomaan ikäänkuin lumottuna ristissä käsin, kuunnellen säveleitä. Lopuksi kiiti Inkeri koskettimilla edes takaisin läpi koneen kaikki äänet, pysähtyi sitten äkkiä ja kysyi:

"Mitä pidät tästä, Lailasjam, onko se kaunista?"

"On," huudahti Laila, joka ei koskaan ollut kuullut minkäänlaisen soittimen ääntä, "se on niin kaunista kuin revontulten leimu, joka talviyönä liittää edes takaisin, hyppien halki taivaan kannen! Luuletko, että Lappalaiset taivaassa saavat oppia soittamaan?"

"Luulen kyllä," vastasi Inkeri hymyillen, "jos vaan taivaassa soittokoneita viljellään."

"Älä naura lapselle," sanoi vanhus, "hänen vertauksensa säveleistä ja revontulista on kaunis, ja hänellä varmaankin on soitannollista aistia."

"Jos tahtoisit useimmin käydä minun luonani," sanoi Inkeri Lailalle, "niin opettaisin sinut vähän soittamaan ja laulamaan muutamia lauluja. Osaatko laulaa?"

"Minä en osaa mitään, en ymmärrä mitään enkä tiedä mitään, minä olen vaan taitamaton lappalaistyttö tunturilta."

"Mutta siellä sinä olet taitava, ja siellä ei minusta olisi mihinkään."

"Miten Jaampa jakselee?" kysyi Lind.

"Jaampa voi hyvin, samaten isä, äiti ja Melletkin. Mutta missä on 'Vihuri' ja 'Jivja?'" kysyi Laila, joka nyt muisti vanhat ystävänsä.

"Ne ovat sidottuina ladon vieressä."

"Sidottuina? Ovatko ne sidotut? Sitten minun täytyy mennä niitä katsomaan. Ehkä ne vielä tuntevat minut. Ehkä ne katselevat suurin, iloisin silmin lappalaistyttöä ja koiraani Mustia. Nyt sinun pitää päästää ne irti, jotta Musti ja minä saamme juosta niiden kanssa kilpaa tunturille, jossa he tapaavat vanhoja ystäviä."

Laila palasi myöhempänä kotiinsa jälleen, mutta kävi sittemmin usein ystävänsä Inkerin luona. Hän oppi kirjoittamaan ja saatuaan vähän ohjausta laulussa, osoitti hän, että hänellä oli kaunis ääni, joten hän pian osasi useimmat niistä lauluista, joita Inkerikin lauloi.

Toisinaan seurasi Jaampa häntä Garnäsiin viedäkseen kotiin yhtä ja toista, jota Laila oli ostanut.

Lindiltä sai Jaampa lahjaksi muutamia kalankoukkuja, joista ukko oli erittäin hyvillään, ja kun hän sen lisäksi vielä sai pitkän, hienon siiman, niin se saattoi Jaampan niin ihastuksiin, että hän yksimielisesti Lailan kanssa kutsui Inkerin ja Anteron käymään tunturilla kalastelemassa Ravdosjärven.

"Mutta sinun pitää tulla ensin, Ingasjam," sanoi Laila. "Jaampa ja minä tulemme sinua hakemaan, ja me saamme asua uudessa teltissäni yhdessä."

Elokuun alussa lähdettiin tuolle tunturiretkelle. Aikaiseen eräänä aamuna, kun ilma oli mitä ihanin, tulivat Jaampa ja Laila Inkeriä noutamaan. Lindin piti tuleman seuraavana päivänä.

Saavuttuaan vuorille, jossa tunturilakeat aukenivat heidän eteensä, ja luodessaan vielä viimeisen silmäyksen Garnäsiin päin, pysähtyi Laila.

"Katsoppas, nyt olet tunturilla, Ingasjam, täällä on minun kotini, täällä olen minä tuttu kaikkialla, niinkuin sinä Garnäsissä. Katsoppas, miten pieni sinun asuntosi nyt on! Se ei ole suurempi kuin pieni myyrän pesä ja miten ahdasta sinulla on siellä alhaalla! Mutta täällä tunturilla! Täällä on vapaata ja avonaista kaikkialla. Eikö tämä ole kaunista?"

"Täällä tuntuilla on todellakin ihanaa."

Telttien luona he tapasivat Laagjen ja Mellet'in, ja Laila vei nyt Inkerin omaan telttiinsä, jossa kaikki oli uutta, siistiä ja somaa. Permannelle oli levitetty paksu kerros koivun oksia ja niiden päälle taas hienoja poron nahkoja, jotta tässä oli yhtä pehmoista istua ja maata kuin sohvalla. Lieden oli Jaampa rakentanut valkoisista liuskakivistä joen rannalta, ja pata tarvekaluineen riippui siinä myöskin. Inkeristä oli hupaista nähdä kaikkea hänelle vierasta ja uutta täällä, mutta kun Laila otti esille pienen takin, housut, kengät, lakin, yön puukkoneen ja kehoitti Inkerin pukeutumaan uuteen pukuun, niin nytkös vasta nauru ja tirskeeminen pääsi teltissä valloilleen, jotta se kuului pitkän matkan päähän.

"Kun ei vaan joku tulisi tänne! sanoi Inkeri."

"Ei kukaan pääse tänne minun suostumuksettani," vakuutti Laila, "ja Musti koirani pitää kyllä varansa, näetkös!"

Pian sen jälkeen tulivat molemmat ulos, puettuina kiireestä kantapäähän lappalaistyöiksi. Laila oli varustanut Inkerin myös pitkällä matkasauvalla.

Jaampan naama vetäysi irviin, kun hän näki tytöt.

"Sinäkin olet soma lappalaistyttö," sanoi hän Inkerille norjankielellä. "Sinä saat monta kosijaa. Kaikki lappalaispojat katselevat, kosivat sinua ja antavat sinulle kauniita kaulaliinoja."

"Niin, nyt sinä Inga olet lappalaistyttö," sanoi Laila, "nyt voimme yhdessä kulkea tunturilla katsomassa poroja, eli lakkoja poimimassa ja kalastamassa."

Inkeri ei voinut muuta kuin myöntää, että puku oli mukava ja paljon sopivampi tunturivaellukseen kuin hänen oma pukunsa.

Seuraavana päivänä tuli Lind, ja yhdessä Jaampan ja Mellet'in kanssa tehtiin useampia retkiä järven ympäristölle ja saarille, joissa vilisi lintuja, jotka täällä turvassa ketulta ja muilta vihollisilta hautoivat muniaan ja jo elokuun alkupuolella löytyi saarilla meheviä lakkoja. Eräällä saarella oli kaksi poroa, jotka paikalla läksivät uimaan rannalle päin, kun huomasivat lähestyvän veneen. Jaampa sousti rivakasti niiden jälkeen ja pääsi niitä aivan lähelle. "Ne ovat minun porojani!" huudahti Laila.

"Mistä sen tiedät?" kysyi Inkeri.

"Sen näen korvista, niissä on minun merkkini, näetkös."

Eräänä päivänä he ottivat mukaansa verkkoja, padan ja erityisiä muita kapineita ja läksivät Jaampan ehdotuksesta kalanpyyntiin virralle, joka juoksee Ravdosjärveen. Se on matala ja hiljainen, joten helposti voi kaalata sen poikki ja sulkea sen verkolla, ja kun tuommoinen joki suljetaan ja yläpuolelta hätyytetään, voi olla varma kaloja saavansa. Jaampa laski ulos verkon ja toiset menivät vähän matkaa ylöspäin ja alkoivat ajaa kaloja alespäin, Lind ja Laila yhdellä puolella, ja Mellet ja Inkeri toisella. Tyttöillä oli erinomaisen hauskaa. Innokkaasti he molskivat pitkillä sauvoillaan veteen, sohivat mättäiden alle, ajaakseen kaloja, jotka kiitivät sinne ja tänne, verkkoon, josta Jaampa, joka seisoi keskellä jokea, kaappasi ne kiini. Pian oli heillä monta lohta enemmän kuin tarvitsivatkaan ja sillä välin kuin Jaampa ja Mellet pystyttävät telttiä, virittivät tulta ja panivat padan kiehumaan, kävivät Laila ja Inkeri veneellä eräässä saarella ja poimivat koko vakallisen lakkoja. Siinä keitettiin ja paistettiin kalaa ja poronkieliä, ja kaikki istuivat tyytyväisinä ja iloisina vapaassa luonnon helmassa. Sillä ilma oli kaunis ja aurinko vielä ylhäällä melkein koko yön. Aika kului hauskaasti, vaikk'ei sana aika tässä ole paikallaan, sillä yö oli kuin päivä. Jaampa ei kieltänyt ottamasta paria ruokaryppyä, josta ukko kävi niin hyvälle tuulelle, että hän paluumatkalla sepusti ja lauloi tilapäisen runon retken johdosta.

Seuraavana päivänä Jaampa ja Mellet menivät ajamaan poroja kotiin lypsettäviksi iltapuolella, jolloin on hiukan viileämpi, eivätkä itikat elukoita niin pahasti kiusaa. Muutaman tunnin kuluttua kuuluu kaukana koirien haukunta ja miesten huuto ja pian vilisee pohjanpuoleisilla harjuilla poroja, jotka koirien ajamina kiitävät alas mäkirinteitä täyttä lentoa. Mikään ei niitä pidätä. Kepein askelin he pujahtavat halki metsien, viitojen, soiden ja jokien. Ei kuulu minkäänlaista jalkain kopinaa, niinkuin hevoselta eli muilta eläimiltä. Kuuluu vaan selvästi tuo ihmeellinen ääni takajalkojen jäntereistä, joka muistuttaa sähkökipinöiden räiskettä. Laumassa oli ainakin 1000 poroa, jotka nyt ajettiin kokoon telttien ympärille. Muutamat lepäsivät, toiset seisovat, muutamat hyppelivät ja leikkivät, toiset taas kaikessa ystävydessä koettelivat sarviaan keskenään.

Sitten tulevat Laagjen emäntä ja palvelijattaret kiuluineen lypsämään niitä emäporoja, joita miehet suopungilla heille pyytävät. Vakavasti ja rauhallisesti viskaa ukko Laagje suopunkinsa ja vetää sillä poron vaimolleen. Samaten tekee Jaampakin. Mutta nuoriso, Laila, Inkeri, Mellet ja Lind eivät menettele yhtä vakavasti. Näyttääpä siltä, kuin ei asiasta heidän kesken tulisi muuta kuin leikkiä ja kurintekoa.

"Pyydäppäs minulle poro, Mellet", sanoi Inkeri, "minä koetan lypsää."

Mellet pyytää poron ja tuo sen hänelle, mutta Inkeri, joka ei oikein tunne temppua, saa vaan muutaman pisaran maitoa ja pudottaa päälle päätteeksi kiulunsa maahan, kun poro käy rauhattomaksi ja rupee potkimaan.

"Voitko pyytää minulle poron?" sanoi Laila Lindille. "Osaatko käyttää suopunkia?"

"Voinhan koittaa", vastasi hän, ja yritti useampia kertoja, mutta turhaan. Laila nauroi hänelle ja palvelijattaret samaten.

"Et sinä osaa", sano Laila, "anna tänne suopunki, niin saat nähdä kuinka lappalaistyttö heittää."

Kätevästi käärii Laila suopungin oikeaan käteensä, juoksee keskelle laumaa, pujahtaa porojen välitse notkeasti, somasti, hymysuin ja on, vaikka on itsekin kesytön, kaino, mutta sanomattoman soma ja viehättävä. Pian on hän saanut poron vangituksi ja kokee pitää sitä kiini, mutta poro panee vastaan ja on viedä tytön mukanaan. Lailan suuret silmät säihkyvät taistelun tuesta ja ovat melkein mustat.

"Autu minua!" huusi Laila Lindille, joka juoksi avuksi ja otti suopungin käteensä. "Pidä nyt kiini niin kauan kuin minä lypsän", sanoi tyttö, "sanoithan olevasi niin väkevä."

"Kyllä minä sen veitikan pitelen."

Mutta Laila tuskin oli ehtinyt lypsää muutamia pisaria, kun poro vimmittuna karkasi pystyyn, kaatoi maitokiulun kumoon Lailan kädestä ja heitti Lindin suin päin maahan, jossa hän nyt kierieli suureksi iloksi palvelijattarille.

"Kehuithan itseäsi niin väkeväksi," sanoi Laila ja nauroi hänkin.

"Laila, Laila", varoitti Laagjen emäntä nuhdellen, "kuinka saatat noin menetellä?"

"Eihän se ole minun syy, se oli hän itse, joka ei voinut pitää kiini pientä poroa."

"Pitää kiini! Oliko hänellä muka helppo pitää kiini, kun sinä pistit poroa. Minä näin selvästi mitä teit, veitikka, mutta nuoruus on nuoruus, Nyt me olemme lypsäneet monta kiulullista, vaan mitä sinulla on kiulussasi?"

"Voi äiti kulta, nyt minä tahdon olla vakava. Tule sinä vanha Jaampa ja ota yksi minun poroistani, niin minä lypsän sen ja annan kiulullisen Inga siskolle."

Ennenkuin lauman annettiin mennä tunturille jälleen, oli siitä otettava yksi poro teurastettavaksi. Mellet ja Jaampa menevät sitä valitsemaan, mutta juuri kun Mellet heittää ja suopunki lentää ilmassa, hypähtää äkkiä kolmivuotias kesytön porohärkä ylös, sekaantuu sarvistaan suopunkiin, ja siitäkös vasta leikki syntyy! Mutta Mellet tietää hyvin, mitä hänen semmoisessa tapauksessa on tekeminen. Samassa kuin elukka rupee tepakoitsemaan, vetää hän kaikin voimin nuorasta. Äkinäisestä ja odottamattomasta tempauksesta kaatuu poro nurin. Sama tempaus kaataa Mellet'inkin, mutta hän ei hellitä suopunkia.[6] Salaman sukkeluudella on poro taas jaloillaan, karkaa pystyyn ja lentää raivoissaan edes takaisin. Suopunki kiertyy siten milloin etu-, milloin takajalkoihin, ja se tekee mitä hauskimpia ilmahyppyjä vapauttaakseen jalkansa. Tuskin silmä saattaa seurata sen ripeitä liikkeitä. Yhtä hartaasti kuin poro tahtoo päästä irti, yhtä hartaasti tahtoo Melletkin päästä siitä vapaaksi kun vaan saisi erilleen suopungin, johon poro takertuu takertumistaan. Taistelun ajalla ovat kaikki muut säikäyksissään paenneet syrjään. Kietomalla suopunkia käsivartensa ympärille lähenee Mellet poroa lähenemistään. Tästä suutuksissaan se karkaa pystyyn ja kokee etujaloillaan, jotka pyörivät kuin rumpukapulat, lyödä hänet kumoon. Hiljaa ja äänettömänä on Jaampa sillä välin lähestynyt poroa takaa päin. Mutta nyt se huomaa hänetkin ja käy vielä rajummaksi. Vihdoin onnistuu Jaampalle päästä poroon kiini ja rivakasti ja mukavasti kietoo hän kätensä sen vyötäryksiin. Takajaloillaan yrittää poro potkaista molemmat vihollisensa luotaan, mutta turhaan. Äkkiä rauhoittuu eläin ja seisoo pää alespäin mutta silmät mulkoilevat ja pyörivät joka haaralle. Samassa se taas kohotta päänsä, karkaa pystyyn ja pieksee etujaloillaan, syöksee suin päin ja kaataa mukanaan Jaampan ja Mellet'in, joten kaikki kolme makaavat siinä taistellen ja kiemurrellen. Vihdoinkin saa Jaampa suopungin irti. Kaikki kolme hyppäävät ylös, ja hurjaa vauhtia kiittää poro pitkin kenttää, pysähtyy vähän matkan päässä, katsoo taaksensa, päristää ja syöksee taas eteenpäin vielä huimempaa vauhtia, eikä pysähdy ennen kuin se on kätkeytynyt toisten joukkoon, tiheimpään parveen.

Se poro joka oli teurastettava, oli kesy ja saatiin helposti kiini. Jaampa veti sen puoleensa ja tarttui molemmin käsin sen vasempaan sarveen, oikealla kädellään sarven nenästä ja vasemmalla juuresta. Äkinäisellä keikauksella kaatoi hän poron seljälleen, sivalsi puukkonsa ja syöksi sen päätään myöten elukan rintaan, puhkaisten sen sydämen. Samassa päästää hän irti poron, joka veitsi rinnassaan hyppää pystyyn mutta samassa silmänräpäyksessä se tuntee kuolettavan iskun vaikutuksen. Se alkaa vapista, se tahtoo seisoa, mutta jalat eivät sitä kannu, se hoipertelee ja kaatuu tunnotonna maahan. Vasta kun eläin on heittänyt henkensä, vetää Jaampa veitsen ulos haavasta, josta tuskin veren pisaraakaan pulppuaa ulos. Kaikki veri keräytyy rintakehään. Inkeri on peittänyt käsillään silmänsä ja kääntynyt pois päin. Hän ei voinut katsella kuolevaa eläintä.

Kun Lind ja hänen sisarensa olivat lähteneet ja Laagje vaimoneen iltasella istuivat kahden kesken teltissä puhellen, lausui vaimo:

"Oletko huomannut, että hän, tuo kaunis Daro, kauppiaan poika, mielistelee Lailaa?"

"Sitä en ole huomannut, mutta onhan Laila niin soma tyttö, että jokaisen täytyy hänestä pitää."

"Mutta oletko huomannut, että Lind pitää hänestä, että Laila on hänelle niin rakas, että Lind mielellään kosisi, jos tyttö olisi Norjalainen?"

"Pitäköön hän tytöstä niin paljon kuin tahtoo. Laila ei ole semmoinen tyttö, joka antaisi itseensä vietellä."

"Ei suinkaan, mutta minä luulen että Lind todella rakastaa tyttöä, ja jos seuraat minun neuvoani, niin Laila ei saa enää mennä Garnäsiin."

"Ei Lailasta ole pelkoa."

"Mutta etkö ole havainnut että Lailakin pitää hänestä?"

"Sinä vaan luulet joutavia, vaimo."

"Minä en luule mitään. Me naiset näemme semmoisissa asioissa paljon paremmin kuin te miehet. Sinä olet ollut sokea, kun et ole nähnyt mitään."

"Mitä sinä sitten olet nähnyt?"

"Mitäkö olen nähnyt! Olen nähnyt Lailan suuret silmät siitä asti, kun hän oli lapsi. Olen nähnyt ne iloisina, suruisina ja vihaisina, mutta en koskaan ole nähnyt sitä ilmausta, joka nyt toisinaan kuvastuu näissä silmissä, ne eivät milloinkaan ole olleet niin syvämieliset, synkät ja haaveksivaiset kuin nyt."

"Hän on vanhempi nyt näetkös, hän on täysikasvuinen impi, se tulee tästä."

"Niin, ja siitä, että hän ensi kerran elämässään alkaa tuntea lempeä miesolentoa kohtaan."

"Eikö hän pidä Mellet'istä?"

"Ei sillä tapaa, eikä niinkuin ennen. Etkö ole huomannut, että hän usein istuu aivan hiljaa ja uneksii, että hän ajattelee aivan toista kuin Mellet'iä ja poroja, Jaampaa ja meitä, että hän toisinaan huokaa raskaasti ja että hänen poskensa punastuvat ja hänen silmänsä saavat omituisen loisteen ja huulensa hymyilevät, kun tuo kaunis Daro lähestyy ja puhuttelee häntä?"

"Onko Jaampa ja Mellet sanonut mitään?"

"Jaampa ei huomaa mitään, mutta Mellet ei ole hyvillään siitä, että Laila käy Garnäsissä. Hän vihaa Daroa varmaankin yhtä paljon kuin hän Lailaa rakastaa."

"No, olkoon niin, mutta piakkoin taas paalaamme tunturille, ja silloin nuo Garnäsin retket loppuvat. Hän saa kaikissa tapauksissa käydä sanomassa jäähyväiset. He ovat olleet ystävällisiä Lailaa kohtaan ja opettaneet hänelle kaikenlaista, josta hänellä saattaa olla huvia ja hyötyä."

"Mene itse mukaan! Minä vakuutan sinulle, että he molemmat pitävät enemmän toisistaan, kuin itse tietävät, eikä tarvitse muuta kuin pieni sattuma, pieni sana, kipinäinen vaan, kun heidän lempensä syttyy täyteen tuleen. Oletko unhoittanut, että Lailankin suonissa juoksee daro-verta, oletko unhoittanut, että Laila on hänen serkkunsa?"

"Sitä en ole unhoittanut, olenpa usein sitä tänä kesänä muistanut."

"Ole siis varovainen, äläkä salli hänen enää mennä Garnäsiin. Jos nämä molemmat saavat ilmaista tunteensa, silloin et enää kykene liekkiä sammuttamaan ja silloin hän ei huoli Mellet'istä."

"Luuletko sinä, että kesytöntä tunturin kukkaa käy uudestaan istuttaminen ahtaasen laaksoon? Luuletko, että hän menestyisi Norjalaisen vaimona? Minä en sitä usko, siksi on hän liian kiintynyt meidän vapaasen elämäämme, ja hän on aina pitänyt Mellet'istä."

"Hän on tosin aina pitänyt Mellet'istä, mutta pue Daro lappalaispukuun, tee hänestä Lappalainen, pane hänet Mellet'in viereen ja käske tyttö valitsemaan, niin saat nähdä."

"Laila kantaa kuitenkin Mellet'in sormusta ja tietää kerta tulevansa hänen vaimokseen."

"Mutta hänen sydämensä on Darolla, ja Lailalla on hellät tunteet ja rautainen tahto, joka ei koskaan ole masentunut. Hän noudattaa omaa tahtoansa ja on tehnyt sitä lapsesta asti."

"Niin kyllä kaikessa, vaan ei naimishankkeissa. Mutta hän tietää myös sangen hyvin, että lapset sellaisissa tapauksissa aina noudattavat vanhempiensa tahtoa ja vaalia, ja että tämä vaali on tehty jo aikaa sitten."

Tämän keskustelun jälkeen kului useampia päiviä ilman että Laila kävi Garnäsissä. Mutta eräänä päivänä, kun Lind oli kalastamassa kaukana virralla, kuuli hän jonkun laaksossa vastaisella puolella laulavan muutamia säkeitä eräästä vuorolaulusta, jota paimenpojat ja tytöt tavallisesti laulelevat kulkiessaan kaukana toisistaan laaksossa. Laulu on varsin yksinkertainen, ja sitä voi muutella ja muodostaa mielin määrin tilaisuuden mukaan. Lind alkoi siis eräällä säkeellä:

Kaukana kun luotasi,
Yli laaksoin, vuortenki,

Sulle laulan, armahain;
Kuuletko sä lauluain?

Kun kaiku oli vaiennut ja vähän aikaa kuulunut, kuului kirkas, heleä ääni, joka tuli kuin auringon säde kirkkaan ilman läpi kaukaa laaksosta:

Kaulana sun luotasi,
Yli laaksoin, vuortenki,
Vastaan sulle laulaen:
Lauluasi kuuntelen!

Lind huomasi, että se ei ollut kukaan muu kuin Laila, ja vastasi taas:

Kaukana sun luotasi,
Yli laaksoin, vuortenki,
Pyyntöin korvihisi soi;
Tullos luoksein, tullos oi!

Samassa kuului toiselta puolen vastaus:

Kaukana sun luotasi,
Yli laaksoin, vuortenki,
Vastaukseni sulle soi:
Luoksesi en tulla voi! En voi! En voi!

kaikui kauempana ja kauempana, samalla kun laulajatar eteni pois päin.

"Terveisiä Lailalta," sanoi Lind sisarelleen tullessaan alas Garnäsiin, "kuulin hänen laulavan paimenlaulua kaukana laaksossa virran vastaisella puolella."

Aika kului jo elokuun puoliväliin, ja se aika lähestyi, jolloin Lappalaiset tavallisesti jättävät kesälaitumensa ja vetäytyvät tuntureille. Laila ei isoon aikaan ollut käynyt Garnäsissä, mutta Inkeri odotti varmaan hänen tulevan sanomaan jäähyväisiä, ennenkuin lähtisi.

Aikaiseen eräänä aamuna tuli Garnäsin renkipoika, joka oli ollut kaukana virralla katsomassa erästä lohিপatoa, juosten taloon ja kertoi nähneensä ihmisen istuvan ja pitelevän itseään kiini koivussa, joka riippui tuon tunnetun pyörteen päällä. Se oli luultavasti joku, jolle oli tapahtunut onnettomuus virrassa ja oli näöltään lappalaistyttö, kertoi poika. Hän oli ollut vastaisella puolella, mutta koski oli niin pauhannut, ett'ei ollut apua huutamisesta. Hän oli sen vuoksi vaan viitannut kädellään osoitteeksi, että onneton oli huomattu ja saattoi toivoa pelastusta, ja sitten hän oli juossut kotiin.

Kiiruusti haettiin vahvimmat köydet, jotka talossa ja eräällä jahti-aluksella, joka oli rannalla, olivat saatavissa. Onneksi sattui Garnäsissä silloin olemaan useita Lappalaisia ja koko joukko muuta väkeä, joiden kanssa Lind riensi apuun. Tiellä he tapasivat Mellet'in joka yhtyi heidän seuraansa. Yksi mies lähetettiin vastaiselle rannalle merkiksi onnettomalle, että ihmisiä tuli apuun. Kaksi köyttä köytettiin yhteen ja molempien päähän laitettiin silmukka, jotta kaksi saattoi istua siinä.

"Kuka tahtoo mennä syvyyteen?" kysyi Lind, kun kaikki oli valmiina.

Ei kukaan vastannut. Tässä oli henki kysymyksessä.

"No, minä lähden! Tänne köysi!"

Hitaasti hän hinautti itseään alas, kunnes tapasi koivun äärimmät oksat. Hän tarttui oksiin ja veti itsensä niiden avulla riippuvan kallioseinän alle, joten hän katosi vuorella seisovien näkyvistä.

Koivun juurella, nojaten kylmää kallioseinää vasten, istui Laila kalpeana ja väristen vilusta. Lakkinsa hän oli kadottanut, hiukset riippuivat hajallaan hänen hartioillaan, ja sinisessä jakussaan ja harjanaisin hapsin oli hän pikemmin Ahtolan neidon, kuin ihmisen näköinen. Hän oli edellisenä iltana ollut matkalla Garnäsiin jäähyväisiä sanomaan ja aikoi soutaa poikki virran, mutta toinen airo oli katkennut ja hän oli mennyt alas putouksesta. Vene oli mennyt pirstaleiksi, ja hän ei enää tiennyt mistään, ennenkuin törmäsi koivun oksia vasten. Silloin hän tarttui niihin ja hinasi itsensä ylös, kunnes pääsi istumaan tyvelle. Siksi hetkeksi hän oli pelastunut, mutta kauhean yön hän oli viettänyt. Hän oli läpimärkä ja kylmä ilma valtasi keskellä koskea, mutta onneksi hän oli tottunut sekä veteen että viluun, joten hän saattoi kestää tämän ja sitoi itsensä lujasti kiini, jotta ei ehkä tunnottomuuden tilassa putoaisi koskeen. Hän tiesi itseään pian kaivattavan ja toivoi myös, että joku sattumalta hänet huomaisi. Jos hän olisi voinut laittaa tiedon kosken-karalla, olisi hänen tilansa jo aikaa sitten ollut tietty Garnäsissä. Lintu lensi nimittäin useampia kertoja istuakseen tutulla paikallaan, mutta riensi säikähtäen pois nähdessään siinä ihmisen.

Lind, jolla ei ollut edes aavistusta, kuka tuo onneton oli, hämmästyi kovin nähdessään Lailan täällä. Kaikista vähimmin oli hän luullut Lailan siellä olevan.

"Jumalan nimessä, Laila, sinähän täällä oletkin!" huudahti hän.

"Minä se olen, ja sinä olet rohjennut tulla tänne minua pelastamaan."

"En tiennyt sinun olevan täällä, en osannut sitä edes aavistaa."

"Silloin et kenties olisi tullutkaan?"

"Laila, olisin kyllä tullut. Olisin mennyt vaikka synkimpään syvyyteen maailmassa, tietäessäni sinun olevan siellä. Miten kauhea tämä yö sinulle lienee ollut, ja miten tuskallinen oletkaan ollut."

"Minä rukoilin Jumalaa ja Vapahtajaani, ja nyt hän on kuullut rukoukseni."

"Toivon, että molemmat pääsemme onnellisesti täältä ylös. Köysi on vahva, jotta et tarvitse peljätä."

"Nyt en enää pelkääkään."

"Istu nyt tähän silmukkaan, minä sidon meidät molemmat kiini. Jos pelastumme, pelastumme molemmat ja jos kuolemme, kuolemme yhdessä."

"Silloin en pelkää kuolemaa."

"Pidä nyt kiini minusta," sanoi Lind antaessaan merkin köyden hinaamiseen. Samassa köysi sinkosi pois kalliosta ja molemmat kieppuivat nyt pauhaavan kosken päällä taivaan ja maan välillä.

"Laila," kuiskasi Lind, kun tytön pää lepäsi hänen olkapäällään, "ethän suutu minuun, kun tunnustan, että pidän sinusta paljon, että sinä olet minulle rakkaampi kuin kukaan Norjan tyttö, rakkaampi kaikkia muita maailmassa? Voitko sinäkin vähän pitää minusta?"

"Ikuisesti, jos sinä niin tahdot, mutta minä olen vaan katala lappalaistyttö!"

"Laila, sinä olet minulle kaikki ja sinä olet oleva omani —"

"Köysi laahaa kiveä vasten!" huudettiin ylhäältä.

Lind ponnisti jalkansa kallioseinästä vasten, jotta köysi kulki vapaasti, ja pian he olivat niin korkealla, että käsin voitiin nostaa heidät vaarallisesta asemastaan.

"Laila," huusivat Lappalaiset, "se on Laila, joka on istunut koskessa."

"Rakas Laila," sanoi Mellet, "Jumalan kiitos, että pelastuit!"

"Sinäkin olet täällä, Mellet," sanoi Laila heikolla äänellä, "etkä tullut minua pelastamaan!"

"En tiennyt sinun siellä olevan, jos sen olisin tiennyt, olisin kyllä tullut."

"Hän ei sitä myöskään tiennyt," ajatteli Laila.

Laila oli niin uupunut ja heikko, jotta hänet täytyi viedä Garnäsiin, jossa hän pääsi Inkerin kamariin lepäämään. Mutta seuraavana päivänä Laila oli taas yhtä terve, kuin ennenkin. Hänen voimakas ja raitis ruumiinsa ei ollut vahingoittunut, vaikka luultavasti jokainen muu tyttö olisi semmoisessa tapauksessa ollut melkein kuoleman oma.

Tuo vanha koivukin oli tullut Garnäsiin. Luultavasti oli niiden molempien paino, jotka sen päällä olivat istuneet, vioittanut eli katkaissut jonkun sen juurista. Virta sai nyt koivun enemmän valtaansa, tempasi sen irti ja vei mukanaan alaspäin, joten se aamulla makasi rannalla aivan talon kohdalla. Lind vedätti sen maalle. Ehkä siitä voisi valmistaa jonkun kapineen tapauksen muistoksi, tuumasi hän. Myöhempanä aamupäivällä tuli Laila arki-huoneeseen, puettuna täydellisesti norjalaistyttö pukuun.

Kun Lind tuli huoneeseen, hämmästyi hän nähdessään Lailan norjalaisessa puvussa, mutta hänen silmäyksensä oli niin hellä, joka osoitti, että Laila häntä miellytti ja että hän ei ollut katunut eikä unhoittanut, mitä oli tunnustanut silloin, kun molemmat riippuivat taivaan ja maan välillä.

Mellet tuli myös huoneeseen ja näki Lailan uudessa puvussa, mutta tämä muutos ei laisinkaan häntä miellyttänyt. Laila tuntui hänestä semmoisena niin vieraalta, ett'ei hän voinut häntä edes lähestyäkään. Mellet pyysi sentähden Lailan pukeutumaan omaan pukuunsa, joka nyt oli kuiva, ja kehoitti häntä lähtemään kotiin, jossa vanhemmat olivat rauhattomia hänen pitkästä viipymisestäään.

Lind olisi mielellään puhunut Lailan kanssa kahden kesken, mutta se oli nyt mahdotonta. Lailan lähtiessä hän vaan ennätti kuiskata:

"Minä olen huomeniltana vartioroviolla Gaisatunturilla kello 12, kun aurinko on matalimmallaan pohjoisessa. Rakas Laila, tule sinne, minulla on sinulle niin paljon sanottavaa. Sinun täytyy tulla, meidän pitää saada puhella kahden kesken, ja minun täytyy saada sanoa sinulle jäähyväiset, ennenkuin lähdet."

Laila vastasi vaan vähäisellä nyökkäyksellä, ja hän ynnä Mellet läksivät taas kulkemaan tunturille päin.

Seuraavana päivänä läksivät Jaampa ja Mellet ajamaan porokarjaa telteille, jotta se olisi koossa siinä, kun seuraavana päivänä aiottiin lähteä Ravdosjärveltä. Laila pyysi päästä mukaan, ja hän ynnä eräs palvelijattarista soutivat veneellä järven toiseen päähän, kulkeakseen sitten kukin eri rantaa takaisin päin. Laila sai siis sopivan tilaisuuden mennä Lindin mainitsemmalle vartioroviolle, joka oli rakennettu eräälle kukkulalle, josta saattoi nähdä Garnäsiin asti.

Kello 11 oli Laila vartioroviolla. Hän tahtoi olla siellä ennen Lindiä. Laila tahtoi nähdä hänen tulevan. Hän ei tiennyt, mitä Lindillä oli sanottavaa. Hän vaan aavisti. Mutta Laila tahtoi istua siellä hänen kanssansa kahden kesken kesäyön vaaleassa valossa, kuulla hänen ääntään ja vakuutustaan, että lempisi Lailaa, häntä yksin eikä ketään muuta. Laila olisi ennen lähtöään hiukan soristanut itseään, mutta se olisi herättänyt huomiota ja epäluuloa. Hänen täytyi siis mennä tavallisessa valkoisessa sarkajakussaan ja pienessä punaisessa lakissaan. Laila ei tiennyt, että hän juuri tässä puvussa oli somin tuon suuren, voimakkaan Daron silmissä.

Kello oli jo 11 1/2. Aurinko painui kahta tunturihuippua kohden, jotka kohosivat pohjan puolella. Kun sen suuri, punainen liuska oli niin matalalla, että se kosketti korkeampaa molemmista huipuista, silloin oli juuri puoliyö. Laila istui nojaten roviioon, käsi poskellaan. Tämä poski oli tähän asti ollut tavallista hohtavampi odottaessaan Lindin tuloa, mutta aurinko painui alemmas ja alemmas, ja hieno poski kävi yhä kalpeammaksi. Kun tunturin huippu mustana varjona kuvastui auringon kehässä ja kello siis oli 12, silloin tunki epäily Lailan mieleen. Eikö hän tulekkaan? Koko luonto lepäsi ny hiljaisena ja rauhallisena. Ei ainoakaan lehti värähtänyt, ei hienoinkaan tuulen henki häirinnyt Ravdosjärven tummaa pintaa. Linnut olivat menneet levolle ja nukkuivat pää siiven alla hiljaisella oksallaan. Laila saattoi nähdä kauas Garnäsiin päin metsättömien kunnaitten päällitse, ja hän luuli voitavansa pitkän matkan päässä nähdä, jos joku sieltäpäin tulisi. Hän katsoi katsomistaan. Hänen epäilyksensä kasvoi ja toi myötänsä vielä tuskankin, joka sai kyneleet hänen silmiinsä, joten hän ei voinut nähdä paljon mitään. Äkkiä hän hypähti ylös ja toivon vieno hymyily näkyi hänen huulillaan. "Ehkä hän tuleekin toiselta puolen ja tahtoo minua ilahuttaa äkkinäisellä tulollaan?" ajatteli Laila, varjostaen kädellään silmiään ja katsellen tarkasti pohjanpuoleisia tuntureita. Mutta ei ainoatakaan elävää olentoa näkynyt missään. "Hän ei tule!" huokasi Laila. Aurinko alkoi taas kohota ja muuttua kirkkaammaksi, niinkuin sammuva lamppu, johon lisätään öljyä. Kello oli yli 12; kirkkaampi valo virtasi vuorille ja laaksoihin, valo niin ihmeen ihana, että olisi voinut luulla sen lähteneen itse ikuisen valon asunnoista. Yksittäinen lintu alkoi visertää pensastossa, sitten yhä useampi, ja kaikkialla vallitsi taas uuden päivän aamuna virkeä elollisuus, iloa ja elämää taivaan lintujen ja maan eläimien kesken. Ainoastaan Laila istui siinä yksinään ja kyynel kimalteli hänen kalpealla poskellaan. Pieni raunio-tassi tuli ja istui roviolle aivan lähelle häntä. Sillä oli suussaan jyvä, jonka se aikoi viedä pienokaisilleen, mutta se jäi ihmetellen istumaan, nyykäytti päätään ja keikutti pyrstöään ja katseli suurin silmin vierasta, joka istui siinä. Pieni hiirikin tuli esiin pensastosta, istahti takajaloilleen ja katseli häntä. Se pyyhkäsi etukäpäällään silmiään ikäänkuin paremmin nähdäkseen. Se ei voinut käsittää, mikä tuo vieras olento oli, joka istui siinä niin hiljaa ja ääneti. Musti, Lailan pieni uskollinen seurakumppani, makasi katsellen hänkin emäntänsä. Se vikisi hiljakseen. Se varmaankin näki surun emäntänsä kasvoissa, ja tuskin tarvinnee epäillä, että eläimet, varsinkin koira, voivat ottaa osaa ihmisen suruun.

"Hän ei tule, hän ei tule!" huokasi Laila taas.

Tuskallinen tunne ahdisti kuin raskas taakka hänen sydäntään, ja hän huokasi sydämensä syvimmästä pohjasta. Kello oli 1. Asia oli siis varma, Lind ei tullut!

Laila nousi seisoaalleen, pyyhki kyneleensä, sivali hiukset silmiltään, ja hänen suuret surumieliset silmänsä loivat vielä viimeisen katseen Garnäsiin päin. Luonnonlapsen ylpeä, uljas, raitis sydän oli loukattu tuon muukalaisen uskottomuudesta.

"Sinä et tullut!" puhkesi hän sanoihin. "Kurja Daro, sinä olet minut pettänyt! Miksi pelastit minut, kun kuitenkin sitten minut hylkäsit? Kamala Daro! Jää siis sinne, missä olet, kurjaan asuntoosi! Olisin lempinyt sinua uskollisemmasti, hellemmästi ja hartaammasti kuin yksikään sinun heikoista, kalpeista naisistasi, joilla on kipeä sydän ja rinta rautakehyksessä. Sinun tähtesi olisin elänyt huoneessasi niinkuin kesytön laululintu häkissä koko elinaikani. Olisin oppinut, mitä olisit tahtonut minulle opettaa,

olisin tullut siksi, kuin sinä olisit tahtonut, en olisi ollut sinun vertaisesi, mutta olisin kuitenkin voittanut jokaisen sinun kalpeista naisistasi. Ilossa ja surussa, myötä- ja vastoinkäymisessä olisin ollut sinulle uskollinen, niin uskollinen kuin puhtain kulta; sillä minä rakastin sinua siitä hetkestä saakka, jolloin sinut ensi kerran näin, sydämeni pohjasta, ainoastaan sinua koko heimostasi, ja päivä päivältä enemmän ja enemmän, lujemmin ja lujemmin. Kavala Daro, paha, viekas Daro, miksi petit minut, miksi et tullut?"

Laila kääntyi pois päin Garnäsistä, ja katseli tuntuille päin, jossa kodat olivat. Äkkiä hän taas kääntyi. Viha oli kadonnut, ylpeys kukistunut, rohkeus masentui ja epätoivo tuli sijaan. Hän heittäysi kanervikkoon kätkien kasvot käsiinsä, nyyhki ja itki katkerasti. Hän ei tiennytkään, kuinka paljon hän oli toivonut, ennenkuin nyt, kun viimeinenkin kipinä sammui, hän ei tiennyt kuinka vahva se side oli, joka oli kiinnittänyt häntä Lindiin, ennenkuin se nyt äkkiä katkaistiin, joten hänen sydämensä oli murtumaisillaan. Melkein pyörryksissä ja kyynelten vallassa hän makasi siinä, kunnes hänen pieni seurakumppaninsa taas tuli ja nuoli hänen poskeansa ikäänkuin muistuttaakseen häntä, että nyt oli aika lähteä kotiin. Laila otti koiran syliinsä ja hyväili sitä. "Voi Musti, Musti, hän petti minut! Nyt lähdemme," ja hän otti muutaman askeleen, mutta kääntyi jälleen, otti terävän kiven ja kirjoitti litteän paaden kylkeen, joka oli pystytetty rovion huipulle:

Minä olin täällä, sinä et tullut, hyvästi!

Muutamia päiviä myöhemmin meni Lind tunturille, mutta Lappalaiset telttineen, poroineen olivat kadonneet ja Ravdosjärven rannat olivat autiot ja tyhjä. Hän meni vartioroviolle ja huomasi, että heikko naisen käsi oli kirjoittanut jotakin kiveen. Hän luki kirjoituksen ja nyt hänelle selvisi kaikki. Kaikki oli näissä muutamissa sanoissa. Kokonainen elämäkertomus. Suuria toiveita, suloisia unelmia, petettyjä lupauksia ja särjetyn sydämen jäähyväishuokaus.

Antero Lindin vanha isä oli vaarallisesti sairastunut iltapuolella, ja kun poika kuitenkin aikoi lähteä, katsahti sisar häneen hämmästyen ja sanoi:

"Ethän toki lähde isäsi luota hänen kuolinhetkellään?"

"Minä jään kotiin," vastasi veli.

Kun kello löi kaksitoista, tiesi hän Lailan istuvan vartioroviolla odottamassa.

"Inkeri, siskoni," sanoi hän, "nyt minua tuomitsee se tyttö, jota rakastan, nyt veljesi on hänen silmissään raukka, mies, jossa ei ole rahtuakaan rehellisyyttä."

"Aioitko tavata Lailaa?"

"Aioin, ja nyt hän odottaa minua turhaan!"

"Armas veljeni, minä säälin sinua. Ei mikään maailmassa ole niin vaikeata, kuin joutua sen halveksimisen alaiseksi, jota lempii. Mutta ehkä isä on huomenna parempi.

"Silloin Laila on jo kaukana täältä."

"Mutta tapaathan hänet Karasjoen markkinoilla, ja voit silloin selittää hänelle asian."

"Sinne on pitkä aika. Silloin hän ehkä jo on naimisessa."

"Sinä aioit siis todellakin naida lappalaistytön Lailan?"

"Jos olisin saanut häntä tavata, olisin kehoittanut häntä jäämään tänne talveksi meille ja — —"

XI.

Häät

Kuukautta myöhemmin oli Laagje laumoineen, perheineen hyvässä turvassa Avotunturilla, 6 peninkuormaa Koutokeinosta, mutta perheessä vallitsi alakuloisuus. Ei kukaan ollut entisellään. Kukin kulki omissa ajatuksissaan. Lailan iloisuus oli kadonnut. Laagje ja hänen puolisonsa huomasivat sen kyllä ja aavistivat syyn siihen. Mellet ja Laila eivät enää seurustelleet yhtä luottavaisesti kuin ennen. Jaampan muoto oli synkkä. Hänen suosikkinsa, tämä nuori tyttö, jota hän oli tottunut pitämään

ihanimpana, jaloimpana, puhtaimpana ja pyhimpänä olentona Jumalan luonnossa, kantoi povessaan salaista surua, ja Jaampa suri tätä niinkuin koira, joka näkee isäntänsä surun, vaan ei voi tehdä eikä sanoa mitään.

"Laila," sanoi Laagje eräänä päivänä, "me näemme kaikki, että sinä olet surumielinen, sano minulle, isällesi, mistä syystä?"

"Ei se ole mitään."

"On, lapseni, on siinä joku syy. Sinä et ole niinkuin ennen."

"Minä olen sairas."

"Niin juuri, sinä olet sairas sielun ja ruumiin puolesta, siksi ovat silmäsi tummat ja synkkämieliset ja poskesi kalpeat. Eivätkö Mellet, Jaampa ja äitisi ole sinulle ystävälliset?"

"Ovat, enemmän kuin ansaitsenkaan."

"Meistä on niin ikävää nähdä sinut surullisena. Koeta tulla iloiseksi jälleen. Kohta olet morsian. Heti joulun jälestä tulee sinun ja Mellet'in mennä naimisiin."

"Minä en tahdo mennä naimisiin."

"Etkö tahdo? Olethan aina pitänyt Mellet'istä, ja uusi teltti, jossa te tulette asumaan, on valmis, ja teillä yhteiseen on kaunis porokarja, jonka avulla voitte elää ja muuttaa mihin tahdotte."

"Voimmehan odottaa."

"Niin et ole ennen puhunut. Mutta tänä kesänä sinä olet muuttunut. Jospa et koskaan olisi astunut jalallasi Garnäsiin Darojen joukkoon!"

"Niin, jospa en olisi sitä tehnyt!"

"Onko hän tahtonut sinua viekotella?"

"Ei."

"Onko hän ryöstänyt sydämesi viekkailla sanoilla ja valheellisilla lupauksilla?"

"Ei."

"Ja kuitenkin ehkä pidät hänestä ja sydämesi on kiintynyt häneen?"

"En tiedä."

"Heitä pois hänet mielestäsi! Repäise hänen kuvansa mielestäsi ja ajatuksestasi! Hän vaan viettelee sinut syvyyden partaalle ja hylkää sinut."

"Voi, isä!"

"Laila, kuule isäsi sanaa! Sinä tiedät, että aina olen sinusta pitänyt, jo lapsuudestasi saakka."

"Sen tiedän, rakas isä," sanoi Laila nojaten päänsä hänen polvilleen.

"Mutta sinä et tiedä, että minä olen toivonut paljon sinusta ja sinun jälkeisistäsi itselleni ja kaikille Lappalaisille. Sinä et tiedä, miten suloisia unelmia olen uneksinut sinusta ja tulevaisuudestasi. Laila, minä olen rikas. Tuo korkea, ylpeä Daro on köyhä raukka minun rinnallani. Minä voin ostaa hänen talonsa, jos tahdon, eli vielä suuremmankin, mieleni mukaan. Ja minä olen itsekseni tuumannut, että, kun sinä tulet Mellet'in vaimoksi, ostan teille suuren talon meren rannalta Darojen keskellä. Sinä saat taloja ja tavaraa, lemiä ja lampaita, niin paljon kuin tahdot, ja sinä voit elää Darojen tavalla, pukeutua niinkuin he, jos tahdot, ja lapsiasi saat kasvattaa Norjalaisten tavalla, he saavat tietoa ja oppia niinkuin maan rikkaimmat lapset, ja he tulevat suvusta sukuun mahtaviksi ja eteviksi. Mutta heidän sukunimensä on oleva Laagje, ja joutuessaan tänne meidän keskellemme papeiksi ja tuomareiksi muistaisivat he kuitenkin aina olevansa lappalaista syntyperää. Katso, näin olen minä ajatellut, se on ollut elämäni päämäärä, ja se on vielä vanhuutenikin toivo. Ja äitisi, minä ja Jaampa tulisimme sinua katsomaan suuressa talossasi, istuisimme köyhinä Lappalaisina oven pieleen ja katselisimme ilolla sinua ja sinun lapsiasi."

Laila itki, vaan ei sanonut mitään. Hänelläkin oli ollut unelma. Se oli melkein samanlainen kuin isänkin. Isä olisi ehkä suostunut hänen unelmaansa ja täyttänyt hänen toivonsa, ottanut Daron vävykseen ja usein ilolla käynyt heitä katsomassa. Mutta Daro ei tullut, voi, hän ei tullut! Hän oli

pettänyt!

Jo alkujaan oli määrätty, että Mellet'in ja Lailan häät olivat vietettävät Karasjoella markkina-aikana jälestä joulun, jolloin sinne kokoontui paljon kansaa. Häät olivat vietettävät oikein muhkeasti. Sukulaisia piti kutsuttaman läheltä ja kaukaa, ja Jaampa aikoi jo edeltäkin pyytää luvan Lailalta, saadakseen sinä päivänä, tapauksen johdosta, ottaa pienen sydämen lämmittäjän.

Mutta Lailan mieli ei käynyt iloisemmaksi. Laagje ja hänen vaimonsa tuumailivat tästä ja vaimo kehoitti, että lähdetäisiin Koutokeinon häitä pitämään lähimmäisenä sunnuntaina ennen joulua. Hän ikäänkuin aavisti Daron tulevan Karasjoen markkinoille ja saattavan Lailan pään vielä enemmän pyörälle.

Mellet ilmoitti Lailalle tämän päätöksen ja koki häntä ilahuttaa.

"Miksi et ole niinkuin ennen, Lailasjam," sanoi hän, "olenko sinua jollakin tavoin loukannut, oletko minuun suuttunut?"

"En, Mellet, en ole sinuun suuttunut."

"Mutta et kohtele niinkuin ennen lapsuutesi ystävää ja leikkiveria. Etkö enää pidä minusta?"

"Kyllä, Mellet."

"Miksi siis olet niin murheellinen? Kohta vietämme häitämme. Kahdeksan päivän kuluttuahan menemme vihille."

"Kuule, rakas Mellet, odottakaamme vielä vähän aikaa, odottakaamme siksi kunnes minä tulen jälleen terveeksi, raittiiksi ja iloiseksi."

"Sydämesi, Laila, on viime aikoina käynyt niin kylmäksi minua kohtaan. Niin ei se ollut ennen, mutta kuta kylmemmäksi sinä käyt, sitä totisemmaksi käy minun rakkauteni sinua kohtaan."

"Täällä on monta kauniimpaa tyttöä kuin minä, onhan täällä Jaakon Inga, Unnaan Magga, Aslakin Kati ja monta muuta."

"Mutta ei ainoatakaan sinun kaltaistasi, Laila."

"Kaikki nämä ovat paremmat kuin minä. Etkö sinä pidä Jaakon Ingasta?"

"En, ainoastaan sinusta enkä kestään muusta ja ainoastaan sinun kanssasi tahdon mennä naimisiin."

"Mutta minä en vielä tahdo mennä naimisiin."

"Sinä olet jo luvannut. Kannathan minun sormustanikin."

"Sinä saat sen takaisin ja voit antaa sen jollekin toiselle tytölle."

"Tahdotko syödä sanasi? Tahdotko pettää minut, Laila, niinkuin Daro petti sinut?"

"Mistä sen tiedät? Oletko vakoillut?"

"Minä näin sinut vartio-roviolla. Minä olin siellä. Sinä et sitä aavistanut. Koirasi äkkäsi minut ja oli luonani, vaikk'et sitä huomannut. Olipa onni ett'ei Daro tullut. Jos hän olisi tullut ja koskenut sinuun, olisi suopunkini ollut valmis, ja hän ei olisi hengissä sieltä päässyt."

"Hän pelasti henkeni."

"Sen minäkin olisin voinut tehdä."

"Mutta sinä et tullut. Voi, Mellet, miksi et silloin tullut? Kaikki olisi nyt ehkä toisin. Mutta silloin se oli hän, joka tuli!"

"Juuri siitä syystä häntä vihaan."

"Mellet, nyt olet paha."

"Kutsu sitä miksi hyvänsä, vihaksi häntä eli rakkaudeksi sinua kohtaan. Minä vihaan Daroja, sen tunnustan ja sen teen syystä, mutta sinä, Laagjen tytär, sinä häpäiset sukusi ja esivanhempasi. Ja kuitenkin sinä olet oleva vaimoni eikä hän saa koskaan enää sinua nähdä!"

Joulu läheni ja Laagje valmistelihe lähtemään Avjotunturilta Koutokeinoon.

Päivää ennen lähtöä toimitti Laila niin, että sai puhella kahden kesken vanhan ystävänsä Jaampan kanssa.

"Jaampa, istuppas tähän viereeni", sanoi Laila.

"No, mitä tahdot?"

"Oletko joskus pitänyt minusta?"

"Olenhan hiukan."

"Minä olen niin kurja ja onneton."

"Sen olen huomannut."

"Tahdotko tehdä minulle palveluksen?"

"Niin monta kuin tahdot!"

"Jaampa, sinä olet aina tehnyt, mitä olen pyytänyt. Tahdotko täyttää viimeisen pyyntöni?"

"Tahdon, tahdon, sano mikä se on."

"Huomenna lähdemme Koutokeinoon."

"Silloin sinä olet morsian ja me juomme häitäsi ja pidämme hauskaa elämää. Mutta ehkä tahdot ett'en joisi sinun hääpäivänäsi? Sitä et saa vaatia, Lailaseni. Pyydä vaikka mitä muuta, mutta ei sitä. Sinä päivänä minä tahdon juoda ja olla iloinen."

"Vaikka minä olen niin murheellinen."

"Miksi sinä olet sitten murheellinen?"

"Minä en huoli Mellet'istä."

"Et huoli Mellet'istä! Kenenkä sitten ottaisit? Ehkä mieluummin ottaisit minut?"

"Ennen sinut, kuin Mellet'in!"

"Jumala sinua armahtakoon, lapsi, älä nyt puhu semmoisia kuin että mieluummin ottaisit minut. Silloin todellakin lienet onnettomampi, kuin ajattelinkaan."

"Rakas, vanha Jaampa, tahdotko tehdä niinkuin minä sanon?"

"Kaikki, mitä vaan tahdot."

"Tahdotko lähteä Garnäsiin?"

"Garnäsiin! Pitääkö minun lähteä Garnäsiin Daron luo?" huudahti Jaampa ja hänen kasvonsa synkistyivät.

"Niin, sinun pitää lähteä Garnäsiin."

"Pitääkö minun tappaa hänet? Pitääkö minun hiipiä hänen luoksensa, heittää suopunkini hänen kaulaansa, raahata hänet koskelle ja viskata virtaan, jotta hän kieppuu ja luikertelee nuorassani kuin mato kourussa, kunnes hän on kuollut?"

"Ei, ei."

"Pitääkö minun sitoa hänet, panna rekeen ja tuoda tänne, heittää hänet eteesi, jotta sinä saat astua jalallasi hänen päällensä ja sylkäistä häntä vasten viekkaita silmiään mennessäsi morsiamena kirkkoon?"

"Ei."

"Mitä sinä tahdot, mitä sitten vaadit?"

"Laita niin, että hän saa nähdä sinut."

"Nähdä minut! No, onpa se kaunis näky! ja entäs sitten?"

"Nähdessään sinut hän kysyy jotakin, ja sinä silloin näet ja huomaat, mitä hän ajattelee."

"Kestä, mistä?"

"Meistä kaikista. Ja sinä voit silloin kertoa hänelle, että sunnuntaina ennen joulua vietetään minun häitäni, jolloin huomaat, onko hän minut unhottanut."

"Varmaan hän on sinun unhottanut. Hän petti sinut. Mellet on kertonut sen minulle. Hän ei sinua enää ajattele. Hän ajattelee vaan daro-tyttöjään. Mitä sinä hänestä enää välität?"

"Tahdotko tehdä niinkuin pyysin?" sanoi Laila kyöneleet silmissä ja katsoi rukoilevasti vanhaa ystäväänsä.

"Älä itke, älä itke, lapseni, minä lähden, minä menen maailman loppuun, taivaasen eli helvettiin, eli vaikkapa tuon kirotn Daron luo, kun sinä sitä vaadit."

Seuraavana päivänä pantiin teltti ja muut tarvekalut rekeen, ja Laagje, hänen vaimonsa, Mellet ja Laila läksivät Koutokeinoon, mutta Jaampa toisten palvelijoiden kanssa jäi kotiin karjaa hoitamaan. Jaampa oli luonnollisesti myös kutsuttu häihin, mutta saattoihan hän tulla jälkeinpäin, arveli ukko, eli odottaa kernaasti kotona, kunnes palaisivat kirkosta ja viettäisivät häitä kotona.

Tuskin olivat toiset lähteneet matkaan, kun Jaampa otti suksensa ja ohjaksensa ja meni porolaumalle. Täällä hän valitsi itselleen poron, jota Lappalaiset nimittävät "Njirroksi." Se on semmoinen eläin, jolla on se ominaisuus, että se ei tahdo seurata laumaa, vaan kuleksii mieluummin itsekseen. Se on kesyttömämpi kuin muut porot, mutta myös nopeampi juoksemaan kuin tavallinen poro. Jaampa pani riimun sen päähän, kiinnitti ohjaksen ja antoi mennä Alteniin päin, seisoen itse suksilla ja pitäen kiinni ohjaksista. Luonnollisesti kuljetaan tällä tavalla hirveätä vauhtia ja paljon nopeammin, kuin jos reellä ajaisi. Vastamaassa on se porolle huokeampi, ja myötämaassa taas sukset sujuvat kilvassa poron perässä. Mutta harva Lappalainen osaa kulkea tällä tapaa, ja siinä ei saa polvet tutista muutaman penikuorman kulkemisen jälkeen.

Kello 12 lauantaiyönä oli Jaampa Ravdosjärven harjanteilla Garnäsin yläpuolella, mutta siinä poro kaatui kuoliaana maahan. Jaampalla oli toki viettävä maa edessään ja hän antoikin mennä aika vauhtia. Oli kuutamoyö, ja sitä paitsi oli seutu hänelle hyvin tuttu.

Läheystyessään taloa Jaampa kulki hiljaisilla askeleilla. Hän tahtoi päästä sisään kenenkään huomaamatta. Mutta talon koira syöksi ulos ja hyökkäsi hänen päällensä. Salaman nopeudella ja hyvin tähdätyllä iskulla halkaisi Jaampa koiran pään, jotta se kaatui kuoliaana tantereelle.

"Tuosta saat palkkasi siitä, että purit Lailan pientä koira!" sanoi Jaampa. Hänellä oli hyvä muisti ja hän ei tahtonut nostaa suurta melua. Kaikki makasivat syvässä unessa. Hän kääntyi eräasen sivurakennukseen, jossa hän tiesi Antero Lindin makaavan ja avasi hiljaa oven. Siihen aikaan ei ovia lukittu sisäpuolelta. Ääneti hän astui permannon poikki ja pysähtyi sängyn eteen, Kuu valaisi himmeästi säteillään sekä häntä että Lindiä, joka nukkui sikeässä unessa.

"Daro," sanoi Jaampa, "herää!"

Kauhistuen ja unen horroksissa katseli Lind hetkisen Jaampaa, ennenkuin selvisi ja tunsu hänet.

"Jaampa", sammalsi hän nousten istualle sängyssä, "mitä sinä täältä tahdot, aiotko tappaa minut?"

"En toki, en sinua enkä muita. Tänään olen jo kyllin verta vuodattanut."

"Mikä on hätänä, miksi tulet tänne keskellä yötä?"

"Minä tuon sinulle terveisiä."

"Keltä?"

"Lailalta."

"Lailalta!" huudahti Lind, "onko mitään vaarallista hankkeissa? Kuinka hän voipi?"

"Huonosti."

"Onko hän sairas?"

"Hän on suruissaan."

"Siitä etten minä tullut?"

"Sitä en tiedä, mutta hän lähetti minut tänne sanomaan sinulle, että hän huomenna, pyhänä kello 12, on morsiamena Koutokeinon kirkossa."

"Se ei ole totta, sinä valehtelet, se on mahdotonta! Olihan hänellä aikomus viettää häänsä Karasjoella markkina-aikana julestistä joulun."

"Huomenna kello 12 Laila ja Mellet vihitään Koutokeinon kirkossa."

"Voi minua onnetonta!" huudahti Lind ja viskautui sänkyyn, mutta hypähti jälleen seisolle kalman kalpeana. "Se ei saa tapahtua, se ei voi tapahtua, se ei ole totta!" huusi hän.

"Petithän sinä hänet!"

"Ei, ja tuhatta kertaa ei, minä en häntä pettänyt. Isäni makasi kuolinvuoteellaan ja minun täytyi sulkea hänen silmänsä. Saatoinko semmoisena hetkenä jättää isäni?"

"Puhutko totta? Senkötähden et voinut tulla?"

"Sen tähden, muuten ei mikään este mailmassa olisi minua pidättänyt."

"Oliko aikomuksesi naida Lailan?"

"Oli, hän olisi ollut vaimoni, kunnioitettu ja arvossa pidetty, kuin kuka hyvänsä muukin."

"Ovatko porosi 'Vihuri' ja 'Jivja' kotona?"

"Ne ovat molemmat täällä."

"Pue siis päällesi matkavaatteesi, hiljaa, mutta joutuisaan, ja sitten lähdemme matkalle poikki tunturien semmoista vauhtia, jommoista et vielä ikänäsi ole kulkenut. Minä menen valjastamaan."

"Pääsemmekö huomenna perille?"

"Pue päällesi, sanon minä, ja älä herätä ketään."

"Luuletko että ehdimme perille?" kysyi Lind, kun Jaampa tuli kahdella porolla.

"En tiedä. Voimmehan koettaa. Kaikissa tapauksissa ehdimme hääjuominkeihin."

Porot hypähtivät syrjään nähdessään koiran.

"Tuossa on Kaaro, Kaaro on murhattu!" sanoi Lind.

"Minä sen tapoin, se hyökkäsi päälleni."

Saavuttuaan kukkulalle Lind huomasi poron, joka makasi siinä kuolleena, ja osoitti sitä.

"Se pakahtui," sanoi Jaampa, "minä ajoin sillä 10 penikuormaa kahdessatoista tunnissa."

Sittemmin he eivät paljon puhuneet. Jaampa ajoi edellä "Vihurilla" ja antoi sen juosta niin paljon kuin se pääsi. Mutta heillä oli 16 penikuormaa Koutokeinon. Vaan poroillakin näytti olevan halu päästä perille. Ne tunsivat tunturit, laaksot ja järvet yhtä hyvin kuin Jaampakin, ja kiitivät vapaaehtoisesti eteenpäin tavatakseen vanhoja ystäviään. Kulettuaan 5-6 penikuormaa heidän täytyi levätä pari tuntia. Porot rupesivat heti kaapimaan itselleen jäkälää lumen alta. Jaampa viritti nuotion ja paistoi pari poron kieltä.

"Sano minulle totuus, Daro, äläkä salaa mitään," sanoi Jaampa. Hän nousi seisolleen, nojausi sauvaansa ja katseli Lindiä, joka makasi lumella nuotion vieressä. "Aioitko naida lappalaistytön, Laagjen tyttären? Onko se totta? Vanno pyhä vala!"

"Niin totta kuin Jumala minua auttaa."

"Sinä et aio häntä pettää?"

"Jos sen teen, saat hirttää minut suopungillasi."

"Minä en välitä vähääkään sinusta. Minä voisin helposti tappaa sinut niin kuin koirasikin, ja jättää sinut tähän raatona makaamaan, jos siitä vaan olisi Lailalle iloa. Hän on ollut hyvä enkelini siitä hetkestä, jolloin hän ensi kerran istui polvellani. Hän on pelastanut sieluni saatanan ja hänen puisien ja kivisten jumalainsa vallasta, joita minä palvelin. Sen vuoksi teen kaikki, mitä hän käskee ja tahtoo, olkoon se sitten siunauksesi eli kiroukseksi, ja vaikka minun pitäisi pettää Laagje, hänen sukunsa ja oma kansani."

"Minäkin olen pannut henkeni alttiiksi Lailan tähden.

"Niin vainenkin, se ei ollut niinkään hullusti tehty. Sinä et silloin tiennyt, kuka hän oli, etkä nytkään tiedä, kuka hän on."

"Kuka hän on? Hän on kaunein neito, jonka koskaan olen nähnyt."

"Mitä joutavia!" sanoi Jaampa, hän oli vähällä suuttua tästä rakkauden innosta. "Mutta kenen tytär hän on? Tiedätkö sen?"

"Luonnollisesti Aslak Laagjen!"

"Mitä vielä! Se ei ole totta. Yhtä paljon Laila on Laagjen tytär, kuin sinä olet hänen poikansa."

"Mitä sinä mies puhut, oletko hullu?"

"En ole, mutta uskon, että puhuit totta vakuuttaessasi, että aiot naida hänet, ja sen vuoksi kerron nyt sinulle asioita, jotka saavat daroveresi koskena tulvaamaan sydämeesi, jotka saattavat sinut semmoiseen tuskaan, että riennät eteenpäin niinkuin se vaivainen, joka on myöhästynyt ja näkee taivaan portit sulkeutumaisillaan, ei koskaan enää auetakseen."

"Mitä sinä tarkoitat," sanoi Lind nousten seisolleen, "eikö Laila ole Laagjen tytär?"

"Ei, sanon minä, hän ei ole Laagjen tytär, hän on sinun sukulaisesi, serkkusi, hän on setäsi tytär, hänen, joka kuoli Karasjoella 20 vuotta sitten. Lapsen me pelastimme ja otimme luoksemme."

"Taivaan Jumala, ett'en ennen sitä ole tiennyt."

"Voit olla kiitollinen, että tiedät sen nyt!"

"Niin, Jaampa, minä kiitän sinua siitä kaiken elinaikani, mutta Jumalan tähden, meidän täytyy lähteä, paikalla, jokainen silmänräpäys on kallis. Minun täytyy päästä perille, ennenkuin he ovat vihityt. Jaampa, saata minut perille, minä annan sinulle mitä vaan tahdot, jos saatat minut perille, ennenkuin se on liian myöhäistä!"

"Sinun tähtesi en tee mitään, ylpeä Daro, sinulle en ole mitään velkaa, enkä huoli sinun kiitoksestasi ja vielä vähemmin tavaroistasi. Voisin helposti jättää sinut tähän, voisin ajaa 'Vihurilla' Koutokeinon ja juoda siellä Lailan häissä itseni humalaan. Mutta Laila ehkä kuolisi nähdessään minun tulevan yksin, ja katsoisi minuun aina nuhtelevilla ja surullisilla silmillä; sillä hän ei lemmi Mellet'iä, eikä ketään muuta kuin sinua. Sen tähden minun täytyy noudattaa hänen tahtoaan, sen tähden tahdon jälleen saattaa hänet iloiseksi, tahdon nähdä ilon kyyneleet hänen silmissään, samoin kuin kerran näin hänen äitinsä, kun sinä tulet, ja hän tuskassaan vihdoin kuulee sinun äänesi, näkee sinut ja nojautuu rintaasi vasten, ja silloin hän ehkä myös ojentaa minullekin kätensä sanoen: 'Kiitoksia, vanha paha Jaampa!'"

"Kello on 12," sanoi Lind katsoen kelloaan, "nyt on pyhä, meidän täytyy rientää, meidän täytyy taas lähteä matkalle; minä tulen aivan mielettömäksi, ellemme ajoissa pääse perille!"

"Minä tiedän vallan hyvin, mikä aika nyt on päivästä, sinun ei tarvitse ilmoittaa sitä joutavasta kellostasi. Etkö näe pohjantähteä? Mutta jos yksi poroista pakahtuu, pääsee vaan toinen meistä perille, ja jos molemmat pakahtuvat, ei kumpikaan meistä pääse häihin."

Taas lähdettiin kulkemaan aukeita, autioita tunturilakeita.

Sillä välin eräessä tuvassa Koutokeinossa parillaan puettiin Lailaa morsiuspukuun. Hän vastusteli eikä ollenkaan tahtonut pukeutua morsiuspukuun. Se kuuluu asiaan. Lappalaismorsiamen pitää tehdä vastarintaa pukeutuessa, hänen täytyy itkeä, ruikuttaa ja valittaa ja sanoa ei tahtovansa olla morsian, ja lopullisesti hänen kuitenkin täytyy suostua menemään alttarin eteen. Kaikki vaan osoitteeksi siitä että hän on viaton ja ujo neito. Sattuipa kuitenkin kerran, että muudan morsian alttarin edessä papin kysymykseen, tahtoiko hän ottaa tämän N. N:n aviomiehukseen, suoraa päätä vastasi:

"En."

"Sitten en saata teitä vihkiä," sanoi pappi.

"Saatat kyllä," sanoi morsian, "minä arvelin, että kysyisit sitä minulta vielä toistamiseen."

Mutta Lailassa ei ollut mitään teeskenneltyä ujoutta. Hän vastusteli toden teolla, sulasta epätoivosta, itki ja rukoili, ett'ei häntä pakoitettaisi. Morsiuksittöt, jotka häntä pukivat, pitivät lopullisesti tätä vastustelemista melkein sopimattomana, sopihan kohtuullisella tavalla osoittaa ujouttaan, ja saisihan se

jo kertakin loppua.

Vihdoin Laila oli puettu hopeavyöhön, hopeakaulukseen ja kaikkiin koristeihin, jotka asiaan kuuluvat. Sitten hän talutettiin kirkkoon ja asetettiin istumaan Mellet'in viereen, joka oli puettu punaiseen jakkuun. Kalpeana ja itkusilmin istui morsian siinä, silmät maahan luotuina.

"Missä on Jaampa?" kysyi hän kerran ja katseli tuskallisesti ympärilleen. Kukaan ei tiennyt missä Jaampa oli.

"Hän ei tule! Kaikki on hukassa!" huokasi Laila ja antoi horjuen taluttaa itsensä alttarin eteen, suureksi kummastukseksi Kovalle Hjorth'ille, joka vielä oli pappina Koutokeinossa silloin, kun nämä seikat tapahtuivat, ja joka hyvin tunsii Lailan siitä ajasta, jolloin hän oli käynyt rippikoulua. Hän oli kyllä usein nähnyt tämän kaltaisia tapauksia, vaan ei milloinkaan semmoista epätoivoa ja tuskaa joka tämän morsiamen kasvoilla kuvautui.

Sitten tuli kaksi neitoa ja poikaa, jotka kannattivat suurta vaatetta kunnia-taivaana morsiusparin päällä. Tämä vaate oli nimeltä "Pelli" [7] ja kuului kirkolle. Sen käyttämisestä maksettiin muutama killinki kirkon kassaan. Tapa on omituinen Koutokeinossa, eikä ainakaan ole tavallinen muualla Ruijassa. Se on luultavasti ruotsalaista syntyperää ja on säilynyt Koutokeinossa niistä ajoista, jolloin tämä oli ruotsalainen pitäjä.

Kirkko oli täpösen täynnä talvipukuihinsa puettuja Lappalaisia. Pappi otti käsikirjansa, kääntyi pariskunnan puoleen ja alkoi puhua heille, mutta hän oli tuskin ennättänyt lausua muutaman sanan, kun kirkon ovelta äkkiä kuului hirveä meteli. Ovi paiskattiin selälleen ja sisään hyökkäsi pitkä mies lappalaispuvussa. Hän työnsi voimakkaasti kaikki muut syrjään, jotta niitä kaatueli oikeaan ja vasempaan, ja tunkihe alttarin eteen huutaen kuin mieletön:

"Pysähdy, pysähdy, pappi, Jumalan tähden odota!"

"Kuka se on, joka uskaltaa häiritä kirkon rauhaa? Ken sinä olet?" huusi Kova Hjorth.

"Nimeni on Antero Lind," vastasi vieras, astui alttarin eteen, työnsi Mellet'in syrjään ja sieppasi Lailan, joka oli vähällä vaipua maahan, voimakkaihin käsivarsiinsa. Laila oli kuullut, nähnyt ja tuntenut hänet.

"Laila, sinä et vielä ole vihitty," sanoi Lind, "sinä et ole hänen vaimonsa?"

"En."

"Jumalan kiitos!" huudahti hän ja painoi ensimmäisen suudelman neidon kalpeille huulille.

Mellet tahtoi riuhtaista morsiamen irti, mutta vasemmalla kädellään piti Lind Lailaa vyötäryksiltä kiini ja oikealla hän tarttui Lappalaisen kulkuun ja työnsi häntä pois luotaan.

Pappi ja läsnä oleva kansa katselivat hämmästyksissään tätä tapausta, eivätkä saattanut käsittää sitä, mutta Laagje ja hänen puolisonsa käsittivät kaikki nähdessään Jaampankin.

"Kurja kavaltaja!" huusi Laagje, "sinä olet meidät pettänyt!"

"Mitä te huudatte ja meluatte?" sanoi pappi. "Hiljaa herran huoneessa! Onko tämä mies hullu, joka tulee häiritsemään pyhää toimitusta?"

"Ei, pappi, minä en ole hullu, minulla on oikeus olla täällä ja pitää tätä neitoa sylissäni", vastasi Lind.

Laila ei tiennyt muuta kuin että oli pelastettu, ett'ei hän ollut vihitty Mellet'in kanssa ja että tuo suuri väkevä Daro tuki ja puolusti häntä.

"Tiedä se, pappi," sanoi Lind, "että tämä neito ei ole Laagjen tytär eikä häntä myöskään vihitä kehenkään Lappalaiseen, vaan että hän on norjalainen tyttö, setäni tytär, ja että hän on oleva minun vaimoni Jumalan ja ihmisten edessä."

"Onko se totta, mitä tässä puhutaan," kysyi pappi Laagjelta, "eikö Laila ole sinun tyttäresi?"

"Ei, tapahtukoon Jumalan tahto!" vastasi Laagje ja kertoi hämmästyneelle kansalle kertomuksen tyhjistä kätkeestä. "Ja nyt," lausui hän lopuksi, "olen taas lapseton ja köyhä kuin Job."

"Andasjam," sanoi Laila Lindille, käyttäen ensi kerran tätä lemмен osoitusta, "onko se ihan totta, että olen sinun ja Inkerin serkku ja setäsi tytär?"

"On, Lailasjam, se on niin totta, kuin että seison tässä, ja siitä, että tämän tiedän ja että olen tässä, saat kiittää 'Vihuria' ja vanhusta, joka seisoo tuossa."

"Kiitoksia vanha Jaampa, paha Jaampa, ilkeä Jaampa!" sanoi Laila kietoen kätensä ukon kaulaan ja suuteli tuota vanhaa, kurttuista naamaa. Sitten hän astui Laagjen luo, joka oli istaunut kirkon lattialle, ja lankesi polvilleen hänen eteensä.

"Anna anteeksi, rakas isä," sanoi Laila, "ilman sinutta en olisi elänyt, ja sinä olet aina ollut hyvä isä minulle."

"Minulla ei ole mitään anteeksi annettavaa, lapseni," vastasi Laagje, "sinä et ole mitään rikkonut; mutta minulla ei ole tässä mailmassa enää mitään toivoa, ja me Lappalaiset emme koskaan pääse kurjuudestamme."

Sen jälkeen astui Kova Hjorth saarnastuoliin, ja vihkimäpuheen sijaan saarnasi hän Room. 10 luvun 33 värsyn johdosta: "Kuinka tutkimattomat ovat hänen tuomionsa ja käsittämättömät hänen tiensä!"

Jumalan palveluksen loputtua menivät Laila ja Lind pappilaan.

Seuraavana päivänä olivat kaikki Lappalaiset kadonneet ja kaksi päivää myöhemmin saapui nuori pariskunta Garnäsiin, jossa Inkeri avosylin otti heitä vastaan.

Vuoden kuluttua vietettiin Garnäsissä häitä. Altenin kirkko, jossa Laila ja Antero Lind vihittiin oli täpösen täynnä Lappalaisia, Suomalaisia ja Norjalaisia. Uutinen jälleenlöydetystä norjalaistytöstä oli levinnyt kaikkialle, ja jokainen tahtoi nähdä hänet morsiamena, puettuna kauneimpaan lappalaispukuunsa; sillä ainoastaan sillä ehdolla oli Laagje luvannut tulla häihin. Laagjen emäntä ja Mellet eivät tulleet, mutta Jaampa sitä vastoin tuli. Laila oli niin pyytännyt, että Jaampa tulisi ja näkisi hänet morsiamena, vaikkapa norjalaisessa puvussakin, ja että Jaampa iloitsisi sinä päivänä, sillä muuten ei Laila sanonut voivansa itsekään olla oikein iloinen. Laagje ja vanha Jaampa istuivat kunniapaikalla alttarin puolella, ja Jaampa joi sinä päivänä kuin mies ja lauloi illalla lappalaisia runoja, joista vieraat eivät ymmärtäneet sanaakaan.

Muuten ei ole häistä paljon kerrottavaa. Sen saatamme vaan mainita, että, kun morsian Inkerin kanssa seuraavana aamuna kulki vieraille tarjoilemassa kahvia ja viinaa sängyssä, niinkuin tavallista on oikeissa lappalaishäissä, Jaampaa ei löytynyt mistään. Hänelle oli kyllä annettu huone, jossa Laagjen kanssa saisi levätä, mutta eipä kauan kestänyt, ennenkuin ukosta tuntui liian kuumalta ja ahtaalta olo lukittujen ovien sisäpuolella. Hän hiipi siis hiljaa ulos ja kävi makaamaan pihalle paksussa poronnahkaturkissaan, johon hän vetäytyi huppuun, ikäänkuin etana kuoreensa. Mutta syntyipä yöllä ankara lumisade, jotta aamusella vähintäinkin kyynärän paksuinen lumivaippa peitti maat mantereet ja samassa Jaampankin. Tästä ei ukko kuitenkaan herännyt. Hän veti vaan makeata unta valkoisen vaippansa alla, jonka itse taivas oli hänelle valmistanut, aamuun asti, jolloin morsiamen häntä löytääkseen täytyi pistää sukset jalkaansa ja kulkea pitkin pihaa, pistellen suksisauvalla lumeen, kunnes vihdoin tapasi pehmeän esineen, ja ylös lumesta kohosi Jaampa. Hänkin siis sai "karhukupin" sängyssä.

XII.

Jaampan viimeinen retki.

Varsinaiseen Ruijaan eivät Norjalaiset näy asettuneen, ainakaan ei suuremmassa määrässä, ennenkuin neljännellätoista vuosisadalla. Aikaisemmin on, kuten lappalaiset sadut kertovat, vaan joku rauhaton karkulainen asettunut sinne tänne autiolla rannikolla, hankkien elatuksensa osaksi kalastuksella, osaksi rosvoamalla Lappalaisia. Kohtaukset tuommoisten rosvojen kanssa ovat luultavasti antaneet aihetta Lappalaisten monilukuisiin satuihin eräästä kummituksen tapaisesta sankarista, nimeltä "Stallo", s.o. rautamies eli rautapaidalla ja ampuma-aseilla varustettu soturi.

Mutta vähitellen huomattiin, ett'ei sitä vähäpätöistä veroa, jota voitiin kiskoa varsinaisilta paimentolaisilta, läheskään sopinut verrata niihin rikkauksiin, joita maan kalaiset rannikot ja vuonat runsaassa määrässä tarjosivat. Seuraus tästä oli, että Ruijan rannoille aikaa voittaen asettui toimellisia norjalaisia kalastajia. Nämä Ruijan kalastusasemat herättivät pian Bergeniläisten huomion. He huomasivat kaupankäynnin ulkomaiden kanssa edullisemmaksi suorastaan Ruijasta kuin Bergenistä, johon maan tuotteet alussa koottiin ja josta niitä vietiin ulos joko norjalaisissa tahi ulkolaisten laivoissa.

Osa "porvareista" muutti sen vuoksi perheineen Ruijaan ja asettui asumaan kalastusasemiin. Tätä esimerkkiä noudattivat pian useat muutkin. Kun kalastus lakkaamatta oli hyvin tuottava ja tänne muuttaneet kauppiaat siitä syystä kokivat houkutella Ruijaan yhä useampia Norjalaisia, osittain palvelijoita, osittain "asianajajia ja toimitusmiehiä", niin muutti tänne ei ainoastaan Bergenistä, vaan Norjan muistakin kaupungeista, etenkin Trondjemista, yhä enemmän väkeä. Seuraus tästä liikkeestä oli että "Ruijan rannikoilla ja saarilla pian vilisi ihmisiä".[8]

Useat kalastusasemat, joihin Bergeniläiset olivat asettuneet, muuttuivat vähitellen "pieniksi kaupungeiksi ja kauppiaat kulettivat tavaroitaan sekä omilla, että vuokratuilla laivoilla Bergeniin, Trondjemiin, Tanskaan ja Hollantiin ynnä muihinkin ulkomaan kaupunkeihin," samalla kun toiselta puolen "englantilaisia, hollantilaisia, ranskalaisia ja tanskalaisia laivoja purjehti Ruijaan tuoden asukkaille viljaa y.m. helpommasta hinnasta, kuin Bergeniläiset." Tämän suoranaisen ulkomaan kaupan kautta näyttää Ruijan väestö kohonneen jotenkin hyvään varallisuuden tilaan, joka oli yleinen ei ainoastaan porvareissa eli varsinaisissa kauppiaista, vaan koko väestössä ylimalkaan; sillä nimen omaan mainitaan, että useimmilla talonpojilla oli omat aluksensa. Selvin todistus väestön varallisuudesta näinä aikoina on ehkä se, että Ruijan väestö rakensi 24 kirkkoa ja "sisusti useimmat niistä komeasti" ja "että he omasta puolestaan kustansivat vähintään 12 pappia."

Mutta tämä kukoistus sai äkkinäisen lopun, ei sen kautta, että kalastus huononi, vaan niiden etuoikeuksien kautta, joita Bergenin kauppiaat hankkivat itselleen Tanskan hallitukselta.

Se varallisuus, johon ne kauppiaat, jotka Bergenistä olivat muuttaneet Ruijaan, aikaa voittaen kohosivat, herätti ei ainoastaan Bergeniläisten huomion, vaan myös suuressa määrässä heidän kateutensakin, ja heidän onnistui pian, tietämättömän hallituksen avulla, antaa näille pohjoisille kilpailijoilleen kuolinisku sen kautta, että saivat toimeen sopimattoman ja tunnotoman asetuksen, jommoista tuskin ainoakaan hallitus koskaan lienee julkaissut.

Saadakseen siis jälleen käsiinsä ulkomaan kaupan, jonka nuo Ruijaan muuttaneet olivat ikäänkuin vieneet mukaansa, saivat Bergenin kauppiaat toimeen asetuksen, joka sääsi, että "tästälähin ei yksikään ulkomaan laiva saa purjehtia pohjoisemmaksi Bergeniä, ei myöskään saa mikään laiva purjehtia pohjois-Norjasta ja Ruijasta Hollantiin eli muuanne, poikkeamatta sitä ennen tavaroineen Bergeniin." Tämä etuoikeus masensi kerrassaan sekä Ruijan kaupan että myöskin koko väestön kalastusinnon ja uutteruuden. Vientitavaroiden hinta meni alaspäin eli riippui Bergeniläisten mielivallasta, samalla kun tuontitavaroiden hinta nousi äärettömiin, molemmat kalastusta harjoittavan väestön suureksi vahingoksi. Tästä lähin kävi kauppiaille mahdottomaksi asettua Ruijaan kalastusta harjoittavan väestön keskuuteen. Seurauksena olikin varsin pian se, että varakkaimmat porvarit muuttivat takaisin Bergeniin hankkiakseen siellä itselleen oikeuden vapaasen kauppaan ulkomailla.

Voisi jo luulla, että Bergeniläiset nyt olivat saaneet hartaimman halunsa toteutetuksi, nimittäin koko Ruijan kalakaupan haltuunsa, ja että he nyt olivat tyytyväiset, mutta kaukana siitä. Kymmenen vuotta myöhemmin julkaistiin nimittäin asetus, joka määräsi, että "ei kukaan kauppias, pohjoiseenpäin menevä eli sieltä tuleva saa tehdä kauppaa toisen kauppiaan velkahisen kanssa." Siis oli varsin helppo asia niille kauppa-apulaisille, joita porvarit palatessaan Bergeniin olivat jättäneet Ruijaan heidän kauppaansa hoitamaan, toimittaa niin, että väestö alituisesti oli heille velassa. "Useimmat eivät tienneet eivätkä saaneet tietää, mitä he oikeastaan olivat antaneet eli saaneet."

Vapaan kaupan aikana oli kauppiaille ja useimmilla talonpojilla omat aluksensa, joilla he purjehtivat Bergeniin, mutta kun heitä kiellettiin viemästä Ruijasta muuta kuin "omia tuotteitaan" eli mitä palvelijoittensa avulla voivat kalastaa, saamatta ostaa mitään toisilta lastinsa täytteeksi, kun nimittäin väestö oli velassa kauppiaille ja siis heidän vallassaan, niin oli seuraus tästä, "että heidän aluksensa saivat maata maalla mätänemässä."

Väestö valitti tuon tuostakin Ruijan virkamiesten kautta näistä vääryyksistä Tanskan hallitukselle, mutta Bergeniläiset osasivat niin sokaista hallituksen silmät, jotta ikäänkuin palkinnoksi käytöksestään saivat uuden oikeuden, jonka mukaan koko maa vuokrattiin kuudeksi vuodeksi Bergeniläisille, jotka saivat oikeuden itse "asettaa vouteja ja muita virkamiehiä," ja viisi vuotta oli nyt Ruija maaherratta, jolle onneton väestö olisi voinut valittaa hätäänsä. Perhekuntia myötiin kuin orjia kauppiaalta kauppialle ja saivat muuttaa kalastuspaikasta toiseen.

Tila oli nyt käynyt niin rasittavaksi, "että väestö päätti paeta Ruijasta, ja se pakeni niin suurissa joukoissa, että maa epäilemättä olisi tullut aivan autioksi," ellei Ruijaan taas olisi asetettu maaherra, joka Bergenin maaherran kanssa oli saanut käskyn lähteä Ruijaan "saattamaan rappeutuneet asiat järjestykseen."

Mutta eipä näyttänyt uusia asukkaita muuttavan Ruijaan. Tämän asian auttamiseksi määrättiin Ruija nyt, kärsittyään lähes 200 vuotta kovinta kauppatyranniutta, siirtopaikaksi rikoksellisille, johon (käskykirjeen mukaan vuosilta 1751 ja 1760) "rikoksellisia molempaa sukupuolta, jotka ovat tuomitut

tahi vast'edes tuomitaan ikuiseen vankeuteen, oli lähetettävä maan asuttamisen edesauttamiseksi." Niinikään määrättiin, "että muutamia niistä naisista, jotka olivat Bergenin ja Trondjemin kuritushuoneissa, oli vuosittain lähetettävä Ruijaan, jossa maaherran tuli ottaa heitä vastaan ja toimittaa heille miehiä(!)."

Mutta tila ei tästä parantunut. Vihdoinkin huomattiin, "että Ruijaa koskeva kauppajärjestelmä ei ollut tuottanut toivottua hyötyä, vaan oli päin vastoin, samassa kun se tuotti melkoisia tappioita itse kaupalle, ollut turmiollinen etenkin väestölle," ja vihdoin vuodesta 1789 myönnettiin taas Ruijalle vapaa kauppaoikeus ja kolme uutta kauppalaa perustettiin.

Yksi niistä porvareista, jotka näinä surullisina aikoina kauimmin jaksoivat kestää Ruijassa, oli Antero Lind. Mutta huolimatta kaikista ponnistuksistaan, joutui hän vuosi vuodelta yhä enemmän velkaan Bergenin kauppiaille, ja paria vuotta ennen vapaan kauppaoikeuden uudistumista täytyi hänenkin heretä kauppatoimistaan ja myödä sekä Garnäs että molemmat aluksensa. Sen verran hän vaan jätti itselleen, että vaimoneen ja lapsineen saattoi toisella aluksella purjehtia Bergeniin.

Vuonna 1790 tapaamme taas Lailan Bergenissä yksinkertaisessa huoneessa, jonka ainoa akkuna on kadulle päin. Hänen miehensä on konttoorissa entisen velkojansa luona, jolta hän on saanut pienen toimen. Tänäpäin on ensimmäinen käräjöpäivä ja usein näkee kaduilla kulkevan Norlantilaisia, Ruijalaisia, joskus jonkun Lappalaisenkin. Laila itse istuu, pieni lapsi sylissään yksin kotona nojatuolissa, joka on tehty Garnäsin rantakoivusta ja on ainoa muisto talosta. Laila on nojautunut tuolin selkämystä vastaan, sulkenut silmänsä ja näyttää kalpealta ja kivuloiselta. Tunturin raitis väri on kadonnut. Puoleksi nukkuen hän uneksii entisestä elämästään tunturin tyttönä. Hän näkee tunturit, porot, kodat, Laagjen, Jaampan ja Mellet'in. Hän kiittää "Vihurilla" tunturilakeoita pitkin, eikä tiedä, mitä suru ja murhe jokapäiväisestä leivästä tahtoo sanoa. Kuitenkaan ei hän koskaan ole katunut naimistaan Antero Lindin kanssa. Kaikessa köyhyydessään hän ei suostuisi vaihtamaan kohtaloansa kenenkään toisen vaimon kanssa koko mailmassa, mutta hän ei kuitenkaan voi estää, että ajatukset toisinaan eksyvät ja palajavat muinaiisiin muistoihin, entisiin elantoihin ja toimiin. Hän ei ole moneen vuoteen kuullut mitään vanhoista ystävistään. Laagje ei sen koommin tullut enää Ravdosjärvelle, kun Laila oli mennyt naimisiin Lindille. Ei edes Jaampa ole käynyt häntä katsomassa häiden jälkeen. Hän ei tiedä, ovatko he elossa vai kuolleet.

Äkkiä Laila herää siitä, että hänen pieni lappalaiskoiransa, jonka hän oli tuonut mukanaan, hyökkää haukkuen ulos ovesta. Hän menee, lapsi käsivarrellaan, akkunan luo ja näkee kadulla suuren joukon katupoikia, jotka ikäänkuin mehiläisparvi pyörivät pörhöisen ihmisolennon ympärillä, jolla on päällään harmaa jakku ja nahkapussi selässä. Poikanulikat repivät häntä ja heittävät hänen päällensä lokaa, ja koirat säestävät tätä melua haukunnallaan. Laila avaa akkunan, ja ukon tullessa lähemmäs hyökkää Mustikin hänen kimppuunsa, mutta sen sijaan että olisi purrut alkaa se liehakoida ukon ympärillä, hyppii hänen rinnoilleen ja ajaa poikajoukon hajalle. Laila huomaa nyt, että tuo outo olento on eräs Lappalainen, ja huutaa hänelle lapinkielellä:

"Tule tänne, tule tänne sisälle!"

Lappalainen hämmästyy kuullessaan omaa kieltänsä puhuttavan, pysähtyy ja katselee ympärillensä. Kuultuaan saman kehoituksen toistamiseen hän astuu etehiseen. Laila avaa hänelle oven ja ukko astuu huoneeseen.

"Jaampa!" huudahti Laila, "Jumalan nimessä, onhan se Jaampa, voinko uskoa silmiäni, oletko sinä todellakin vanha Jaampa?"

"Minä olen Jaampa, mutta kuka sinä olet?" sammalsi ukko ja katsoa tuijotti Lailaan tässä hänelle oudossa pukineessa.

"Minä olen Laila, etkö tunne minua enää? Oletko unhottanut Lailan, oman lintusesi?"

Jaampa lankesi polvilleen, otti lakin päästään, pani kätensä ristiin ja rukoili:

"Isä meidän, joka olet taivaassa j.n.e."

Jaampa oli tuntenut Lailan ja odottamattomassa ja ylenmääräisessä ilossaan ei ukko tiennyt muuta kuin lukea tuon ainoan rukouksen, jonka hän osasi.

"Kiitos Jumalan, vihdoinkin olen sinut löytänyt, Lailasjam!" huudahti Jaampa.

"En vieläkään oikein voi uskoa, että sinä, Jaampa, todella olet täällä Bergenissä, minun luonani ja minun asunnossani!"

"Täällä nyt vaan olen kuin olenkin," sanoi Jaampa käyden istumaan permannolle. Lailakin hairahtui ja kävi hänkin vanhan tavan mukaan istumaan jalat ristissä Jaampan viereen. Eihän ollut kukaan heitä näkemässä, ja heillä oli molemmilla niin paljon kertomista ja kyselemistä, ja sen lisäksi oli niin sulosta taas saada kuulla ja puhua omaa lapsuuden kieltä.

Vähän myöhempanä tuli Lind kotiin ja tapasi molemmat istumassa permannolla vierekkäin. Hän hämmästyi suuresti huomattaessaan ja tuntiessaan Jaampan.

"Mutta miten ihmeen tavalla sinä olet tänne tullut? Oletko lappalaisena loihittijana muuttanut itsesi linnuksi ja lentänyt tänne?" kysyi Lind.

"En toki," vastasi Jaampa hymyillen, "minä olen kulkenut laivalla monen suuren meren poikki, niinkuin saduissa kerrotaan. Yö± päivät kuljimme kokonaisen kuukauden. Vihdoin saavuimme tänne, ja tässä suuressa kylässä olen poikanulikkain ja koirien hätyyttämänä kuleksinut monta päivää, kunnes vihdoin Musti tuli ulos eräästä huoneesta ja tunsu minut, sitten Laila huomasi minut ja vihdoin sain kuulla omaa kieltäni."

"Miten olette voineet, sinä, Laagje ja te kaikki, sitten kuin läksimme?"

"Laagjen emäntä on kuollut. Mellet on nainut Jaakon Ingan ja Laagjella on nyt pojanpoika, joka kantaa hänen nimeänsä ja on nyt hänen lohdutuksensa ja toivonsa."

"Oletko ollut sittemmin Garnäsissä, kun me sieltä läksimme?"

"Laagje ja minä tulimme tänä keväänä Ravdosjärvelle poronemme. Halusimme nähdä lapsuutemme seutuja ja tahdoimme myös nähdä sinut, Laila. Läksimme siis eräänä päivänä Garnäsiin sinua tapaamaan. Mutta taloon tullessamme tapasimme vaan vieraita ihmisiä. He eivät tunteneet meitä emmekä me heitä. Suruissamme palasimme takaisin jälleen. Sitten saimme kuulla toisilta Lappalaisilta, että miehesi oli köyhtynyt ja myynyt talonsa, ja että te olitte lähteneet kauas etelään, suureen kaupunkiin. Sen koommin en saanut lepoa enkä rauhaa. Sinua ajattelin päivin ja öin ja muistelin sinua siitä asti, jolloin lapsena istuit sylissäni. 'Lintusemme on lentänyt kauas etelään,' sanoin Laagjelle, 'mutta Jaampa lähtee vielä kerran häntä etsimään ja tuo hänet takaisin jälleen.' Sitten läksin matkaan ja, kiitos Jumalan, vihdoinkin olen sinut löytänyt."

"Eikö vanha isäni ole minua unhottanut? Onko hän minulle vihoissaan?" kyseli Laila.

"Hän ei ole sinua unhottanut, eikä tee sitä koskaan. Hän on tänä vuonna Ravdosjärvellä ja odottaa sinua. Hän tahtoi niin mielellään nähdä sinut vielä kerran ennen kuolemaansa, ja kuulla sinun lukevan kirjaa, jota hän kantaa povessaan. Hänen silmänsä ovat niin heikot, jotta hän ei itse enää saata lukea. Nyt on kesä, nyt saat muuttolintujen lailla palata takaisin Ruijaan, Garnäsiin, tuntureille ja Ravdosjärvelle tapaamaan vanhaa isääsi!"

"Voi Jaampa, jos se olisi mahdollista!"

"Miksi ei? Sinä, miehesi ja lapsesi lähdette minun kanssani ja Mustin ehkä myös saamme ottaa mukaamme."

"Jaampa, me olemme nyt niin köyhiä, meillä on tuskin leivän palaa!"

"Oletko sinä köyhä, Lailasjam, ja nälkäinen? Eikä isäsi ole sinulle lähettänyt mitään, enkä minäkään. Sepä on paha. Mutta minulla on sinulle jotakin," sanoi hän, vetäen pussistaan kappaleen kuivattua poron lihaa, jonka tarjosi Lailalle.

"Kiitos Jaampa hyvä, se maistuu makealta."

"Ja sanot ett'ei sinulla ole yhtään rahaa, ei yhtään kirkasta hopeataalaria, sinulla, joka olet rikkaan Laagjen tytär ja tunturein komein tyttö, jota kaikki ihailivat.

"Se oli silloin."

"Missä ovat porolaumasi, missä ovat merkityt emät ja vasikkasi?"

"Niitä ei ole minulla enää!"

"Ei 'Vihuria' eikä 'Jivjaa,' joilla ajat kirkkoon."

"Voi, älä niitä muistuttele!"

"Mainitsen kuin mainitsenkin kaikki vanhat asiat, sillä miehesi ostaa nyt Garnäsin takaisin."

"Valitettavasti, Jaampa," sanoi Lind, "en sitä voi tehdä. Jos minulla olisi rahaa, ostaisin kyllä talon. Nyt on meillä taas kauppa-vapaus, mutta Garnäs ei lähde vähemmästä kuin 2000 taalarista."

"Laila voi ostaa talon."

"Pahaksi onneksi on Laila yhtä köyhä, kuin minäkin."

"Ei niinkään, Laila ei ole köyhä. Laila on rikas, hänellä on monta tuhatta taalaria. Odottakaa vähän," sanoi hän ja meni nahkasäkkinsä luo, josta otti kaksi painavaa pussia. "Tässä on Lailan rahat, kaksi pussillista hopeataalareita ja kaksi tuhatta taalaria on minulla vielä laivalla."

"Onko se mahdollista, ovatko nuo todellakin Lailan rahoja?"

"Ne ovat hänen rahojaan. Laagje ja minä olemme koonneet ne poroilla, jotka olemme myöneet Lailan perintölaumasta, ja vieläkin on hänellä kaunis porokarja Ravdosjärven rannalla. Mitä nyt sanot, onko Laila köyhä?"

"Ei, nyt kiitän Jumalaa hänen hyvydestänsä ja sinua, Jaampa, joka pelastat meidät köyhyydestämme. Nyt kaikki muuttuu hyväksi jälleen. Minä ostan jälleen Garnäsin isännältäni, ja sitten lähdemme Ruijaan ja aloitamme kaupan uudestaan!"

"Niin," sanoi Jaampa, "ja sinä ostat paljon tavaroita Lappalaisille. Osta, mitä vaan tahdot, minulla on myös rahaa kätkössä tunturilla, ja kaikki, mitä minulla on, on jaettava Lailalle ja Mellet'ille."

Lind osti Garnäsin takaisin ja matkusti samana kesänä Ruijaan eräällä aluksella, joka ennen oli kuulunut hänelle.

Iloinen ja onnellinen oli Laila taas, kun hän lappalaispuvussa kulki Jaampan seurassa Garnäsin laaksoa tuntureille päin, ohi putouksen ja Gaisatunturilla olevan vartiorovion ja sieltä alas Ravdosjärven rannalle.

Ja iloiseksi tuli vanha Laagjekin, kun Laila astui hänen kотаansa, lankesi hänen kaulaansa ja suuteli häntä. Kuu Laila iltasella oli lukenut hänelle vanhasta katekismosta, lausui vanhus kuten muinoin Jaakob: "Nyt minä mielelläni kuolen, nähtyäni sinun kasvosi ja kuultuani Jumalan sanaa sinun suustasi!"

Laagje otti Lailalta sen lupauksen että hän auttaisi Mellet'in poikaa, kasvattaisi häntä yhdessä oman poikansa kanssa ja tekisi hänestä lappalaispapin.

Laagje palasi taas Mellet'in luo, mutta Jaampa jäi olemaan Ravdosjärven rannalla ja asui siellä turvemajassa, jonka hän itselleen oli valmistanut. Jaampa halasi päästäkseen tunturille. Hän ei oikein voinut menestyä Garnäsissä, mutta melkein joka päivä tuli hän sinne, tuoden kesällä kaloja ja talvella lintuja.

Eräänä kesänä Jaampaa ei näkynyt viikkokauteen, joten Laila rupesi pelkäämään, että vanhus oli tullut sairaaksi. Hän riensi tunturille ja tapasi Jaampan makaamassa kurjalla vuoteellaan. Vanhus oli viimeisillään, vaan hän tunsu kuitenkin Lailan ja heikko hymy kuvautui hänen vanhoissa, ryppyisissä kasvoissaan.

"Kiitos tulemastasi, Laila," sanoi Jaampa, "minä kuolen pian, olen jo elänytkin kyllin, mutta rukoile edestäni ja lue minulle Jumalan sanaa, että saisin syntini anteeksi ja kuolisin rauhassa, sillä vanhat epäjumalani kiusaavat minua joka yö. Minä näen heidän irvissä suin tulevan sisälle, ja sitten ne tanssivat ja hyppivät ympärilläni ja päälläni. Sitten taas uneksin riippuvani savureiässä kuin kala hienossa langassa, ja hirmuinen tuska valtaa minut, pelkään putoavani helvetin tuleen, jonka näen hehkuvan allani. Laske pieni kätesi otsalleni ja lue minulle synnintunnustus ja synninpäästö."

Laila täytti hänen pyyntönsä, ja näytti siltä, kuin olisi vanhus vaipunut uneen. Laila jätti hänet hiljaisella toivotuksella: "Vatsus Jesus mu sagjai!" Olkoon Jesus minun siassani! niinkuin Lappalaiset usein sanovat hyvästi jättäessään. Seuraavana päivänä tuli Jaampan koira taloon ja hiipi vinkuen Lailan luo. Laila riensi taas Ravdosjärvelle. Jaampa makasi samassa asennossa kuin Lailan lähtiessä. Vanhus oli kuollut ja Laila sulki hänen silmänsä.

VIITSELITYKSET:

[1] Raide eli raitio = poroseurue, jossa on tavallisesti kymmenen poroa, jälkimäinen aina sidottuna edellisen rekeen. Suom. muist.

[2] Tämän kirjan tekijä on Norjalainen. Suoment. muist.

[3] Yksinkertaiset raakalaiskansat eivät sen vuoksi lausu: anna minulle suuta! vaan: anna minulle henkäyksesi!

[4] Hauska on joskus ryypiskellä.

[5] Kertoo Laestadius päiväkirjassaan.

[6] Stocksteth.

[7] Muinain. ruots. sanasta pell, hieno vaate (latinalais. sanasta palla eli pallium, mantteli, esirippu, nunnan huntu).

[8] Maaherra Hammer.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LAILA ELI KUVAELMIA RUIJAN RANNOILTA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE

PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms

of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works

on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation’s

website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.